

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

טוראי ראובן זכריה ז"ל

בן רבקה וצבי

נולד בעיר ביאליסטוק, פולין

בתאריך כ"ג בתמוז תרפ"ד, 25/7/1924

התגורר בירושלים

שרת בחיל הרגלים

נפל בעת מילוי תפקידו בשרותו

ח' בתמוז תש"ח, 14/7/1948

נקבר בהר הרצל

אזור: א חלקה: 13 שורה: 5 קבר: 2

בן 24 בנופלו

קורות חיים

בן רבקה וצבי, נולד ביום כ"ג בתמוז תרפ"ד (25.7.1924) בעיר ביאליסטוק, פולין. בהיותו בן 12 בחודש פברואר 1936, עלו הוריו לארץ והמשפחה התיישבה בירושלים. עד עלותו ארצה למד בבית-ספר עממי וידע עברית עוד בביתו בחוץ-לארץ. ראובן למד שנה וחצי במכינה של "ישיבת חברון" ואחר-כך החל ללמוד בבית-ספר תלמוד-תורה "מזרחי" ואחרי סיימו למד שנה בבית-המדרש למורים "מזרחי". בתום שנת-לימודים זו למד את מלאכת ליטוש היהלומים. היה חבר בהסתדרות העובדים. עם גבור רוח המאבק ביישוב נגד הבריטים הצטרף למחתרת אצ"ל ושם נודע בכינויו "סגן גלילי". אחרי פעולות שונות במחתרת נעצר בשנת 1944 על-ידי הבריטים למשך שבעה חודשים בלטרון. בפעם השנייה נאסר אחרי פיצוץ מלון "המלך דויד" בירושלים ונשאר במאסר עד צאת הבריטים מהארץ. מאז שחרורו היה פעיל בכוחות המגן ולאחר-

ארגון יד לבנים
סניף ירושלים

עיריית
ירושלים

מכן בצבא הגנה לישראל במלחמת-העצמאות. השתתף בקרבות רבים בסביבות ירושלים.

בקרב האחרון, קרב מלחה, ביום ח' בתמוז תש"ח (14.7.1948), יצא בראש חייליו לכיבוש המקום. נפצע והמשיך להילחם. בשארית כוחותיו פקד על אנשיו: "המשיכו... אש חזקה... רימונים...!" ועם קריאת "שמע ישראל" יצאה נשמתו. נקבר בשייח'-באדר א'.

ביום כ"ה באלול תש"י (7.9.1950) הועבר למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בהר- הרצל בירושלים.

בית-הכנסת במנחת (מלחה) נקרא על שמו, "זיכרון ראובן".

ראובן זכריה הי"ד - גיבור מלחה - ליד ירושלים
במלחמת השחרור, בשנת תש"ח - 1948

תולדות חיים

ראובן זכריה הי"ד – גיבור מלחה – ע"י ירושלים

במלחמת השחרור – תש"ח – 1948

תולדות חיים *

א.מבוא

ראובן זכריה – או ראובעלע, בפי הוריו, ו"גלילי" בפי חבריו לקרב – נולד אור לכ"ד בתמוז תרפ"ד (26.7.1924) בעיר ביאליסטוק שבפולין להוריו צבי (הרש"ל) ורבקה זכריה. העיר ביאליסטוק שכנה באיזור המעבר בין פולין העיקרית מזה ומחוזותיה הליטאיים מזה. ואמנם התמזגו בה הפעילות החרשתנית נוסח לודג' וכובד הראש הלמדני נוסח ירושלים דליטה, לאותה אחדות נפלאה, שהפכה את ביאליסטוק לשם דבר בתולדות התחייה. היתה זו עיר של יהדות עממית – מעשית, הספוגה רוח תורה וכיסופי תנופת גאולה – וזו היתה הקרקע שממנה עלה ראובן.

הוריו, צבי ורבקה, התפרנסו מהחזקת בית מלון בדירתם המרווחת, ומארחים היו בעיקר את הפאצינטים של ד"ר פינס, רופא העיניים המפורסם. ביתם עמד בחצר רחבת-ידיים, מוקפת כולה בתי מידות כרכיים, אשר שימשה כמקום חנייה לעגלות ומכוניות, שהיו מתאספות שם מהעירות הקטנות שמסביב העיר ביאליסטוק. הסוסים, הדגן והשחת שמילאו את החצר היו מעין מובלעת כפרית בתוך הסביבה העירונית המובהקת, שבה עברו על ראובן שנות ילדותו הראשונות, ובמובלעת זו נמצא לו פצוי-מה על ריחוקו ממרחב השדות, אשר אותו למד לאהוב בביקוריו אצל סבתו – אם אמו – בעיירה המוריקה ינובה.

ב.אצל סבתא בעירה ינובה

עיירה זו היתה לו לראובן כמולדת שניה, ומן השתיים – בלי ספק – הקרובה יותר אל הלב. הביקורים אצל סבתא היו מנהג למשפחה מימים ימימה; את חדשי הקיץ היו באים תמיד לבלות בינובה, והדבר נחשב להם כפסגת השנה. אבל היו גם ביקורים מחוץ למניין. כך התחשק לו פעם לראובן הקטן לחקות את ינובה בחצרם שבביאליסטוק, והחליט שם לנטוע גינה. ראשית מעשהו היתה לסקל ולעדור את השטח, אבל לבעל הבית היו תכניות אחרות ברכושו והוא פסק לשים קץ למשחק. ראובן הגיב בבכי תמרורים, ובהיותו עקשן מנעוריו אי אפשר היה להרגיעו, אלא בהבטחה כי ישלחוהו אל סבתא. בו בשבוע קויימה ההבטחה, ועל אף קשיי הפרידה מן הבית שמח ראובן להישאר בעיירה. ושוב, בחורף אחד גברו קשיי הפרנסה; אבא נסע ללמוד את מלאכת השחיטה מפיו של השוחט בינובה, וראובן נסע עמו.

משפחתה של סבתא היתה בעלת טחנת רוח גדולה בינובה, והטחנה היתה בנויה בצד ביתם בקצה העיירה. כאן היה ראובן משוטט בשדות הירוקים, שוכב לו פרקדן ומסתכל בשמים הכחולים, או רץ לנהר וצופה בדגים הקטנים השטים בו. הוא התחבר עם נערי הסביבה, ובהיותו בן העיר הגדולה היה

נחשב בעיניהם מיוחס. אתם היה יוצא להשליך חכה בנהר - ואף התקין לו אחת במו ידיו, - או היו מפליגים לכפרים הסמוכים וחוזרים עמוסי פירות, שקטפו בשדות הגויים ובביקורי החורף היו מטיילים במזחלות על-פני המרחבים המושלגים. ראובן אהב גם להסתכל בגויים הכפריים הגסים, שהיו באים אל הטחנה לטחון את חיטתם, היה משתאה למראם ולדבריהם המשוונים, ובלשון שחציה יהודית וחציה פולנית היה רץ אחריהם ומתחנן שיסיעוהו מעט בעגלותיהם בצאתם לחזור לביתם. גם כלב נמצא פה לראובן להתיידד עמו, - וסבתא היתה שומרת על הנכד ומאכילה אותו מכל טוב.

ג. האבא נוסע לאמריקה

אולם בזה נגמר האור שבנעורים. כשהיה ראובן בן חמש נאלץ אבא לנדוד לאמריקה, כדי לעשות לביתו. היה זה בשנת 1929. תכניתו היתה "לעשות קצת כסף" ולחזור ולקחת את משפחתו לארץ-ישראל, אבל בינתיים נשארה האם עם שני ילדיה - עם ראובן ואחיו שבתאי, הגדול ממנו בשלש שנים. אותה שנה מסרה אמא את ראובן לבית-ספר עברי, ובו הוא למד - בהפסקה של שנת- לימודים אחת - כחמש שנים. ביאליסטוק היתה אז שטופה פעילות ציונית. ב"בית העם" היו נערכות מסיבות "עונג שבת" שהיו נואמים בהן על האהבה לציון ועל העליה לארץ, וכשהיה ראובן כבן שבע-שמונה כבר אפשר היה למצאו במסיבות האלו כשהוא שותה בצמא את דברי הנואמים. אמא, שנשארה עם ילדיה לבדה בבית, הרגישה את עצמה גלמודה מאוד וגם קשה היה לה להשתלט על הילדים, שהתהלכו בלי השגחת אב, ובשנת תרצ"ג (1933) היא עברה לגור עם משפחתה בינובה. כאן הוכנס ראובן לבית-הספר העברי של העיירה, אבל כעבור שנה שוב היא חזרה לביאליסטוק, וראובן הוחזר לבית-ספרו הראשון. הנדודים הללו גרמו סבל רב לראובן. הוא התקומם ובכה ורצה רק לחזור לינובה.

ד. הגענו לירושלים - הלמודים ב"שיבה"

בינתיים למד האב באמריקה את המקצוע של ליטוש יהלומים, ובשנת תרצ"ו (1936) הוא חזר לפולין כדי להשלים את תכניתו המקורית. בחודש פברואר של אותה שנה עלתה המשפחה לארץ-ישראל והתישבה בירושלים. הבחירה בירושלים היתה קשורה - בין השאר - גם בתכניות לחינוך הבנים. אבא ביקש לתת לבניו חינוך ירושלמי, והכניסם ללמוד בישיבה הקטנה - "תפארת צבי", אבל העיון התלמודי המופשט לא הלם את נטייתו המעשית של ראובן. מוחו היה מתקומם מפני ההבחנות הדקות וסרב לעכלן: "פעמיים שתיים הן ארבע, וגם שתיים ושתיים הן ארבע", קבל פעם ראובן ומרר בבכיה, "ובכן למה לנו גם זה וגם זה?" אף-על-פי-כן ניסה אבא לפרוץ את המחיצה ולקח לראובן

עוזר ללימוד הגמרא בבית, אבל הדבר היה ללא הועיל, וכעבור שנה וחצי – אחר שלשה זמנים – הכריעה עצתה של אמא, שאת אופיו של ראובן הולמת יותר תכנית הלימודים של בית-ספר.

ה. הלימודים בבית הספר "תת-מזרחי" בירושלים

באותו הזמן קנה אבא בית קטן בירושלים. הדבר סיבך אותו בחובות, עד ששוב נאלץ היה לנסוע שוב לאמריקה, ואמא הכניסה את ראובן לבית הספר – "תת-מזרחי". היה זה בשנת תרצ"ח (1938); ראובן היה כבר נער בר-מצוה, אבל אחר חוסר הסדר שבלימודיו בחוץ – לארץ ואחר שנותיו בישיבה שבזבזו חנם הוא התקבל רק לכתה הרביעית. יצא לו איפוא להתבייש בגילו לפני חבריו; לא ערכו לו אפילו חגיגה של בר-מצוה... ואת תפילו הוא היה נושא לבית-הכנסת בהסתר. מכל-מקום למד כאן ראובן בציונים טובים, ביחוד במקצועות היהדות. מוריו היו מזכירים אותו לשבת, והוא סיים את בית הספר בשנת תש"א (1941). אחרי-כן המשיך עוד ללמוד כשנה וחצי בבית-המדרש למורים "מזרחי", אבל הלימודים בבית-המדרש שוב לא משכוהו, ועל פי עצתה של אמא יצא לחיי עבודה. היה אז נפוץ בארץ מקצוע ליטוש היהלומים, וראובן נסע לתל-אביב ללמוד את המקצוע. הוא התקבל לעבודה בבית-חרושת אחד, והצטיין שם מאד בעבודה, אבל הברידות בעיר הזרה לו, דיכאתו, והוא חזר לירושלים. כאן היה יותר קשה למצוא מקום עבודה במלטשה ורק כעבור כמה חדשים עלה הדבר בידו. כל אותו הזמן עדיין שהה אבא בחוץ לארץ; הוא נסע אמנם רק לשנה או שנתיים, אבל בינתיים פרצה המלחמה העולמית והדרך חזרה נחסמה. רק בתום המלחמה, בשנת 1945 הצליח אבא לחזור – לעת שחרורו הראשון של ראובן מן המעצר בלטרון.

ו. ההצטרפות לארגון האצ"ל

חבריו מזכירים כי אולי רוב לוחמי האצ"ל בירושלים באו מתלמוד-תורה או מבית-המדרש למורים "מזרחי"; ובאמת, אך טבעי הדבר. מלחמת המחתרת לא נעשתה על-ידי הנוער "העברי" הרגיל: החינוך הארץ-ישראלי המקובל מבוסס אמנם על סיסמאות לאומיות, אך לא זו בלבד שמרוחק הוא לחלוטין ממקורות יניקתן בתרבות האומה, אלא יוצר הוא אפילו חיץ מכוון בין הסיסמאות שמעל ושרשיהן שבעומק – ולא יפלא איפוא אם תנועה של יוזמה מוסרית לא יכלה לעלות מתוכו. לעומת זאת, במוסדות "המזרחי" לא באו ללמוד אלא אותם נערים, אשר היניקה הישירה מן המקורות שבעומק היתה נתונה להם כבר בתוך האוירה שבבית – וגם מוסדות אלה עצמם השתדלו לחנך את תלמידיהם ברוח ישראל ללא מחיצה. הנערים שלמדו כאן ספגו איפוא את ערכי הגאולה, המלכות והגבורה של המורשת העברית ההיסטורית, לא בבחינת "ציונות" בעלמא, אלא כחוויה תרבותית מלאת תוכן:

וכאשר המציאות הציונית שיחררה את הערכים הללו בנפש הנערים, מדכאונם הגלותי - נעשתה להם מלחמת-השחרור המוצא הטבעי; המחויב והמובן מאליו. מצד שני, זהו ההבדל בין תלמידי "מזרחי" ונער הישיבות, שאת כיסופי המלכות ואוצרות הגבורה הגלומים בהם עדיין לא הספיקה הציונות בדרך-כלל להמחיש, ובסך הכל ניתן איפוא לומר שדווקא מוסדות "המזרחי" ושכמותם נעשו - ולו גם שלא במכוון - אחד הבסיסים המובהקים ביותר לחינוכו של נוער עברי למלחמת שחרור. בין הלוחמים אשר מוסדות "המזרחי" הכשירו למחתרת היה גם ראובן.

ז. הצעיר ראובן בקרב חבריו

יש מחבריו שהתרשמו כי ראובן לא היה מגלה את קנאותו הלאומית בשיחה או בהתעניינותו היום-יומית; אם מבחינה זו, יכולת לחשוב שלפניו נער כשאר הנערים בני גילו, לאו דווקא שובב, ואולי אף עצור במידת-מה, ואשר מעייניו נתונים רק לעבודתו ולבילויים המקובלים - חברה, קולנוע, טיולים, וכ'ו. ואמנם, דוקא התקופה שסביבות מאסרו היתה כנראה המשופעת ביותר גם בפעילות חברתית מסוג זה. אולם, הכל מודים שאם לראובן "האמיתי", הרי הוא היה מתגלה בדברים שונים לחלוטין. קודם-כל, הוא היה מתגלה בחיוכו. חיוך זה, שום אדם שהכיר את ראובן אינו מאחר להזכירו (אף ראובן עצמו מזכיר אותו ביומנו - "ימים ולילות בלטרון"), ובודאי לא תיוודע מלוא אמיתו אלא למי שראהו; אך שמץ מנהו מיתרגם בלי ספק בסיפורים על "החיוך התמים", או "המלבב" או על "שפע המרץ ורעננות נעורים", ובעיקר - על "לב הזהב שיש לו לראובקע", על "טוב לבו שלא ידע גבול" ועל "חיכוך השופע טוב לב, שלא נמוג אפילו בשעת ההתקפה החוזרת של הערבים בזמן כיבוש מלחה, אותו כפר בו מסר את נפשו". ושנית התגלה ראובן לחבריו במעשיו, אשר באמצעותם נודע להם גם כל הלהט היהודי שקינן בנפשו.

ח. פעילותו של ראובן בזמן הבריטים

ההתגלות הראשונה מסוג זה היתה כאשר הצטרף ראובן לשניים מחבריו בתכנית להתנפל על שוטר אנגלי ולנקום בו-במידת יכולתם הדלה של נערים בני י"ד, את נקמת תלייתו של שלמה בן-יוסף. השוטר שאונה תחת ידם היה גברתן מן התקן הידוע של "מטר-שמונים", וההתקפה נהדפה על נקלה, אך הכשלון לא הרגיע את המצפון והנערים כילו את חמתם בריסוק הפנסים (הפנסים הבריטיים) שלאורך הרחוב ובהצתת הדואר במאה שערים. אולם, אותה תקופה דאג השלטון מפני לחימה עברית שתתחדש, חדשות לבקרים, והזדמנות נוספת להתגלות דומה ניתנה לראובן לאחר פרסום ה"ספר הלבן". מספר עליה אחד מחבריו.

"זה עתה נגמרה אסיפה באולם "אדיסון", הקהל הזורם החוצה אינו מתפזר איש לביתו. פה ושם נשמעות קריאות נגד הממשל הבריטי ומדיניות הספר הלבן. מדינה עברית! עליה חפשית! צבא עברי! השורות מצטופפות לפני המפגינים מועדות למרצן של ירושלים. מכל העברים צצים לפתע שוטרי "הזרז מלכותי" ומקבלים את פני המפגינים באלות. אחד המנצחים על פיזור ההפגנה הוא סרג'אנט בריטי לבוש אזורחית. תוך רגעים ספורים דולדלו השורות, עוד רגע ותחל מעסה לכל עבר. פתאום מזנק מתוך הקהל נער זריז ותוך תנופת ריצתו קופץ על הסרג'אנט, איש הסיאיד"י, ומפילו ארצה בחדף גדול...".

ט. פעילותו של ראובן באצ"ל

היתה זו כמובן הקדמה טבעית למפעלים יותר רציניים, ובשנת תש"א (1941), הצטרף ראובן ל"ארגון הצבאי הלאומי". אותה תקופה היתה דווקא עת-שפל לארגון, ובזמן הראשון ממילא אין אנו שומעים גם על שום פעילות מיוחדת מצדו של ראובן; אבל ידיעותינו מתעשרות משעה שעלה האצ"ל על דרך המלחמה. התגובה הראשונה של האנגלים על המפנה הזה היתה מאסר האחראים, ועל-ידי כך ממילא הוצאו עתודות -הנוער של הארגון - זה דורו של ראובן - אל השורה הקדמית. ראובן הוצב ל"חיל התעמולה", בקיצור חת"ם. עבר קורס של "סגנים", ונתמנה מפקד יחידה בחילו, בכינויו; "סגן גלילי". התפקיד העיקרי של החת"ם התבטא בדבר קל לכאורה: הדבקת כרוזים ברחובות; אבל למעשה היה זה מן התפקידים המסוכנים והנכבדים ביותר במלחמת השחרור. ההדבקה היתה צריכה להיעשות מלפני עיניהם הבולשות של אנשי ההגנה והמשטרה הבריטית, ובעוד שבפעולות ההתקפה נתון היה יתרון ההפתעה ללוחמים העבריים, הרי כאן נהפכו היוצרות והיתרון עבר לכוחות הבטחון. יתר על-כן ההדבקה לא היתה עניין לעיתים מזומנות, אלא דבר יום ביומו, אם בבוקר השכם ואם מאוחר בלילה, ואין פלא איפוא אם בבית החלו לתהות על עצבנותו של ראובן, על מתיחותו המתמדת, ועל היותו "עסוק".

למעשה לא הצטמצם תפקידו רק בהדבקות, אלא הוא השתתף גם בפעולות הסחה, ואף בהדבקות עצמן לא הצטמצם תפקידו רק בתפקידים הרגילים של מפקד יחידה. אחרי מאסר האחראים החלה בארגון תקופה של שידוד מערכות: רבים מאנשי הקבוצות הותיקים החלו לנשור וחדשים החלו לבוא במקומם, ותוך ארגון היחידה מחדש היה ראובן ממלא בינתיים את תפקיד המפקד

ותפקידי הפיקודים כאחד. כעבור זמן כתב עליו אחד מפיקודיו: "לא, לא מפקד היה גלילי, אלא את, אח לפיקודיו ואח למפקדיו. כמה אהבנו אותו, אנו חניכיו, ומעולם לא סירבנו לפקודתו - כי לא איש פקודות היה גלילי היקר".

י. המעצר בלטרון

אולם, הרבה זמן לא ניתן לראובן להמשיך בכך. הפעילות הרבה גררה פעילות שכנגד מצד אנשי "ההגנה", ובפעילות "הסיון" (ההלשנות לשלטונות), ביום 23.11.1944, נעצר ראובן והועבר ללטרון. היה זה תוך כדי שקידתו לסכל את "הפעילות הנגדית" נגד מישהו מהארגון. התגלו אז סימנים לכוונתם של אנשי "ההגנה" לחטוף את מפקד החת"ם. בהתאם לקו שהתקבל בארגון התכונן המפקד עצמו להכנע ללא התנגדות, אבל מספר חברים - וראובן בתוכם - סרבו לקבל את הדין. בניגוד להוראות הם הציבו משמר על מפקדם ואף הודיעו בכתב לאנשי "ההגנה", שכל נסיון לבצע את החטיפה תתקל בהתנגדות חזקה. האיום הצליח: נעשו אמנם שני נסיונות חטיפה, אך מתוך יתרון-זהירות נסוגו החוטפים בהקדם, בלי שיבצעו את זממם. משנאסרו ראובן וחבריו הוסר המשמר, ומפקד החת"ם נחטף.

את חייו בלטרון תיאר ראובן ביומן שיצא לאור כספר בשם: - ימים ולילות בלטרון" (בהוצאת "קרית ספר"). הדברים שהוא כתב ביומן נותנים תמונה אוטנטית מהווי החיים של צעירים אלה, שחלמו על עצמאות יהודית.

המעצר שלו נמשך תקופה של כשנתיים ורבע, אך תקופה זו התחלקה לשניים. בתחילה, בפעם הראשונה, שוחרר ראובן כעבור שבעה חדשים. אך השחרור היה מותנה ב"מעצר בית", לאמור שאחר שקיעת החמה נאסר עליו לצאת מן הבית ובכל יום הוא היה צריך להתייצב במשטרה.

אך יצויין כי כבר ביום השני לאחר שחרורו מלטרון נפגש עם חבר וביקש לחזור ולהתקשר עם הארגון. בקשתו היתה כי יועב לפעילות קרבית, וכעבור זמן-מה קיבל בשמחה את הידיעה כי בקשתו אושרה. הוטלו עליו תפקידים שניתן היה למלאם במשך היום, וכך - למשל, הוא היה האחראי להשגת כלי הרכב שהיו נחוצים לשם העברת הציוד והאנשים בפעולה של פיצוץ הבולשת בירושלים.

יא. מעצרו של ראובן בשנית

כעבור שנה - אחרי פיצוץ מלון "המלך דוד" - נעצר ראובן בשנית ואז הוא שוחרר רק בימי סיום השלטון הבריטי, בחודש מרץ 1948.

ומעניין יהיה להביא כאן קטע מיומנו בלטרון, בו הוא מספר פרטים ממעצרו בפעם השנייה. הדברים נוגעים אל הלב, כי הוא כלל בדברים את דמותה של אמא.

הפרק ביומנו המספר על כך נקרא - "ללטרון עם כל הנערים". היה זה בשנת

1946. האבא כבר היה אז בארץ. ראובן בדבריו מתאריך 26.7.1946, מספר כיצד באמצע הלילה הגיעו לבית שוטרים בריטים. הם דפקו בדלת והעירו את בני המשפחה משנתם. השוטרים "בישרו", כי באו לעצור את ראובן. ראובן מספר כי אבא פנה לשוטרים הבריטים ואמר להם בקול נכאים ובצער - באנגלית שלו - He his a good boy - כלומר - ... "הוא ילד טוב". אך כמובן שזה לא עזר. וכאן הוא מתייחס לאמא, והוא כותב דברים הנוגעים ללב:

"...אמא עמדה מהצד, דמעות זלג מעיניה ודבריה אינם נשמעים בתוך הזהמולה. אחר כך ניגשה אלי ונפרדה ממני בגשיקה: "הוי, מי יודע, ראובן... כמה זמן לא נראתה", אמרה, ואכן - כמה היא צדקה...הנה זה חמישה חדשים עברו כבר מאותו הערב..."

יב. ההשתתפות בקרבות ירושלים, בשנת תש"ח

בחדשים האחרונים של מעצרו היה עצור ראובן בעתלית, אשר לשם הועברו האסירים היהודים מבתי הסוהר וממחנות המעצר ששכנו בסביבות ערביות. גם הפעם לא איחר ראובן לחזור ולהצטרף אל חבריו הלוחמים, ובמשך ארבעת החדשים שעוד נותרו לו לחיות, לא היה יום שלא הקדישו - לעם ולמולדת. כבן ירושלים מצא ראובן את מקומו בקרבות שהתנהלו על שחרורה, ובייחוד מציינים חבריו את השתתפותו בקרבות באזור "שיך ג'יראח", בכפר דיר יאסין, בהר ציון ובסביבת שער יפו, ששם "נמסר לו תפקיד אחראי מאד" בפעולה שכוונה לכבוש את "מגדל דוד" וליצור ראש... גשר לעיר העתיקה. דרגתו היתה סגן מפקד גונדה, ובין קרב לקרב הוא היה נשאר ממונה על עמדות שונות בעיר.

יג. היציאה לכיבוש הכפר מלחה

בשלב האחרון היה ראובן אחראי למספר עמדות ב"הר-ציון", אך ביום ב', ה' בתמוז תש"ח (12 ביולי 1948), צורף עם היחידה שלו אל הכח שרוכז בבסיס האצ"ל בשכונת קטמון - במטרה לצאת לכיבוש הכפר מלחה - מערבית לירושלים.

בבוקר עוד הספיק ראובן לקבל רשות כדי לגשת ולבקר בבית, וב-3 אחרי הצהרים החלה היציאה. בשכונת בית וגן נערכה חנייה שנייה של הלוחמים. הוקמה תחנת עזרה ראשונה, וניתנה הסברה על הפעולה הקרובה, ועם חשכה פנו הלוחמים אל מלחה עצמה. ראש אחד יצא לאגוף את הכפר מימין. ראש אחד פנה לשמאל, ואילו ראובן ואנשיו התקדמו במרכז. מבניין שלפניהם נפתחה עליהם אש, אך עד שהגיעו אליו הספיקו יושביו לברוח. ליתר בטחון

השליך ראובן פנימה רימון, האנשים נכנסו כדי לבדוק את המקום, ומשנמצא כי הבית ריק פקד ראובן לצאת ולהתקדם הלאה. אך עתה שוב נפתחה מאי שם אש אל היוצאים. אחד האנשים נפצע והיציאה נעצרה. ראובן פנה איפוא להשיב אש, ותחת חיפוי ניסה לצאת בעצמו ואחר כך גם הוציא את אנשיו, והמשיכו להתקדם, עד שהתחברו עם אנשי האגף השמאלי. לפנות בוקר נכבש הכפר, אך ממשלט אחד, במרחק כ - 200 מטר משם, הוסיפו הערבים להמטיר אש, כשהם חבויים בתוך בית ומערה שעל ידו. ראובן הצטווה לכבוש את המשלט, ועם יחידה של עשרה אנשים הוא ביצע את המשימה, בהסתערות "ברנים" ותחת חיפוי הנשאים. מששידר ראובן את ההודעה על הצלחתו, נתבקש להחזיק במשלט עד שיגיעו מחליפים. כפי שיתברר, ראובן נשאר למעשה האחראי במקום.

יד. הקרב המר במלחה

המצב בשטח היה קשה ורציני, ולאור זאת, החלו כמה וכמה מאנשי הקבוצה, לעזוב את השטח ולברוח לעבר הכפר.

כבר בשלבים הראשונים, אחרי כיבוש הכפר, עזבו את השטח מפקד המבצע עצמו וגם סגנו. מאוחר יותר התברר כי ברגעים הקריטיים של התקפת הנגד, עזב גם את השטח האחראי היחידי במקום, שכנויו היה "יריב" - וראובן כאמור נשאר האחראי היחידי בשטח.

הערבים המשיכו להמטיר אש מדדום לכפר, והמשלט היה למעשה מנותק. שום אספקה - לא במים לא במזון ולא בחמרי רפואה - לא נמצאו בו ולא הגיעו אליו. על כל הדרישות המשודרות למשלוח אספקה היתה התשובה אחת...כי עתידים האנשים להיות מוחלפים במהרה. כך נמשך המצב מיום ג' לד' ומיום ד' לה'.

רבים נפגעו מהיריות, ולא לה לא היתה ברירה אלא להגיע בכוחות עצמם לכפר כדי לחבוש את פצעיהם. ביום ד' עצרו ערבי אחד, והוא סיפר כי חבריו נערכים להתקפת נגד. האש הוגברה, וראובן התבטא באותם רגעים כי יש לו הרגשה שהתקפת הנגד תבוצע באותו יום, והרגשתו איננה טובה, והוא הוסיף את המילים דלקמן - "אני מקוה שמלחה זו לא תהיה לנו מלוחה"....

וכאן יסופר, כי ראובן בהיותו נאמן למשימה, לא עזב את השטח שהיה במצב קריטי, היות והוא לא קיבל - שום פקודה על נסיגה. בעיקבותיו נהגו כך יתר אנשי מחלקתו, ומכך כפי שמראה היו תוצאות קשות...בסיום הקרב.

טו. נפילתו של ראובן בקרב

החלה הפגזה חזקה. באותו הזמן לא חדל ראובן לטפל בפצועים ולעבור לביקורת מעמדה לעמדה, ותוך כדי כך הוא נפגע.

תחילה היתה זו "סריטה" בלבד, אך אותה שעה (בערך ב- 3 אחר-הצהרים) נכנסה ההפגזה לשלב מכריע, והפגזים נפלו ללא הפסקה, ועם שרבו הנפגעים, גבר גם עניינו של ראובן והוא סירב בהחלט לחפש לו מקלט: "אתה פצוע, היכנס למערה!", צעק אליו חבר, אבל תוך כדי ריצה אמר ראובן: "...נופלים חללים, איך אכנס למערה?" ואז הוא נפגע בשנית - הפעם ברצינות. שותת דם הושכב ראובן בצד הנפגעים האחרים - שהוא רץ לעזרתם.

וכאן מן הראוי להביא ארוע וסיפור טרגי וקשה, לגבי מה שקרה עם ראובן באותם הרגעים האחרונים.

את הסיפור סיפר - שלמה גולדהור - לאח של ראובן - שבתאי. שלמה היה מפיקודיו של ראובן ואחד האנשים שהשתתף בקרב. את הדברים הוא מסר מספר שנים אחרי האסון. שלמה הסס מאוד - מספר שנים - אם לספר את הדברים, כי הבין שדבריו יכאיבו מאוד למשפחה. ואלה דבריו של שלמה:

ראובן שכב על האדמה כשהוא פצוע קשה מהקרב, ושלמה עמד מולו. מצבו של ראובן היה קריטי... ולדברי שלמה..היו אלו כנראה - רגעיו האחרונים. שלמה הבין כי ראובן מבקש למסור לו משהו. באותם רגעים התחזק ראובן מעט...ושלמה גחן לעברו, ואז תפס ראובן את ידיו.... ואמר לשלמה את המילים הבאות: -

"...שלמה...אל תעזוב אותי..."

וכאן הוסיף שלמה.. כי למרות בקשתו הקשה והטרגית של ראובן...הוא לא יכול היה לסייע לו, ולעזור לו...בגלל ההפגזות הקשות שנמשכו כל הזמן. המצב עברו היה מסוכן ביותר. משום כך, עזב שלמה את ראובן ואת המקום.. והוא ברח צפונה לעבר הכפר. כך נפל ראובן כשהוא שותת דם, ובודד בשטח... מבלי שהוגש לו סיוע כלשהו, ואתו יחד נהרגו כל אנשי מחלקתו - ח"י לוחמים - גיבורי הקרב.

טז. בית הכנסת במלחה - "זכרון ראובן"

ולסיום סיפור תולדותיו הטרגיים של ראובן - יצויין - כי כשנתיים שלש אחרי כיבוש הכפר, בערך בשנת תשי"א (1951), החלו ליישב את כפר מלחה בעולים חדשים בעיקר עולים מארצות - צפון אפריקה. תושבי מלחה המשוחררת שמעו מאביו ואחיו של ראובן - על הלוחמים המסורים שמסרו חייהם על כיבוש הכפר - וסופר להם גם על מסירותו וגבורתו של ראובן במלחמה זו, למען המדינה, וכדי לכבוש את הכפר מלחה. סופר שראובן היה מגיבורי הקרב. המשפחה ביקשה והציעה למתישבים לסייע בהנצחת זכרו של ראובן בכפר. הוצע לתושבים להנציח את ראובן על ידי קריאה על שמו של בית הכנסת שנוסד בכפר. המתישבים אכן הודיעו שהם מקבלים את הצעת

המשפחה, והמשפחה תרמה לבית הכנסת - "ספר תורה". ואכן כך היה. בית הכנסת נבנה ע"י מתישבי הכפר באחד מבתי הכפר - שעמד על גבעה - מול הכביש הראשי של כפר מלחה. העולים החדשים - מתישבי הכפר - באותן שנים - קראו לבית הכנסת על שם ראובן - והוא נקרא - "זכרון ראובן". בית הכנסת נשאר קיים עד היום, והוא אכן נישא על גבעת הכפר ושמו עד היום - "זכרון ראובן".

על לוח שיש שנקבע על אחד הקירות בבית הכנסת, נחרתו הדברים הבאים:

"זכרון ראובן"

"על שם הצעיר הנעלה ראובן בן צבי זכריה
שהקדיש את שנותיו לעם ולמולדת
הקריב את נפשו במלחמת השחרור על כיבוש
הכפר מלחה ביום ח' תמוז התש"ח.
לזכרו הקדוש נחנך בית כנסת זה".
ת.נ. צ.ב.ה.

ליד הכפר מלחה שנכבש על ידי גיבורי הקרב בשנת 1948, נבנתה מאז שכונת מלחה - גדולה חדשה ומאוכלסת - ומלחה היא כיום - אחת השכונות המרכזיות בירושלים. אך מי יודע אם זוכרים עוד את אותם הלוחמים הנועזים, שמסרו את נפשם על כיבוש מקום זה.

*עיקרי תולדותיו של ראובן ז"ל נכתבו ע"י הסופר שבתאי בן דב ז"ל, שהיה עורכו המופלא של היומן המרתק שכתב ראובן במעצרו בלטרון. היומן הוצא לאור כספר בהוצאת "קרית ספר" בשנת תשי"ז-1957, ונקרא - "ימים ולילות בלטרון". העריכה וההגהה הסופית של תולדות ראובן ז"ל נעשתה ע"י - האח - שבתאי זכריה מירושלים.

18.4.1945

היום קיבלתי דרישת-שלום מהבית עלידי ר' וכן חבילה ובתוך החבילה היתה פתקה קטנה מאת אמא. את הפתקה היא מסיימת במלים: „גאט זאל העלפן“. רגש של רחמנות תקף אותי בקראי זאת. אבל אין אני יכול לעזור בכך. כנראה שקיבלתי „הוספה לחצי שנה“. מתאר אני לעצמי את הסבל של אמא. אך בלבי רציתי לנהם אותה במשהו ואין אני מוצא. במה להתחיל? שאלה אחת בפי: האם זוהי טרגדיה שבחור בגילי יושב כאן? אין אני חושב כך — — — זהו באמת משהו היוצא מגדר החיים הרגילים. אבל מי מאתנו לא היה מסכים שאותם המיליונים שנהרגו בארצות-הגולה לא יהיו היום אתנו? מתכוון אני בלטרון. אני בטוח שכולנו היינו מסכימים לזאת, אך סוף כל סוף אני בטוח שהיא לא תשבע נחת מזה. אמא נשארת אמא. אולם אצלי החיים הללו הם רגילים. כאילו כך נולדתי. אין אני מכיר עולם אחר. אלו הם החיים בעולם הקטן שנקרא „לטרון“, ומי יודע כמה זמן עוד ימשך העניין, כמה אישאר עוד כולא מאחורי גדר התיל הדוקרני. מי יודע, כנראה שאין בינינו נביא שיוכל לומר את הזמן. אך תשובה אחת ישנה, וזוהי המציאות המרת-שצריך לשבת, ובמחשבות אלו התהלכתי במשך רוב היום. אין זה נותן לי מנוח כשאני נזכר באמי. כמה דמעות ירדו מעיניה — וכמה סבל...

28.4.1945

יצאתי החוצה ואתי צרור המכתבים שקיבלתי מאמא. פתחתי לפני את אחד המכתבים האחרונים. במכתב מבקשת ממני אמא שאשמור את המסורת, לא לחלל שבת ולהניח תפילין כל יום. לכל הפחות את זאת היא מבקשת שאמלא. ובמחשבות אלו עולים בלבי זכרונות—ונזכר אני באותן שנות החיים הקצרים שביליתי בחוץ. עכשיו נראים לי הימים ההם אחרת. הם, הצעירים בחוץ, מעודם לא חשו טעמה של ישיבה במעצר, וממילא אין הם חשים בצער אבדננו. משום כך צחקם כה חפשי ותאוותיהם כה ערות; משום כך מסוגלים הם לאכול ארוחה דשנה במסעדה הדורה מבלי שגרונם יתכווץ ממחנק בזכרם שישנם המונים של מאות, ואולי אלפים, צעירים מלאי מרץ וחיים, שגלגלו מהם החופש והחיים בעולם הקיים. ואני הן ערגתי למשהו גדול, משהו שימלא במקצת את החיים האפרורים של כל פרט שבנו, ושל כל עמנו הנרדף. ובחוץ ממשיכים החיים השאננים, חיי הוללות בראש חוצות תל-אביב וירושלים — — —

אני למדתי ממך, אמא-מולדת, את האהבה הגדולה שאינה יודעת חשבונות קטנים וגדולים, האהבה המשמשת תחליף למה שאבד לו לאדם בפעם הראשונה בחיים.

8.5.1945

יום גדול והיסטורי הוא יום זה. המלחמה באירופה הגיעה לקצה. הצבא הגרמני נכנע. אדוני „הגזע העליון“ כורעים ברך, וגשאלת השאלה: מדוע לא זכינו גם אנחנו לשמחת הנצחון המלא יחד עם עמים אחרים? מה היא הנקמה אשר תתן סיפוק לנו על כל הרעה שנעשתה לנו ומהי הנחמה שתוכל להפיג את יגוננו? היכן הם השילומים לדם הנקי, דם אחינו ואחיותינו אשר נשפך. לנוכח תרועות-הנצחון

מתפרצות מלבנו אנחות כבושות. מדוע בושש כל-כך נצחון זה? גם אצלי באופן פרטי היה הנצחון מהול בחוגה. בביקורה של אמי היום נודע לי על דבר חצי השנה שקיבלתי כתוספת — כנראה לכבוד הנצחון. אך — בניס חורגים אנו. אין מבדילים אצלנו בין חג לחול. נפרדתי מאמי בנשיקה ובתקוה שבקרוב אולי נתראה בבית — — — מפקד המחנה הגיע כדי לברך אותנו לכבוד היום הגדול. קצת תנחומים שאבנו מדבריו. דבריו היו לנו כדברי אה לצרה. הוא הזכיר בהתרגשות את זכר הקרבנות שנפלו בשדה-הקטל של עם ישראל. „מבטיח אני לכם“, אמר, „שבקרוב תתגשמה שאיפותיכם הפועמות בלבכם. נקווה ששני העמים אולי יעזרו מתוך סולידריות אחד לשני ונזכה בקיום הצהרת בלפור המושלמת“. הרבה מאתנו הורידו דמעות ואפילו מעיניו של המפקד נגרו דמעות וכן מהסרג'נט. מימי לא ראיתי כדבר הזה ובפרט אצל אנגלים. הם הזילו דמעות כילדים. אולי יש שכר לפעלך, ישראל! אנו ברגעים אלה הרגשנו עצמנו אחרים: עושים אנו דבר לטובת העם האומלל, וגם מפיו של המפקד שמענו זאת באמרו: „שבויי ישראל, מדבר אני אליכם כאח לשמחה ואומר לכם — מקום זה עוד שלכם יהיה! אם היום ככול הנך עוד יבוא היום כי תפרוש את כנפיך בשמי עמק-אילון. קום, ישראל!“

21.6.1945

ביום זה עזבתי את לטרון. הדבר קרה בצהרי-היום. נכנסתי עם „כושי“ לחדר-האוכל. ישבנו ליד השולחן. שתינו ואכלנו, ופתאום צעקה: „ראובן, קוראים אותך לסרג'נט“. ברגע הראשון נבהלתי ולא הבנתי מה קרה כאן. אך לבסוף צעדו רגלי לעבר ההוא. ושם — מי עומד? הרי זה הסרג'נט „יוסף“ בכבודו ובעצמו. עומד ומסתכל לעברי להודיע את בשורתו הטובה. אך, כנראה, זו הפעם הראשונה בחיי שניתן לו דבר כזה לעשות. נו, אפשר לתאר את השמחה והצער שתקפו את המחנה ובפרט חברי-לצריף. פשוט מאד, לא מצאו מלים לדבר אתי ואני לא היה באפשרותי לענות להם. זהו הגורל הקשה. עומדים ועוזרים עלידי בסידור החבילות. מוסרים את דרישות-השלום, ואני כולי מבולבל: אין באפשרותי לעשות להם את הטובה! „אינני יכול“, צועק אני לעברם. אך בסוף הרגשתי את הטפשות שבדבריי. איך זה, במצב כזה, שאשיר אותם לנפשם? ואני, ראובן, האוכל לעשות כדבר הזה? ולמעשה מילאתי את כל מה שהודיעו לי. לבסוף נפרדתי מהם ושלמה'לה עומד עלידי הפעמון ומצלצל בחזקה בכוחותיו האחרונים. הרבה מאתם התנשקו אתי ובתוכם „כושי“ ויחזקאל. נו, מי האמין לזאת? האם לפני כמה רגעים היה זה עולה על דעתי? אך הנה התקיימו החלומות שציפיתי ותיארת אתם בכל מיני גוונים. אך מה משונה הוא המצב: הנה אחרי אני משאיר את כל חברי, אשר אתם הייתי קרוב לשנה. תחת גג אחד אכלנו, ישנו, התקשרנו איש לרעהו כאחים ממש וכרגע מתפרדת החבילה. אכן, מה מוזר המצב! אין מלים בפי להביע זאת. הנה כרגע אני צריך לעזוב אותם ולשכוח את כל העבר ואת כל החיים המלאים רגשות. לבסוף מוכרח הייתי להיפרד מהם. יצאתי מהגהינום הזה ודרכתי על אדמת החופש. אדמת החוץ. כמה יקרה אדמה זו, אין לקנות אותה בכסף! היא אינה נמדדת בכמות. כל האנשים כאן נותנים חלק מחייהם — הדשים ואף שנים. יושבים בחורים צעירים מלאי מרץ

וחיים ומבלים את טובי ימיהם מאחורי הגדר. כמה הם מקנאים בי כרגע. והאם אני בתור פרט יצאתי ידי חובתי כלפיהם? אינני חושב כן. כי כל זמן שיהודים צעירים יושבים בבתי-כלא אין שמחה בישראל. כך המשכתי את דרכי עד הגיעי לכביש הצטלבות הכבישים ירושלים — יפו. חיכיתי כמה רגעים עד שהגיע אוטו „אגד“. המשכתי בדרכי ירושלימה עיר מולדתי, אשר בה ביליתי את טובי ימי נעורי, וכעבור שעה הגעתי הביתה. מה רבה היתה השמחה! אין לתאר אותה. אמא התחילה לבכות מרוב התרגשות. בבית התאסף קהל רב שבא לחזות במראה הזה: בנים שבים לגבולם.

26.7.1946

ערב מאסרי השני — אחרי מעצר הבית.

היום התחלתי שוב בכתיבת יומני. אי-אפשר לומר שזוהי התחלה. זהו המשך ממה שהתחלתי לפני שנתיים ויותר. בשנת 1944. עתה אני ממשיך. השנה מתקרבת לקצה ושנת 1947 מתקרבת אלינו. אעבור בקיצור על אותם חמשת החודשים שעברו עלי כאן ואגע רק באותם הרגעים שנחרתו עמוק בזכרוני וכמובן אתחיל ביום מאסרי השני. השעה היתה שעה אחת אחר חצות ופתאום, כבתוך חלום, שומע אני צעדי-אדם ודפיקות על הדלת, ולשאלת אבי „מי שם?“ באה התשובה „משטרה“. תיכף הבינוני שכאן לא ביקור רגיל. משהו אחר עומד להתרחש כאן. התחלתי להתלבש, בעודם עומדים בחוץ — והכל כבתוך חלום. כל צעד שעשיתי היה מתוך איזו רשלנות ופלאגמטיות, והנה על-ידי שני אנשי משטרה, אחד בתלבושת של משטרה והשני בתלבושת צבאית והוא בדרגת קצין. הסרג'נט פונה אלי ואומר: „התלבש מהר, זמן מוגבל! חמש דקות עומדות לרשותך“, ואני בנענוע ראש נותן לו את תשובתי הקולעת, כי מה אדבר ומה אומר? ברגעים אלה נמצא אני בידם. אולם יותר מכל השפיעו עלי אותם דברי אבי שאמר בשפה אנגלית רצוצה ובהם הביע את הכל. משפט אחד עדיין מצלצל באוזני: He is a good boy. ובזאת סיים את הכל, ואמי עומדת מהצד ודמעות זולגות מעיניה ודבריה אינם נשמעים. בתוך ההמולה. היא ניגשת אלי ונפרדת ממני בנשיקה. „הה, מי יודע, ראובן, כמה חודשים לא נתראה? ומי יודע מה אז?“ כעין נבואה היו דבריה. הכל התגשם. זה כחמישה חודשים עברו מאותו ערב. יצאתי מפתח הבית ולעיני נתגלו כמה מכוניות, מהן משוריינות. בלבי פנימה נשאלת השאלה: לשם מה כל הכבודה הזאת? האם פושע כה גדול אני? האם אישיות כה חשובה? ובעלותי על המכונות שומע אני קול פקודה מסתורית של הסרג'נט בתוך הרמקול: „הוא ישנו. הוא אתנו“. השם „ראובן זכריה“ עובר על גלי האתר; באויר ובגלי עיר-ציון נקלט השם הזה, — ציון הנמצאת בשביה וקלגסי הבריטים דורסים את הקדוש ביותר והאדם העברי נהפך לנחות-דרגה, כי אין חפץ בו. האם זהו גמולנו? אך מה השאלה, ותשובה אין לה? במכונות נמצאו עוד כמה אנשים שנלקחו באותו ערב. את אחד מביניהם הכרתי. הלא זהו ר'; הוא ישנו כאן „השלימזל“. את השני הכרתי בבואו לבית-החרושת

למכור את ספריו. הספקתי להכיר אותו בהיותי כמה ימים בלטרון בפעם הראשונה. זוכר אני בחצות-הליל הגיעו כשלושים איש מאריטריאה ובתוכם הבחור הזה. עכשיו התיידדנו. ברגעים אלה נעשה האדם קרוב לזולתו. הצרה והמצוקה מקשרות את האדם. המכוניות נוסעות בלי כל עיכובים למרות העוצר החמור שהוטל על ירושלים הנצורה. אנו עוברים ונעצרים בכמה מקומות אשר בדרכם נמצאים מחסומים. עוברים אנו על פני סימטאות שאינן מוכרות לנו. אולם אחר כמה רגעים מתגלית לפנינו התעלומה. אנו נכנסים למשטרת „מחנה יהודה“. כאן היה מקום קיבוץ לכל המתיצבים. נפגשתי עם הרבה אנשים שהכרתי, ביניהם כמה בנות. מצב-הרוח השתנה מיד. הבנות התחילו בשירה ובצהלה. ששון ושמחה ממש. כעין טיול מעניין. אחת הבנות נותנת צעקה: „מה לכם, בחורים? האם זוהי התנהגות? הרימו קול. הצטרפו לשירתנו!“ אחדים מאתנו נכנסו בשירה, אולם הרוב נשארו אילמים, כאילו ניטל מהם כוח-הדיבור. אין מצב-רוח! „הזמן לא מתאים לכך“, עונים הבחורים. אחרי כמה רגעים של נסיעה הגענו למחנה-המעצר בטלביה. בשמעי את השם הזה התחיל לבי לדפוק בחזקה. השם טלביה אמר לי את הכל. השם הזה היה מוכר לי. אנשים שהיו כאן ויצאו סיפרו את כל המעשים הנעשים כאן, — על התנהגות הצבא ועל הכאת אנשים, מריטת שערות וכל מיני עינויים. „אינקוויזיציה של ספרד“ ממש. זמן רב לא ניתן לי לשקוע בהרהורים אלו. צעקתו של הסרג'נט „לרדת מן המכונות“ הפסיקתם. כ־15 איש היו במכונות, אולם, לצערי הרב, אני הייתי אחד מן הראשונים שקפצו מהמכונות, ובי, כנראה, נספגו המכות ברובן. ברגע הראשון נבהלתי והקימותי צעקה, כי הכל היה אצלי כעין חלום. אינני זוכר בדיוק איך עבר עלי הכל במהירות, שלא הרגשתי מכל המתרחש סביבי. לבסוף, כשהייתי בתא-האסירים ואתי עוד כמה עשרות בחורים, שאלתי את עצמי למה צעקתי. האם היו המכות חזקות ואימות? חושבני שלא, והצטערתי מאד על זאת. השפלתי את עצמי. האם זוהי התנהגות של הנוער העברי, שצריך ללכת זקוף-קומה? האם כאן הגלות שהובילו מיליוני יהודים לתנור אוישיץ או בוכנוואלד? ואין תשובה למחשבותי אלה. מקווה אני שעוד אתקן זאת. ובתוך כל המחשבות הללו שומע אני צעקות עולות מהחדרים הסמוכים. מסכנים בחורים אלו. על עצמי איני חושב בכלל—יהיה מה שיהיה. הזמן יעשה את שלו. השחר האיר. קריאת-התרנגול נשמעה מרחוק. הנה נשמעים שוב קולות אדם: „עלו על המכונות“. לפני המכונות נעמד תור ארוך וגדול. כל אחד השתדל לעבור ולמהר לקפוץ על המכונות: אם תתמהמה הרי תספוג יותר מכות. על ימין ועל שמאל. משני הצדדים עומדים חיילי בריטניה הגדולה ונהנים מהמראה: מחזה נהדר! — לעולם לא אשכח זאת; כל ימי חיי אזכור זאת. זה יישאר חרות בזכרוני. המכונות התחילו לזוז ואנו פרצנו בשירה אדירה שהחרידה את רחובות ירושלים. אנשים קפצו מהמיטות לראות את המתרחש בחוץ: קול שירה בוקע ועולה מגרונות אסירי-ציון, שירה כזו מימי לא שמעתי. כל מה שהיה בלבנו ביטאנו בשירה זו.

29. 7, 42

[illegible]

[illegible]

[illegible]

אני כותב את מכתבי זה לאחר שבוע שאני נמצא כבר בבית,
אולם למרות החופש הנמשך כבר כשבוע, עדיין קשה לי לשבת
ולכתוב לכם על הכל באריכות. מה אומר לכם קשה להתרכז
בימים אלו, נפילתי לעולם אחר ולחיים אחרים. המצב בירושלים
הוא קשה בכל המובנים, האנשים "אכדו" את האמונה. אינני
יודע מה הם הגורמים שהביאו לידי כך, אולם זהו המצב לאמיתו.
העם דורש להם והלחם איננו. משה וייס-הייתי אצלך בבית
ומסרתי את הכל מה שבקשת ממני, כן פגשתי את חבריך, הם דואגים
לשלומך. יהודה ג, את ההורים שלך פגשתי בתל-אביב, הם מקוים
לראות אותך בקרוב וכנראה שיש יסוד להאמין. קלמן, משה, יוסף
ודוב, הייתי אצלכם בבית ומסרתי להם את כל מה שבקשתם.
בחבילה אני שולח כמה חמונות. שאר החמונות לדאבונני הגדול לא
הצליחו. אני מסיים את מכתבי הקצר ומקווה להתראות אתכם בקרוב.

הערה נא למסור 3 בקבוקי יין לצדה (22) לטעבר 447.

להורי היקרים ולאחי שבתי שלום רב,

קבלתי את מכתבכם מיום 2.3.48, לא עניתי לכם מיד על מכתב זה, כי לא מצאתי כל הזדמנות. הפעם שולח אני את מכתבי על - ידי הברת עתיד, אני מקווה שהחבילה תגיע לידיכם בהקדם. אמא, ממכתבך נוכח אני לראות שאת מודאגת מאד לשלומי. השובתי שאין לך מה לחשוש, אני מרגיש את עצמי טוב בריא ושלם. ב"ה, שום דבר לא חסר לי, גם בחבילות אין לי צורך. האוכל הוא מספיק ומזין. רצוני לקבל מכת רק מכתביט, זהו המזון היהודי שחטר לי. שבתי כחוב לי מה מצבך ובמה אתה מהעסק. האט אתה ממשיך בעבודתך שהתחלת ואיך בכלל המצב. כחוב לי על הכל כמובן והניחן בגדר האפשרות. אני מנייט הפעם את מכתבי הקצר, כי אין לי פשוט כמה למלאות את השורות.

מנסה אני לידלות אך הכל ריק, מסביבי.

שלום רב לכם ולהתראות אחכם בקרוב.

ראובן

נ.ב. אמא אם אפשרי הדבר תמטרי את החבילה והמכתב להוריו

כל דוב תענענבוים.

העמוד
ל' כ' ב' ג'

ראובן זכריה - א"ו ראובנעלע, בפי הוריו, ו"גלילי" בפי חבריו לקרב - נולד אור לכ"ד בחסון חפ"ד (26.7.1924) בעיר ביאליסטוק שבפולין. העיר ביאליסטוק שכנה באזור הסעבר בין פולין העיקרית סזה ומחוזותיה הליטאיים סזה, ואסנא החסונו בה הפעילות ההרשענית נוסח לורג' וכבוד הראש הלסדני נוסח ירושלים דליטא לאוהא אחרונה נפלאה, שהפכה אה ביאליסטוק לשם דבר בחולדות החייה. היחה זו עיר של יהדות עממית-מעשית, הספונה רוח חורה וכיסופי חנופה גאולה - וזו היחה הקרקע שסמנה עליה ראובן.

הוריו, ³בני ורבקה, התפרנסו מהחזקה ביה סלון בדירתם המרווחת, ומארחים היו בעיקר אה הפאצינטיים של ד"ר פינס, רופא העינים המפורסם. ביהם עמר בחצר רחבת-ידיים, פוקפת כולה בחי-סידות כרכיים, אשר שימשה כמקום חנייה לעגלות ומכוניות, שהיו מחספוח שם סכל קצוח הארץ. הסוסיים, הדגן והשחה שמילאו אה החצר היו מעין סובלעה כפרית בחוף הסביבה העירונית הטובהה, שבה עברו על ראובן שנות ילדותו הראשונות, ובסובלעה זו נמצא לו פיצוי-סח על ריחוקו סמרחב הסדות, אשר אוהו לסד לאהוב בביקוריו אזל סבחו - אם א"ל - בעיירה המוריקה ינובה. עיירה זו היחה לו לראובן כסולדה שניה, וסן השחיים - בלי ספק - הקרובה יותר אל הלב. הביקורים אזל סבחו היו סנהג למספחה פיסים יסיטה: אה חדשי הקיץ היו באים חסיד לבלוח בינובה, והדבר נחשב להם כסגנה השנה. אבל היו גם ביקורים סחוף לפניין. כך ההחשק לו פעם לראובן הקטן לחקוה ^לינובה בחצרם שבביאליסטוק, והחליט שם לנסוע בינה. ראשית מעשהו היחה לסקל ולעדור אה השטח, אבל לבעל הבית היו חכניות אחרות ברכושו והוא פסק לשים קץ למשחק. ראובן הגיב בבכי חמרורים, ובהיותו עקשן סנעוריו אי אפשר היה להרגיעו אלא בהבטחה כי ישלחוהו אל סבחו. בו בשבוע קוייטה ההבטחה, ועל אף קשיי הפרידה סן הבית שסח ראובן להישאר בעיירה. ושוב, בחורף אחד גברו קשיי הפרנסה; אבא נסע ללסוד אה סלאכת השחיטה ספיו של הסוחט בינובה, וראובן נסע עמו.

מספחה של מבוא הייתה פחזיקה סחנתה גדולה, וסחנה זו הייתה
בנויה בצד ביתם בקצה העיירה. כאן היה ראובן ששוטט בשדות הירוקים,
שוכב לו פרקן ומסחכל בשמים הכחולים, או רץ לנהר וצופה בדגים
הקטנים השטים בו. הוא החבר עם נערי הסביבה, ובהיותו בן העיר
הגדולה היה נחשב בעיניהם סיוחס. אהם היה יוצא להסליך חכה בנהר -
ואף החקין לו אחת בסו ידיו, - או היו מפליגים לכפרים הסמוכים
וחוזרים עמוסי פירות, שקטפו בשדות הגויים, ובביקורי החורף היו
מטיילים במזחלות על-פני המרחבים המושלגים. ראובן אהב גם להסחכל
בגויים הכפריים הגסים, שהיו באים אל הסחנה לסחון אח חיסתם, היה
משתה לפרנס ולדבריהם המשובים, ובלשון שחציה יהודית וחציה פולנית
היה רץ אחריהם ומחנן שיסיעוהו מעט בעגלותיהם במאמץ לחזור לביתם.
גם כלב נמצא פה לראובן להחירד עמו, - וסנחה הייתה שומרת על הנכד
ומאכילה אותו מכל טוב.

אולם, בזה נגמר האור שבנעוריהם. כשהיה ראובן בן חמש שנים נאלץ אבא
לנדוד לאמריקה, כדי לעשות לביטחון. הכניחו הייתה "לעשות קצה פסך"
ולחזור ולקחה את מספחה לארץ-ישראל, אבל בינתיים נשארה האם עם
שני ילדיה - עם ראובן ואחיו שבחאי, הגדול ממנו בשלוש שנים.
אחיה שנה מסרה אסא את ראובן לבית-הספר עברי, ובו הוא למד - בהפסקה
של שנה-לימודים אחת - כחמש שנים. ביאליסטוק הייתה אז שטופת פעילות
ציונית. ב"בית העם" היו נערכות מסיבות "עונג שבת" שהיו נואמים בהן
על האהבה לציון ועל העליה לארץ, וכשהיה ראובן כבן שבע-שמונה כבר
אפשר היה למצאו במסיבות האלו כשהוא שוחח בצמח את דברי הנואמים.
אסא, שנשארה עם ילדיה לבדה בבית, הרגישה את עצמה בלמודה מאור וגם
קשה היה לה להשחלט על הילדים, שהחלכו בלי השגחה אב, ובשנת 1933
היא עברה לגור עם מספחה בינובה. כאן הוכנס ראובן לבית-הספר העברי של
העיירה, אבל כעבור שנה שוב היא חזרה לביאליסטוק, וראובן הוחזר
לבית-הספר הראשון. הנדודים הללו גרמו סבל רב לראובן. הוא החקוטם
ובכה ורצה רק לחזור לינובה.

בינתיים לסד האב באסריקה אח המקצוע של ליטוש יהלומים, ובשנה
1936 חזר לפולין כדי להשלים את הכניחו המקורית. בחודש
אדר של אותה שנה עלתה המשפחה לארץ-ישראל והתישבה בירושלים.
הבחירה בירושלים הייתה קשורה - בין השאר - גם בתכניות להינצח
הבנים. אבא ביקש להחליט לבניו חינוך ירושלמי, והכניסם ^{ללימוד}
בישיבה "הפאר" ^א צבי"א, אבל העיון החלמודי המופשט לא הלם את נסייחו
המעשיה של ראובן. סוחר היה מחקום טפסי ההבחנות הדקות וסרב לעכלן:
פעמיים שחיים הן ארבע, גם שחיים ושחיים הן ארבע", קבל פעם ראובן
וסרר בבכיה, "ובכן לפה לנו גם זה וגם זה?" אף-על-פי-כן ניסה אבא
לפרוץ את המחיצה ולקח לראובן עוזר ללימוד הנפרט בביתו, אבל הדבר
היה ללא הועיל, וכעבור שנה וחצי - אחר שלושה זמנים - הכריעה עצמה
של אבא, שהא מפיו של ראובן הולפת יותר הכניה הלימודים של בית-ספר.
באותו הזמן קנה אבא בית קטן בירושלים. הדבר סיבך אותו בחובות,
עד ששוב נאלץ היה לנסוע לאסריקה, ואבא הכניסה את ראובן לחלמוד
חורה "סזרחי". היה זה בשנה ¹⁹³⁸ ~~השנייה~~; ראובן היה כבר נער בר-סזורה, אבל
אחר חוסר הסדר שנלימודיו בחוץ-לארץ ואחר שנוחיו בישיבה שבזבזו חיצים
הוא החקבל רק לכחה הרביעית. יצא לו איפוא להחזיק בנילו לפני חברים;
לא ערכו לו מפילו חצינה של בר-סזורה, ואח המפיליו הוא היה נוסע
לבית-הכנסת בהסדר. מכל-מקום לסד כאן ראובן בציונים טובים, ביחוד
במקצועות היהדות, סוריו היו מזכירים אותו לשבח, והוא סיים את
בית-הספר בשנה ¹⁹⁴¹ ~~השנייה~~. ארי-כן המשיך עוד ללמוד כשנה וחצי בבית-הסדר
לסורים "סזרחי", אבל הלימודים בבית-הסדר שוב לא משכוהו, ועל פי
עצתה של אבא יצא לחיי עבודה. היה אז נסוץ בארץ המקצוע ליטוש
היהלומים, וראובן נסע לחל-אביב ללמוד את המקצוע. הוא החקבל בבית-
חרושת אחד והצטיין מאוד בעבודה, אבל הבדירות בעיר הזרה לו דיכאוהו,
והוא חזר לירושלים. כאן היה יותר קשה לפצוא מקום עבודה במלששם ורק
כעבור כמה חדשים עלה הדבר בידו. - כל אותו הזמן עדיין שהה אבא
בחוץ-לארץ; הוא נסע אמנם רק לשנה או שנתיים, אבל בינתיים פרצה
המלחמה העולמית והדרך חזרה נחסמה. רק בחום המלחמה, בשנה ¹⁹⁴⁵ ~~השנייה~~
הצליח אבא לחזור - לעה שחרורו הראשון של ראובן מן המעצר בלטרון.

חבריו מזכירים כי אולי רוב לוחמי האצ"ל בירושלים באו מחלמור-החורה או מבית-המדרש למורים "מזרחי"; ובאמת, אך טבעי הדבר. מלחמת המחרה לא נעשתה על-ידי הנוער "העברי" הרגיל: החינוך הארץ-ישראלי המקובל כנורס אמנם על סיסטמות לאומיות, אך לא זו בלבד שפרווק הוא לחלוטין מקורות יציקהן בחיבור האומה, אלא יוצר הוא אפילו חיץ מכוון בין הסיסטמות שמעל ושרשיהן שבעוסק - ולא יפלא איפוא אם תנועה של יוזמה מוסרית לא יכלה לעלות מחוכו. לעומת זאת, במוסדות "המזרחי" לא באו ללמוד אלא אותם נערים, אשר היניקה הישירה מן המקורות שבעוסק הייתה נחוצה להם כבר ~~מלכת~~ בחוץ האוירה שבבית - ובם מוסדות אלה עצמם השתדלו לחנך את חלמיריהם ברוח ישראל ללא מחיצה. הנערים שלמדו כאן ספגו איפוא ערכי הגאולה, המלכות והגבורה של המורשה העברית ההיסטורית, לא בבחינה "ציונית" בעלמא, אלא כחוויה ודבוקה מלאה חוכן! וכאשר המציאות הציונית שיחררה את הערכים הללו בנפש הנערים מדכאונם הגלוי - נעשתה להם מלחמה-השחרור המוצא הטבעי, המחויב והמובן טאלין. סדר שני, זהו הגבול בין חלמירי "מזרחי" ונוער הישיבות, שאח כיסופי המלכות ואוצרות הגבורה הגלומים בהם עדיין לא הספיקה הציונות בדרך-כלל להמחיש, ובסך הכל ניחן איפוא לוטר שריוק מוסדות "המזרחי" ושכמותם נעשו - ולו גם שלא במכוון - אחד הבסיסים המובהקים ביותר לחינוכו של נוער עברי למלחמה גאולה.

ובין הלוחמים אשר מוסדות "המזרחי" הכשירו למחרת היה גם ראובן. יש מחבריו שהדגישו כי ראובן לא היה מגלה את קנאותו הלאומית בשיחה או בהתעניינותו היום-יומית, עם מבחינה זו, יכלה לחשוב שלמניח נער כשאר הנערים בני גילו, לא דווקא שובב, ואולי אף עצור במידה-מה, ואשר מעייניו נחונים רק לעבודתו ולבילויים המקובלים - חברה, קולנוע, טיולים, וכו'. ואמנם, דווקא החקופה שמכיבות מאסרו הייתה כנראה המסופעת ביותר גם בפעילות חברתית מסוג זה. אולם, הכל מודים שאם לראובן "האסיחי", הרי הוא היה מתגלה בדברים שונים לחלוטין. קודם-כל, הוא היה מתגלה בחיובו.

p3/c

חיוך זה, שום דבר שהכיר את ראובן אינו מאחר להזכירו (ואף ראובן

עצמו מזכיר אותו ביופנו), ובדאי לא חיודע מלוא אמיחו אלא

למי שראהו; אך שמך פנהו סיחגם בלי ספק בסיפורים על "החיוך

החטים", או "המלכ" או על שפע המרץ ורעננות נעורים", ובעיקר -

על "לב הזה שיש לו לראובק", על "טוב לבו שלא ידע גבול", (הערבים

בזמן כיבוש מלחם, אותו כפר בו ספר אחנפשו", ושניה התלה ראובן

לחבריו במעשיו, אשר באמצעותם נודע להם גם כל הלהט היהודי שקינן

בנפשו.

ההתלה הראשונה מסוג זה הייתה כאשר הצטרף ראובן לשניים מחבריו

בתכניה להחנפל על שוטר אנגלי ולנקוט בו-במידה יכולתם הדלה של

נערים בני י"ד את נקמת חלייתו של שלמה בן-יוסף. השוטר ש/גנה

תחת ידם היה גב/רחן מן החקן הידוע של "סטר-שפונים", ובתחכמה

נבדפה על נקלה, אך הכשלון לא הרגיע את המצפון והנערים כילו את חמתם

בריסוק הפנסים (הפנסים הבריטיים) שלאורך הרחוב ובהצחה הדוור

במאה-שערים. אולם, אותה הקופה דאג השלטון לחיסת העבריה שהחזיק

חדשה לבקרים, והזדמנות נוספת להתלה דומה ניחמה לראובן לאחר

פרסום הספר הלבן.

מספר עליה אחד מחבריו: "זה עתה נבטרה אסיפת מחאה באולם "אדיסון",

הקהל הזורם החוצה אינו מחפז איש לביחו. פה ושם ששפועה קריאות

נגד הממשל הבריטי ומדיניות הספר הלבן. סרינה עברית עליה הפשיחו

צבא עברי! השורות מצטופפות ופני המפגינים מועדות למרכזה של ירושלים.

מכל העברים צצים לפתע שוטרי הוד מלכותו וסקבלים את פני המפגינים

באלות. אחד המנצחים על פיזור ההפגנה הוא סרג'אנט בריטי לבוש

אזרחי. חוך רבעים ספורים דולדלו השורות, עוד רגע וחלל מנוסה לכל

עבר. פתאום מזנק מחוך הקהל נער זריז וחוך הנופח ריצחו קופץ על

הסרג'אנט, איש הסיאייד"י, ומפילו ארצה בהדף בדול..."

1941

הייתה זו כמובן הקדמה טבעית לספעלים יומי רציניים, ובשנת תש"א

הצטרף ראובן לארגון הצבאי הלאומי. אותה הקופה הייתה דווקא עת-שפל

לארגון, ובזמן הראשון מסילא אין אנו שומעים גם על שום פעילות

סיוחור סדרו של ראובן; אבל ידיעותינו מעשרות שעה שעלה האצ"ל על דרך המלחמה. התוצאה הראשונה של האנגלים על המסנה הזה הייתה מאסר האחראים, ועל-ידי כך מסילא הוצאו עבודות-הנוער של הארגון - זה דורו של ראובן - אל הקורה הקדמית. ראובן הוצב ל"חיל המעמולה" בקיזור הח"ם, - עבר קורס של "סבנים", ונחשנה ספקר יחידה בחילו, בכינויו: "סגן גלילי". החפקיד העיקרי של הח"ם התבטא בדבר קל לכאורה: הדבקה כרוזים ברחובות; אבל למעשה היה זה סן החפקידים המסוכנים והנכבדים ביותר במלחמת השחרור. ההדבקה הייתה צריכה להיעשות מלפני עיניהם הבולשות של אנשי ההגנה והמסורה הכריזתית, ובעוד שבפעולות ההתקפה נחון היה יתרון ההתבטא ללוחמים העבריים, הרי כאן נהפכו היוצרות והיתרון עבר ל"כוחות הנסחון". יחד-על-כן ההדבקה לא הייתה עניין לעמים מזומנות, אלא דבר יום ביומו, אם בבוקר השכם ואם מאוחר בלילה, ואין פלא איפוא אם בניה החלו להתוות על עצבנותו של ראובן, על סחיחותו המסחרת, ועל היותו חסיד "עסוק". למעשה לא הצטמצם חפקידו רק בהדבקות, אלא הוא השתתף גם בפעולות המחתה, ואף בהדבקות עצמן לא הצטמצם חפקידו רק בחפקידים הרגילים של ספקר יחידה. אחרי מאסר האחראים החלה בארגון תקופה של שידור מערכות: רבים מאנשי הקבוצות הוותיקים החלו לנשור וחדשים החלו לבוא במקומם, וחוך ארגון היחידה סחרש היה ראובן מסלא בינתיים את חפקיד המפקד וחפקידי הפיקודים כאחד. בעבור זמן כתב עליו אחד מפיקודיו: "לא, לא ספקר היה גלילי, אלא את, את לפיקודיו ואת למפקדיו. כמה מתבנו אחריו" אנו חניכיו, וסעולם לא סירבנו לפקודתו - כי לא איש פקודות היה גלילי היקר".

אולם, הרבה זמן לא ניהן לראובן להמשיך בכך. הפעילות הרבה גררה פעילות שכנגד, ובראשית "הסיון", ^{23.11.1944} ~~בד"כ~~ נעצר ראובן והועבר ללטרון. היה זה חוך כדי שקידחו לסכל את "הפעילות הנגדית" נגד מישהו אחר. החלו אז סיסנים לכוונתם של אנשי "ההגנה" לחסוף את ספקר הח"ם. בהתאם לקו שהתקבל בארגון התכוון המפקד להכניע ללא התנגדות, אבל מספר חברים - וראובן בחוכם - סרבו לקבל את הדיון.

במסרת לצאה ולכבוש את מנחת היאסלחה. בבוקר עוד הספיק ראובן לקבל רשות כדי לבשת ולבקר בבית, וב-3 אחרי הצהרים החלה היציאה. בבית וגן נערכה מנייה, הוקמה מחנה עזרה ראשונה וניהלה הסברה על הפעולה הקרובה, ועם חשכה פנו הלוחמים אל מנחת עצמה. ראש אחד יצא לאגוף את הכפר מיסין, ראש אחר פנה לשמאל, ואילו ראובן ואנשיו החקדמו במרכז. מבניין שלפניהם נפתחה עליהם אש, אך עד שהגיעו אליו הספיקו יושביו לברוח. ליחד בטחון השליך ראובן פנימה ריפון, האנשים נכנסו כדי לבדוק את המקום, ומשנמצא כי הבית ריק פקד ראובן לצאת ולהחקדם הלאה. אך עתה שוב נפתחה מאי שם אש אל היוצאים, אחד האנשים נפצע והיציאה נעצרה. ראובן ~~פנה~~ איפוא להשיב אש, וחמה חיפוי ניסה לצאת בעצמו ואחר-כך גם הוציא את אנשיו, והמשיכו להחקדם, עד שהתחברו עם אנשי האגוף השמאלי. לפנות בוקר נכבש הכפר, אך מסלע אחד, במרחק כ-200 מטר משם, עוד הוסיפו הערבים להמסיר אש - חבויים בחוף בית ובמערה שעל-ידו. ראובן הצטווה לכבוש את המסלע, ועם יחידה של עשרה אנשים הוא ביצע את המשימה, בהסתערו ^{חינו} וחמה חיפוי הנשארים. משסידר ראובן את ההודעה על הצלחתו, נתבקש להחזיק במסלע עד שיגיעו מחליפים מאנשי "ההגנה", ובינתיים - עם רדת הלילה - נשלחה אליו תגבורת של עשרים וחמישה אנשים נוספים, עם מפקד יומד גבול, אך למעשה נשאר ראובן האחראי במקום. ~~אלם~~, כיבוש המסלע לא הביא ארבעה. הערבים המשיכו עוד להמסיר אש מיסין לכפר, והמסלע נשאר למעשה מנוחק. שום אספקה לא בטים ובסזון ולא בחסרי רפואה, לא נמצאה בו, ועל כל הדרישות המסודרות למשלוח אספקה הייתה החשובה אחת כי עחידים האנשים להיות מוחלפים במהרה. כך נמשך המצב סיום ג' לד' ופיוס ד' לה'; רבים נפגעו מן היריות, ולאלה לא הייתה ברירה אלא לנסות ולהגיע לכפר כדי לחבוש את פצעייהם. ביום ד' חסמו אנשי המסלע ערבי אחד, וזה סיפר כי חבריו נערכים להקפח נגד. לפתחת הובברה האש, וראובן התבטא כי יש לו הרגשה שהקפח הנגד תבוצע באותו יום, וכי הרגשתו ^{איתנה} טובה.

יומנו של ראובן לא נכתב במטרה שיראה אי-פעם אור. דבר זה ניכר לא רק משל רוחו של כתב-היד, מסגנונו ומן הקיסוע שנוהג הכותב בנושאים, אלא ^{אף} ראובן עצמו הוא המסביר בפירוש ביומנו - ואפילו כמה פעמים - לשם איזה צורך אחר הוא נטל עליו את הסירחה: מסתבר אמנם שהדחיפה לכחוב היחה לו ראשונית ובלחי רציונלית, אבל בדיעבד משחל הוא להבינה ולהסבירה לעצמו, והחשובה שהוא מעלה היא כי אין זה משום שהכחיבה מעניינה אותי ביותר, אלא מפני שמקוה אני שברבות הימים, אחר כמה עשרות שנים, אפחה את דפי היומן ואקרא על חיי המעצר. ימים אלה ושעות אלה יהיו יקרים בעיני שבעהיים מן הסיפוק שמוצאני כרגע בכחיבה. אדפוך ואראה את שנות חיי הנוער שעברו עלי, ורק בגלל זה כדאי הדבר, כי הכל נשכח באם אינו מועלה על הכתב.

אך, ראובן גם לא ריבר על היומן אף פעם עם איש. חבריו למעצר, שכמובן לא יכלו מעשיו להיעלם מעיניהם אפילו שעה אחת ביום, אף הם לא ידעו על היומן מאומה, ואילו לבני המשפחה החגלה היומן שלא בסכוון. כששחרר ראובן מן המעצר, מצאה אמא בין שאר מיטלטליו מספר דפדפות למכתבים, מסולאות בכח-ידו, וכאשר שאלה אותו מה זה ענה בהנועה ביסול. אבל אמא, ברוב סקרנוחה על בנה, רצחה לדעת; היא יפתחה והחילה לעיין, וכך נודע הדבר כי ראובן שומר לו יומן לטרון לזכרון.

ואם אף-על-פי-כן מוצא עחה יומן זה אל רשות הרבים, הרי זה שוב, קודם-כל, רק כנר לנשמת הבן וזכרון לו לעצמו - לאו דווקא מזכרת ללטרון, אלא מזכרת לראובן הי"ד - ומבחינה זו - לכאורה, צריכה היחה הדלח להיסגר בפני כל ביקורת על היומן לגופו. את היומן אפשר היה לפי זה לפרסם אף בלי להקיפו - קל וחומר לערכו - כי למאי נפקא מינה?

אולם, אותה הדלה הנסגרת בזה חוזרת ונפתחת לרווחה מצד אחר.
לא היה היומן יכול לשמש מוכרת לראובן אלמלא היה בו משהו הנעלה
באופן מהותי מרשימות לזכרון בעלמא; ואמנם, משהו כזה מתחייב
כבר מחוץ עצם יחסו של ראובן לכתיבה וממשמעותה לגביו. על-פי
רמזים טונים ביומן (למשל, ברשימה על הימים שאין להם זכר,
18.10.1947 או ברשימה על הריענות 24.8.1947 יכולים אנו להכיר
את המחש הרגשי אשר היה כרוך בכתיבתו: נראה שהכתיבה הפכה לו
לראובן מעין חובה; וממט שומעים אנו את מוסר כליוחיו כשאין
בידו למלא את חוק יומו או כשמזניח הוא את הכתיבה במשך תקופה
מסוימת. בדומה לזה מוצאים אנו בכחב-היד, שלפעמים אין לראובן
מסתפק ברשימותיו הראשונות, אלא הוא מעדיקן ומתקנן - ומספקן אפוא
באהבה; ומתוך הרשימה על חדר הקריאה 13.6.1945 או הרשימה על הימים
החוזרים על עצמם 15.1.1947 יש להסיק, כי היסוד ליחס זה היה במה
שהכתיבה נחנה לו לראובן סיפוק אמנותי ממש, והיא שימשה לו לאמצעי
להתעלות מן האפרורית שבשיגוריה.

אבל אם כך פירושו של דבר הוא כי אי שם בין השיטין מוכרח להימצא
ביומן אווהו ^{דבר} העלף המוסרי אשר הכותב נדחף על-ידי, וחתר אליו, וניסה
לתת לו ביטוי על ידי הדברים שכתב - אוהו הערך שעשוי היה להעריך את היאור
החיים של לטרון להחלעות משגרום - ובאמת, הפיסקה שכבר ציטטנו מקודם מעלה
למעשה את הערך הזה במלוא עצמיותו וגיבושו. "ימים אלה ושעות אלה יהיו יקרים
בעיני חבתיים" - וכך כרי לקיים ולהנציח את היקרות הזאת כותב ראובן את יומנו -

והרי השליחות האמנותית של היומן נמצא בזה פרושה לפנינו.
והנה, שליחות זו, לכאורה כלה תימה היא. באחד המקומות כותב ראובן במר לבו, כי
„אגיהנום האמיתי הרי הוא לטרון"; במקוט אחר כותב הוא על האנשים בלטרון, כי "כלם
טרודים ומטרודים ומדוכאי דאגות, ואמנם אין נמצא בין אלה אף אחד מאושר". יחר -
על כן, כשמודיעים לו כי נידון הוא להישאר בלטרון זו עוד חצי שנה - הרי זו נשמעת
באוזניו כבשורת איוב מדהימה, כל כך איומה שהיא מקהה את החושים.

יום יום. רבו משהי קלפים על קוראי העונים. פתאום רבו גם מקרי הסיפוסים החשודים כפרובוקטורים שהוכנסו בכוונה".

חיאורים מהמים לזה מפוזרים לרוב גם ביומנו של ראובן, ובאורה שכזאת לא פלא הוא ש"שגרה אידיאליה" לחיזור איננה כלל בנמצא. במחנה-מעצר שהוא כביה-נהיבות, הרי אף אותם הרבים שאינם "חפים מפשע" צפויים יום יום להשתחרר עם חבריהם "החפים". - סמס כשם שהללו נאסרו עמהם; לא כדאי כאן לפתח מאבק עם המעצר, ומסילא אין כאן גם חברה המפתחה מאבק שכזה, וכך חוזר המעגל והולך, ומסילא אין מהגלה כאן מן הנפש היורה של הלוחם אלא אוהו האור בלבד המשחפך ממנה על חיי המעצר באשר הם.

הגורם השני הוא באוהו צד כאפיו של ראובן שהזכרנו בהולדותיו והיינו שהוא היה נוסע לגלות את קנאוהו הלאומיה במעשים, ולא בהעניינות אידיאולוגיה. אמנם, פה ושם ביומן לומדים אנו להכיר את השרשים המושגיים שמהם היחה הקנאוה הזאת נמשכה: הפארה מלכות בית-דוד, עם כובש ושולט - גור אריה יהודה, בית-ישראל היושבים איש וחתה גפנו וחתה חאנהו, מסורה חשמונאים וקנאים, של בריאוה העם בגוף וברוח - וכנגד כל זה צער הגלות והשמדה האומה, עד שיש ומסמ שומעים אנו את חריקה שיניו מחוך הכאב הלאומי ומחוך השבועה "כלנו גויסנו לכל החיים" אשר גדרי החיל מקשים להפירה. אולם, בדרך-כלל - עם כל גטיחו השיריח, המחלה לעהים קרובות ביומן - אין לראוה עסק בהת-הבנין ובבנין-העל הנפשי של המלחמה, זה היסוד המסלא לעהים קרובות את עיקר חייהם של לוחמים אסורים - ואח היומנים שהם כותבים. כמו בחוך, כן גם במעצר, ההעניינות המושגית של ראובן היא בצד המוחש של החיים, ואין הוא מעלה את הצד המוחש הזה אל העניינים שבאידיאה, אלא את האידיאה משקיע הוא בעניין המוחש. אפייני הוא חיזור הרהוריו על עסק אילון ההיסטורי, ^{22.3.1945} ביום ה-בניסן-הש"ה, כאשר, חוך שהמחשבות מחברות עליו והולכות, קופץ הוא פתאום "דרך החלון החוצה, לשחק קצח בפינג-פונג".

ומשקיע עצמו במשחק.

שלישיה, מסתבר כי ההערך הגמור כמעט של ענייני בריחה או סתרת ביומן הריהו גם פרי החשש שמא יפול לידים שאינן ראויות. סברה שכזאת מחייבת, משום שחיפושים במסלולי העצורים היו נערכים בלטרון מדי פעם בפעם, ואלו בניגוד בולט ל"חסימוח" של היומן, עדות החברים היא כי "גם במעצר שמר (ראובן) על הקשר עם אנשי המחברת בחוץ ועקב בהתעניינות אחרי המרחש במשפחה הלוחמת. סתביו שהגיעו אלינו היו חסיד מלאי חקוה שלא רחוק היום בו יוכל לחזור לפעילות מלאה". אכן, גם ביומן עצמו ישנם כמה רמזים זהירים הן בדבר הקשר עם החברים שבחוץ והן בדבר מחשבות של בריחה - והזהירות חוזרת כמובן ומסבירה את עצמה.

ולבסוף יש להזכיר את גורם הנעורים של ראובן. למעשה, נראה כי יותר משהיה ראובן "איש מחברת קנאי", הוא היה פרח-לוחמים - נער עברי, אשר שאיפות עמו וצרוחיו נגעו אל לבו, והוא נעור ללחום את מלחמתו, - אך ביסודו של דבר הוא עדיין נשאר מכל-מקום נער, וגם יחסו אל הדברים הוא קודם-כל יחס שבנעורים. והנה, סדר זה ניהן לו לראובן למצוא טעם בהוואי המעצר, באשר הוא הוואי, - ובסך הכל נעשה איפוא יומנו למקור חשוב, ולעמים קרובות גם היחיד, להכרת פרקי ההוואי הלזה. הפלח המיסות, "המתיחות", עסקי הפראג', ביח הקפה של לטרון, הזלילה ב"חורנו סטבח", הריקודים והזמירות, וכו' וכו' - הרי אלה הם באמת זכרונות נעימים לכל עצור מן הימים ההם; בצדם באים הזכרונות הפחות נעימים על סבל ההורים, על הכמיהה הכבדה שבמעצר, על הקדרות הסגרירית של לטרון הסובעת בבוץ; או למשל, החוויות האופייניות של זרות הלוחם הצעיר ^{או בעיות} "העסקנות הפנימית" במעצר (ב"ב באדר תש"ב) או ההזדהות הנפשית עם אסיר בורח, ויהא זה אפילו צורר גרמני (ב"ב בסיון תש"ה).

כל אלה ומעין אלה, אשר מהם מורכבת היחה חוויית המעצר לא רק בלטרון, אלא גם במזרע, בעכו, בסודן או בעטליה, נשמרים לזכרון ביומנו של ראובן - וכפי שחזה ראובן ביומנו, הרי החיים במחנות אלה של "שבויי ישראל לאדום" נועדו מטבע ברייתם להירשם כ"גף עשיר לחולדות עם ישראל המחודש". מכאן המשמעות האובייקטיבית הנודעת ליומן, ובגלל המשמעות האובייקטיבית הזאת היחה הצדקה להגיה ולערוך את כתב-היד המקורי, במדגה שנהוץ להועלת הקורא.

הבעייה העיקרית היחה כסובן, כיצד עורכים את דברי הזולת בלי לפגוע בסגנונו. השתדלנו לשמור על נוסח המקור עד כמה שלא היה הכרח מובהק לשנותו, אבל עצם ההכנסה של פסיקים, נקודות ומקפים במקומות רבים, חיקון פליטות הקולטוס האופייניות וניפוי הדקדוק הריהם ממילא גם שינוי סגנוני כבד ביותר - ולא היה מזה סנוס. לכן יש להזהיר את הקורא, כי אמנם רוחו הפנימית של הסגנון נשמרה, אבל סגנונו המקורי של היומן הוא הרבה פחות קצוב והרבה יותר פזיז מכפי שהוא מופיע כאן.

שינוי נוסף שהוכנס בדמותו המקורית של היומן נעשה על-ידי צרוף כותרות לכל יום ויום. הכותרות חוברו ברוח סגנונו של ראובן, ומניחים אנו שהקלנה על הקורא, חנעמנה את הקריאה וחבהרנה את הכחוב; אבל על-כל-פנים מוסיפות הן חוספת של "גינדור" מסוים שאיננו במקור. בדומה לזה חתא העריכה מורגשת על-ידי ההערות שהוספנו פה ושם בשוליים כדי להסביר מונחים אופייניים וכיו"ב. ושלישית, עניין התאריכים, בקשר לכך מסתבר קודם-כל שבגזטמג-מה שראובן נהג בתאריכיו מנהג משונה משאר יומנים: בדרך כלל נוהגים בעלי יומנים להכחיר את רשימותיהם בתאריך כחיבתן, אבל ראובן הכחיר את רשימותיו בתאריך היום שאח מאורעותיו הן מתארות.

שינוי זה מחבאר מחוך כך שראובן לא ניהל יומן של חוויות
סובייקטיביות, כפי שהן קיימות בשעה הכתיבה, אלא הוא החזון
לנהל יומן אובייקטיבי של החיים בלטרון, ואם לא רשם את
מאורעותיו של יום מסוים ביום שקרו, הוא היה חוזר ורושם
ביום המחרה - או אף באיחור של כמה חדשים (כפי שקרה, למשל,
לחיאור הילקחו אל המעצר בפעם השנייה). דומה הדבר כביכול,
כאילו היו לו האריכים כחובים מלכתחילה בראש כל דף, ובשעה רצון
הוא היה מסלא את הדף הנוח לו באותה שעה. עקרון זה מחגלה מחוך
כמה וכמה רמזים ביומן, כגון שהרשימה נגמרה בחיאור השכיבה
לישון (ח' באדר תש"ה, 19.2.1945, ט"ז בסיון תש"ז), או שבסוף הרשימה באה
חכניה להשלמה בעחיד (ט"ז באדר תש"ז); 26.8.1947; ויש אפילו שבסיוטה מופיע
הואריך שבו נרשמה הרשימה למעשה, בעוד שבכתב-היד המועחק כבר
סופיעה הרשימה מחחה להואריך היום שאליו היא מחייחסה. עם זאת
נהג ראובן לנסח את דבריו כאלו היו מרחשים באמת בשעה הכתיבה,
או לפחות באוחו היום, ונוצרות מכאן לפעמים סתירות פנימיות,
העשויות להחמיה, הפגם הקשה ביותר הוא שהקורא עשוי לקבל את
הרושם הבלתי-מוצדק כי ראובן היה כותב את יומנו גם בשבחות
וחגים, ויחכן שכדאי היה לשנות את ניסוח האריכים, כדי שיחבר
כי הרשימות לא נכתבו ביום המסומן, אלא בשביל היום המסומן,
אולם, לא שינינו את ניסוח האריכים בנקודה זו, אלא בנקודה
היומן כפי שהוא נמצא לפנינו מחיל ביום ד' באדר תש"ה, 30.12.1946
ברשימה ליום ה' בטבת תש"ז מספר ראובן כי החל לכתוב ביום
בבטלון תש"ה ומסחר איפוא שהחלה היומן אברה.

לח - - - - - 37

מכתבים של

דאָוונקן זכריה הי"ד

(פאָר דעם זאָל)

ייִנגסל'ס

ח' תמוז תש"ה

1945 (ה'תש"ה)

שלום רב לאמי ולאחי שבתי, זה זמן רב שלא כתבתי לכם, את הסיבה
לזאת אין אני מוצא, אולם הפעם רוצה אני שחדעו את הכל ואכתוב
לכם כל מה שניחן לי בפרט צע מחוון לאמא. אמא אין לי את
הרצון להביא לך עגמה נפש לכל צרוחך, חושבני שזה די והותר
אבל אין אני יכול למצוא מנוח לנפשי ומעיו לכחוב לך שבודאי לא
חשבעי מוצא נחת, אבל שאלה אחת עלי לשאול, האם לשבת כאן בחור
בגילי זאת היא טרגדיה כל כך איומה, ואני אחן לך חיכך את חשובך,
את בודאי האמרי ^{אני} בתור אם-זאת היא טרגדיה ואני מבין אותך,
אולם האין זאת טרגדיה יותר איומה ששלושה מליון יהודים נהרגו
בארצות הגולה ומי מאחז לא היה מסכים שהם אותם המיליונים והיו
כאן באוהה הלטרון, האם זה כל כך גורא כפי שאת חושבת, הנכיות
שלך לא יעזרו ביותר, את מוציאה את כל כוחוחך לשווא ואת מקשה
עלי את ישיבתי כאן, תאכלי כמו שאני אוכל כאן, תשני בשקט כמו
שאני ישן כאן, אל חשבי על סיכוח כי גם אנכי לא יושב על סיכוח,
תקבלי את הכל בשקט, אל חרוצי לאן שלא צריך, אל חקיסמי ~~צעקני~~ את
כל היינסעס והיידיינעס על הרגלים. אני לא מבין למה שבתי לא עוזר
לך בסובן זה ועוד הפעם אני חוזר על דברי, זה לא גורא כל כך,
הימים עוברים כאן במהירות שאין לתאר אותם. אין אני מאמין שאני
נמצא כאן 5 חדשים, לומד אני במשך רוב היום, מתעסק גם בספורט
בדיוק כמו בבית-ספר, אוכל לשובע, הספקתי לעלות במשקל עד 70 קילו.
חושב אני שמכתבי זה ישפיע עליך כי אין זה מכתב של מליצוח
ודבורי סרק, מה שמרגיש אני את זאת אמרתי ומקוה אני שבקרוב
נתראה בחוץ. הסלחו לי על המכתב המהיר כי ברגעים אחרונים כתבתי
אותו.

דרישה שלום לכלם ממני,

ראובן

שלום לך ראובן בני היקר שיחיה.

אני לא כחבתי אליך כל הזמן כי חכיתי בכל יום שתחזור, אבל כעת אני רואה שעברו 12 שבועות מהיום שלקחו אותך מאחננו ואינך בא. בני האהוב מה יודע אהה איזה עצב איום שורר בבית, איזה צער גדול. מדוע זה מגיע לך כל כך הרבה זמן להיות מנוחק מהבית על לא עוול. לבי נשבר בקרבי מגעגועים ואינני מוצא מקום בבית. כל יום בשעה שהיית חוזר מהעבודה אני מסתכלת בחלון ואני חושבת הנה אהה בא, אבל אני מואכזבת. מדוע מעניש אותי אלהים כל כך, מדוע זה מגיעים לי העינויים הרבים, אבא הולך כמו בלי ראש, הצער שבר אותו לבשרי הוא אינו יודע מה לעשות. הוא רוצה לחזור לאמריקה ואני אינני נוחנת לו לעח עחה לעשות זאת. למיכל ענינו על המכתב וכחבתי לו דרישת שלום מסך. אברהם ל עדיין לא נסע לאוסטרליה, הוא היה אצלנו בראש השנה ומאד מאד הצטער שאהה עוד לא אחנו. קבלנו גם מכתב מסיאמן, הוא נמצא בפולין. הוא כותב שהמספחה שלנו אף אחד לא ניצל, הוא בא מרוסיה ועל הדרך הוא התחנן עם בחורה סלעמבערג וכל הניצולים בפולניה נמצאים רובם בשלזיה התחתית, הוא היה רוצה מאד לבוא לארץ או לאמריקה אבל זה לא כל כך קל. אצלנו אין כל חדש, אהייא בריא ראובן, ויחן אלהים שבקרוב נחמאה, מאסך המסורה רבקה זכריה

שלום רב להורי היקרים ול אחי שבחי. זהו מכאבי הראשון אליכם
 אח הסיבה לאי כתיבה בספר שבועה החדשים במעצר איני מוצא,
 וחשובה לא אוכל לחת אולי רק מהוך רשלנות כי בדרך כלל איני
 סרבה בכתיבה סכתבים בפרט כאן שהימים הם חד גונים ללא מחסור?
 הדאגה העיקרית היא הישיבה המנוחקה מהניח והדאגה לכם כי בסוף
 אני שאתם יחד מודאגים ממני ומכלכם הוא רב יותר. הבינוחי אח
 זאח מדרישות השלום בפרט מסך שבחי בבקשתך שאומר שהילים חושבני
 שעוד לא כלו כל הקיצין, החקוה עדיין מפעם בקרבי, שחרורים
 ישנם כמעט כל יום, ביניהם מחייצבים, מספרם של אלו הולך וקטן
 מיום ליום, ומקוה אני שגם חורי יגיע, דעחנו היא, מהכוון אני
 לאנשי המחייצבים, שכלם ישחררו, זוהי גם הדיעה הרווחת בין כל
 אנשי המחנה. לעה עחה ששקל אני לנצל אח הימים בליסודים ככל
 האפשר, זוהי נחמתי היחידה, הזמן הוא יקר וצריך לנצלו ככל
 האפשר. אני מסיים את סכתבי בחקוה להדאוח אחכם בקרוב.
 נא למסור דרישה שלום לבחור אשר אח שמו איני יודע אך אח סחנחו
 קבלתי. דרישה שלום לכל קרובי וחברי. שבחאי מסור בשמי דרישה
 שלום לחיה, שלום להדאוח אחכם בקרוב בחוץ.
הערה, אמא השחדלי להוציא תעודה רופא שאח חולה בעיניך. זוהי
 סיבה מספקת כדי לקבל בקור מיוחד. הביאי איך אח התעודה בזמן
 בקורך.

ראובן

20.6.47

שלום רב להורי היקרים ול אחי שבחי.

כותב אני אליכם אח מכובד זה אחרי הטיסה שהיחה בחורש זה.

קבלתי מכתב ממך אמא ובדברייך הרגשתי את צורך וכאבך הגדול.

כן מבין אני אותך ואה מצבכם, מחאר אני שכמה לילות לא

ישנחם. זה מכוון גם אלי, אך חאמינו לי שלא כך אצלנו, למחרת

אי אפשר היה להרגיש את כל מה שעבר עלינו באוהו לילה, החיים

חזרו למסלולם הרגיל. זהו טבעו של האדם, הכל נשכח ועובר.

לי אין די שלומים בעד כל הסבל הזה שנגרם לכם. חסיד ידעתם

להקריב יותר מהורים אחרים עבור בנם, ומעולם לא הססתם לומר

הכל למעני מבלי להביא בחשבון את נוחיותכם בבואכם הנה לבקרני

בחום ובגשם או בטרחתכם למען שחרורי, העובדה שלא הצלחתם בכך

אינה אומרת מאומה, השתדלויותכם הן הקובעות. רצוני לבקש

מכם שתכתבו לי לעיתים קרובות, תעבירו את המכתבים באוהה

צורה שאני מעביר כי מכתב מוסיף לי יותר ממה שהו אחר. אני מבקש

את זאת מכם למרות שאני לא מקיים את זאת אך כמדומני שישנו

הבדל מהוחי בינינו, אתם מעבר לכאן שנקרא חופש ומקומי הוא

במקום אחר. אם ישנו גם כאן מרחב אך דבר זה אינו נסדר בשטח

כי אם ברגשות והרגשה היא שאחה אינך סגור, סגור בכל המובנים,

וביושבי לכתוב מכתב אני חסיד מחלבט במה להוחיל ובמה לסיים,

ומחסיד אוהב אני ^{לדעת} מעשי אם אין לומר על כתיבה מכתב-מעשי

אך סתם לכתוב מחוך השחפכות הנפש זה במקצה רחוק מסני.

אני מסיים את מכתבי ומברך אתכם מכל טוב. מחנחי היחידה שסוף יבוא

לצרותינו והריני לאחל לכם עוד הרבה שנות בריאות.

שלום ראובן

28.10.1947

להורי היקרים ולאחי שבחי שלום רב לכם.
אני חקוה שאתם כלכם בקו הבריאות. קבלתי מכם את כל המכתבים
ששלחתם בזמן האחרון. אמא את שואלת חמיד בכל מכתב למה אני
לא כותב. אני ^{אני} ~~בשבב~~ לא מבין את עצמי מה הסיבה שאני לא מחמיד
בכתיבה מכתבים איתך. דעי לך שזה לא נובע מחוך עצלנו אלא
פשוט מאד אין לי מה לכתוב לך. אך הפעם כמדומני שמכתבי זה
ישמח את כלכם. לפני יומיים קבלתי מכתב מהשופט מהנינג אשר בו
הוא מודיע לאנשים הרשומים מטה שבחאריך מ-10-1 בחדש זה הם היו
בועדה והוא מסר את המלצותיו לפני המוסדות המוסכמים של סא"ד,
כן עלי לציין שמחוך רשימה זו יצאו אחמול 27.20.47, שני אנשים
והיום 28.10 יצאו 4 אנשים. הרשימה מנחה כ-13 איש ביניהם
3 מחייזבים, אחד ממחוז חיפה, השני ממחוז לוד והשלישי מירושלים.
ראובן? השאלה היא אם לא יהיה כאן עכוב מצד סא"ד. כידוע שאני לא
כתבתי כל מכתב לשופט מהנינג ואני מחפלא מה פתאום קבלתי חשונה
כזו. אני באמת אופטימי מאד ומלא חקווה להודאות אחכם. אמא אנקש
מסך שכתבתי לי מה שידוע לך בענין זה ומי יחן שימים אלו יהיו
הימים האחרונים לסבלכם הרב.
שלום ראובן

— — — —

20.8.47

שלום רב לך יחזקאל.

מה שלומך, אני מקווה שאחיה בכו הבריאות והפרג' לא השפיע

עליך לרעה, חס וחלילה? אחי בריא ושלם...

אנו מודים לך מאד על החבילה שקבלנו סמך לפני שבוע.

הכל עבר בשלום. כן מסור דרישת שלום ליוסף בשם כל אנשי

הצריף. החברה היו מבסוטים בפרט מהז'ורנלים. זה עבר בכל

המחנה. נו אל השאל, אני מקווה שאחיה מבין אותם. כן, בנוגע

לחמונו, רפאל שלח לי אח כולם, אני שולח לך 3 נגטיבים

שבהם אנו מצולמים. בנוגע לפילם של אברהם, אני בקשה אח

זאת ממנו והוא מסר לי שבבקר האחרון הוא שלח אח זה הביתה.

באם אחי באמה מעוניין בחמונה גש לביחו הכחובה של הוריו

זכרון-משה רח' אדלר. בנוגע לנגטיב שבקשה מהבני-ברק, אני

מצטער מאד להודיעך שעדיין לא היה לנו בקור, כנראה בגלל

המצב השורר בכבישי הארץ בימים האחרונים, אך אני אוכל

למסור לך אח זאת על-ידי בקור שיהיה לי בהחלטה החודש הבא,

ואולי עוד לפני זה. אך יש לפניך דרך שניה, הכחוב לאליעזר

מבני-ברק, זה שישב אצנו לפני שלוש שנים, חושבני שאחיה

יודע לסי אני מחוון, וכן באם אחי מעוניין בחמונו נוף בקש

מסנו כי אצלו ישנם כל הנגטיבים מחמונו הנוף וגם הנגטיב

שלך. אני מקווה שהוא ישלח לך אח כל זאת. כפי שאחיה רואה כל

המכתב הוא על נושא אחד "חמונו" ועוד הפעם "חמונו", זהו

נושא חשוב בלטרון וכפי שאני נוכח גם נושא זה מעניין אותך

ואני בחפץ לב אמלא את משאלתך.

דרך אגב, שמעתי שאחיה עומד לנסוע שניה לאמריקה...

אני מאחל לך דרך צלחה והצלחה בכל מעשיך. זכיתך ששאיפתך

חגשם, להחפטר פעם אחת ולחמיר מכל זה שנקרא מאסר.

20.8.77

- 2 -

בנוגע אלי אין כל חדש, מקוים לימים יוחר טובים.

אני מסיים אח מכחבי, שלום רב לך ולהוצאות.

ראובן

נ.נ. בקשה לי אליך, ואודה לך מה על זאת. שלח לי שחי

פלסוח לאלבום בעובי כל אחד 5-7 ס"מ. אני מעונין לעשות

אלבום בחריטה עמוקה, ופלסוח כאלו אין להשיב כאן.

אני אהיה אסיר חורה באם חסדר לי אח הדבר.

- - - -

ב"ה 33 ג' 1947

שלום רב להורי היקרים ול אחי שבחי. קבלתי מכם השבוע את מכתבכם

מיום 1.12.1947 וכנראה שחל עכוב, והמכתב הואחר. אתם בודאי

קבלתם בימים האחרונים דרישות שלום ע"י כמה בחורים ירושלמיים

שיצאו בימים האחרונים, ואני מקווה שהם מסרו לכם את הכל.

אתם שואלים מסני מה חסר לי כמה בקשתי, השובתי, לא חסר לי

שום דבר. אצלי הכל בסדר, אני בריא ומרגיש את עצמי טוב. עין קר

דאגתי, שלום הבית, ותקוותי שאות כלכם בריאים ושלמים, כאן אני

מחוננים לעבור למחנה אחר וימינו במחנה לטרון הם ספורים.

יכול להיות שזה יהיה עוד השבוע, ודבר זה מביא במקצה חיים,

כי החנאים של עכשיו הם באמת קשים, והחלפת המקום יביא אולי לאיזה

שינוי במצבנו.

אני מסיים את מכתבי בחקוה להודאות אתכם בקרוב.

שלום רב לכם. ראובן.

אמא אבקש ממך שהשלחי לי כמה זוגות גרביים.

16.1.43

שלום רב לכם הורי ואחי שבתי היקרים.

זה זמן רב שלא כתבתי לכם כל מכתב. סיבת הדבר שלא הייתה לי כל אפשרות וכנראה שגם את דרישות השלום שלחתי לכם ע"י מספר אנשים. כשהשתחררו בזמן האחרון לא הגיעו לידיכם. אולם בהזדמנות זו אני שולח לכם את מכתבי ע"י אחד הבהורים שיוצא היום. כן בנוגע אלי הכל בסדר. הווייט ממשיכים ללכת במסלולם הרגיל-אל דאגה. אני מקוה להתראות איתם בקרוב. קבלתי מכם את כל החבילות ואת כל המכתבים. אמא רצונית שתרגי יוהר בכתיבה אם את שולחת כבר מכתב אזי שיהיה מכתב ולא מילים טפורות. מה שלום האבא ושבתי, למה הם אינם כותבים. האם הם עובדים? השתדלי לכתוב לי על הכל. אני מטיים את מכתבי הקצר ומקוה שמכתב זה יהיה האחרון ממעצרי.

שלום רב וכל טוב לכם.

להורי ולאחי שבחי היקרים.

אני כותב לכם את סכתי זה אחרי שקבלתי את החבילה ביום שישי
 זה ובו סכת מיום 18.1.48 וכנראה שהחבילה עוד מלפני שבוע
 ואולי למעלה מזאת. האחר בא בגלל המצב השורר עכשיו בארץ, אולם
 החבילה הגיעה בשלימות. שום דבר לא החקלקל. עכשיו שבחי רצוני
 לענות לך על סכתך. אני מודה לך מקרב לבי על סכתך זאת. הרי
 זמן רב שלא שמעתי ממך שום דבר, והנה הפעם קבלתי סכת המספק
 הן בחדשות, והן בהכן. שנית עלי להודות לך על השחפחות בגורלי
 "הסר והאכזרי", כמובן על זאת ישנן כמה חשבוניות, האם זהו גורלך
 או דבר הטובן מאלו. נכון מאד שלשנה במאסר זה דבר לא טוב,
 אך השאלה היא איך ובאיזו צורה ^{אלה} מקבל את זאת. כן שבחי - נוכחתי
 לראות שאני נכנס לזכות איך אשר לא כאן הזמן ולא המקום,
 ונשאר את זה לזמן יותר מתאים, ועכשיו בנוגע אלי כנראה שאחת
 מכיר את המצב יותר ספני. שחרורים במחנה כמעט שאינם יחידים
 היוצאים, אבל לא לזאת אנחנו מחכים, נכון שלפרט זהו השחרור,
 אבל כלנו מקוים וכמעט שאנו בטוחים שזה כבר ענין של שבועות.
 "אם איז נענסער ווי וויסער" וכל הדברים ביחד, הן המצב החדש
 שנוצר בארץ והן השחרורים שעומדים לבוא בקרוב. כל זאת מביא
 את האנשים למצבים ולהרגשה של אי יציבות, מה אומר לך בימים
 כאלו לשבח זה באמת קשה, ובפרט לאותם האנשים היושבים כאן אחרי
 גלגולים רבים. 5-7 שנים, חלק פחות מזה, על פניהם של אנשים
 אלו נכרה העצבנות סף השחרור מחקרב, ומספרם הוא גדול, אפשר
 לומר שהם מהווים את רוב מנינו של המחנה. שבחי אחת נוכח לראות
 שכתבתי בענין היציאה היא בלשון רבים וחושבני שזהו המצב לאמיתו.
 כרגע קבלתי את סכתכם מיום 2.2.48. אני אשדל לענות לך ולאמא
 על כמה דברים שאתם שואלים. בנוגע (לסכתו של הרב אריה) מסרתי
 לסופרוזיר והכל בסדר. הרב אלי יקבל חשונה על סכת זה בימים
 הקרובים. גם את ~~הסכת~~ ^{הסכת} קבלתי ושאר הדברים.
 אני מסיים את סכתי אולם אינני יודע מהי הוא יגיע אליכם

ובהזדמנות הראשונה שחנחן לי אשלח אותו.

שלום רב לכם ולהתראות אתכם בקרוב.

נ.ב. שבחי מסור דרישת שלום לרבקה, אני סודה לה מאד

על כתיבה המכתב וכן לישראל, שלום,

ראובן

- - - -

(ה'תש"ח 21/3) (ג' יא/א)

להורי ולאחי שבחי שלום רב לכם,

אני כותב את מכתבי זה לאחר האסון שקרה בירושלים ואני חקוה

שהוא ימצא אצלכם בריאים ושלמים. קבלתי את כל המכתבים שנשלחו

בחבילה, שמחתי היחה רבה, ומה אומר לכם, קראתי את המכתב כמה פעמים.

הצמאון לחדשות הוא רב וקשה לרווח אותו. אני כותב לכם את

מכתבי מהמקום החדש הנקרא עתלית. אמא, את שואלת ממני איך אני מרגיש

במקום זה. מה אומר לך, הכל טוב ויפה, אך בכל זאת מאחרי גרדי חיל,

ובימים כאלו "לשבת" זה קשה. אינך יודע מה יוליד המחר, אם היחה

חקופה ליציאה לחופש, הרי עכשיו היא חזקה שבעהיים, צריך להיות

בימים כאלו בחוץ, וכפי שאח רואה מכתבי את מרגיש את עצמי טוב.

אין מחסור בשום דבר. אנו כאן נמצאים בחוף "מדינה", מדינה בזעיר

אנפין. השליטים והקובעים הם העצורים. השמירה הפנימית היא בידי

נוטרים יהודים, ומה ^{מאד} חסר? בימים הראשונים זה היה סוזר לי כי

השינוי בחנאים הוא רב מאד, האם פעם היינו יכולים לחלום על דבר כזה.

בן המסטר הקיים הולך ומחמל, לנגד עינינו רואים את זאת, אך מי

יודע מה מחכה עוד לישוב. שבחי אני שמח מאד שהחלתי לעבוד במקצוע

ההוראה, מאסין אני שאחה חמשיך וחחמיד בו. בעיון רב קראתי את

תאריך מהשמירה בלילות. שבחי, דע לשמור על עצמך, וחזק את עצמך.

אמא את שואלת ממני מה חסר לי והאם לשלוח לי חבילות לעיניים קרובות,

חשובתי, אין לי צורך בשום דבר. אם אין להשיג סצרכים חיוניים

בירושלים. הרי כאן הכל ניהן לנו בשפע. אמא למה אתה אינך כותב,

האם אתה כה עסוק בעדווד שאינך מוצא זמן להחפנות ולכתוב לי כמה

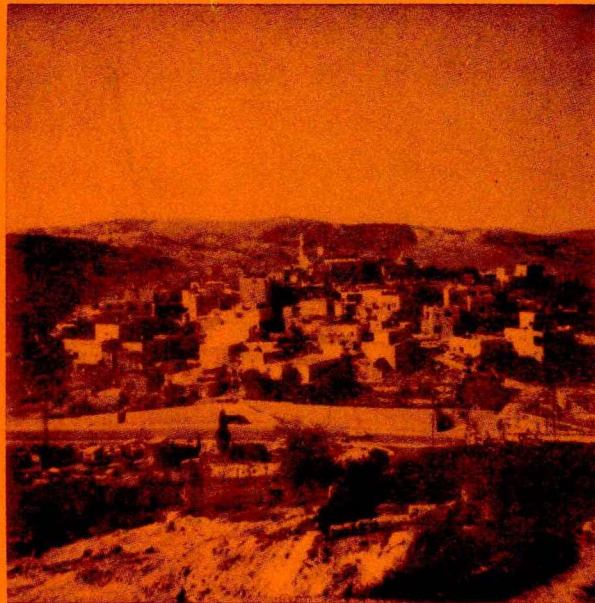
מילים?

אני מצפה לקבל מכם חשונה. שלום רב לכם ולהדאוח בקרוב.

ראובן

שבתי זכריה

הקרב על הכפר מלחה ע"י ירושלים
במלחמת השחרור
תשי"ח - 1948

כפר מלחה תשד"מ-1984

אייר תשד"מ - מאי 1984

כתובת המחבר:

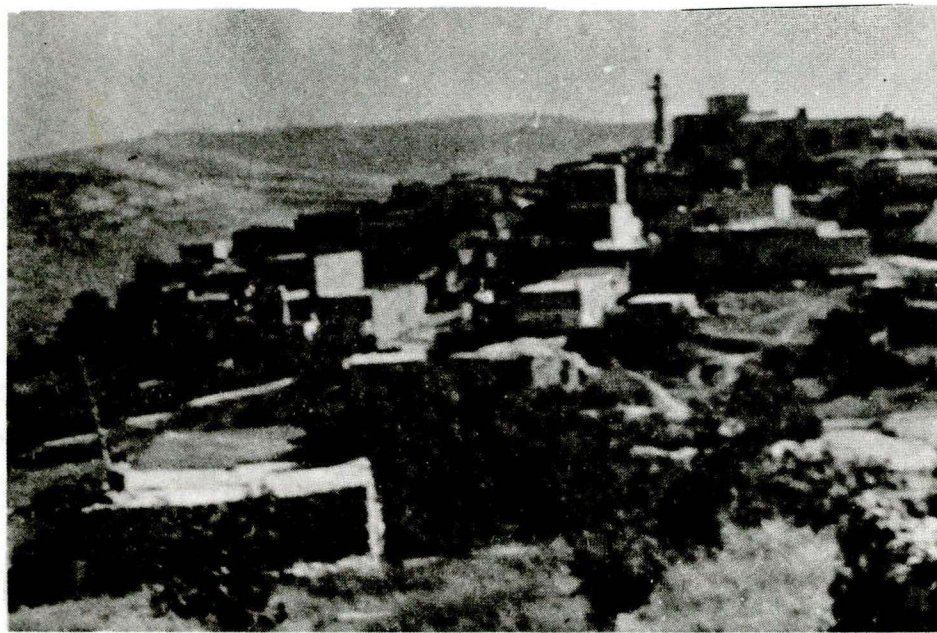
שבתי זכריה
רחוב פינסקר 22
ירושלים מיקוד 92228
טל' 02-667395

לתולדות כפר מלחה
שכונת מנחת כיום

אדר ב' תשדי"ט.
מרץ 1984.

הכפר הערבי מלחה שוכן בין שכונת קרית יובל (בית מזמיל, בעבר) במערב-ומורדותיה הדרומיים של שכונת בית וגן מצפון. דרומית לכפר נמצא הרכס הגבוה של הר בית ג'אלה. במלחמת השחרור, בחודש תמוז תשי"ח, יצאה מרכז זה ההתקפה הנגדית של הערבים, לאחר הכבוש הראשוני של הכפר בידי חיילי ישראל.

הקרב על הכפר מלחה ע"י ירושלים במלחמת השחרור תשי"ח - 1948

הכפר מלחה בתשי"ח.

לאחר כבוש הכפר בידי הלוחמים - חיילי ישראל, ביום ט' תמוז תשי"ח (16.7.1948) שונה על ידי שלטונות המדינה שם הכפר מ"מלחה" ל-"מנחת". כיום מנחת היא שכונת מגורים במערב ירושלים, בין שכונת גונן (קטמון) במזרח ושכונת קרית יובל במערב.

בשיפולי שכונה זו מצפון עובר הכביש הראשי לכוון בית החולים "הדסה" ע"י שכונת עין-כרם.

לאחר כבוש הכפר בתשי"ח (1948) התיישבו בביתו הנטושים עולים חדשים, מרביתם יהודים יוצאי צפון אפריקה.

השם "מנחת" הוא היסטורי ונזכר במקרא, בספר דברי הימים (א, ח, ו'), ושם נאמר: "ואלה בני אחוד אלה הם ראשי אבות ליושבי גבע ויגלו אל מנחת".

בתרגום ה"שבעים" (היוני) של המקרא, מובא השם גם בתיאור נחלת שבט יהודה, והוא חסר במקור העברי.

שכונת מנחת נמצאת על גבעה בולטת בסביבתה כ-775 מ' מעל פני הים. בצדה המערבי נמצאת בקעה צרה המבדילה בינה ובין שכונת קרית יובל הסמוכה. מבקעה זו נמשך נחל מנחת דרומה.

צפונית מזרחית ממנחת מתרוממת רמה סמוכה ועליה הוקמה בשנים 1980-1981 השכונה "רמת שרת" (ע"ש ראש הממשלה מ. שרת המנוח).

נחל מנחת, שהוזכר לעיל, עובר בתחום "רמת דניה" - השכונה הקרובה למנחת מצפון, שנבנתה בשנים 1970-1971. נחל זה יורד אל נחל רפאים בדרום. הקטע מהנחל בסביבה זו (מלחה) נקרא בשם הערבי "ואדי אלנוד" - נחל הורדים, בגלל גידולי פרחי הוורדים שהיו בו בעבר הרחוק. ערבים תושבי כפר מלחה היו מכינים מפרחים אלו מי ורדים. (ראה ז. וילנאי, ירושלים החדשה, כרך ג' ע' 216 וכן ראה יהושע בן-אריה, עיר בראי התקופה על ירושלים החדשה, ע' 74)

בשנים האחרונות נכנסו לשכונה זו משפחות בעלי מגמה לשפר את רמת המגורים ואיכות החיים, ולשכונה מושווה צפון-מזרח, המלווה בשיפוץ בתי הכפר.

בהוצאת האגודה
עמ"י - על משמר ירושלים, ת.ד. 1125 ירושלים
אייר תשדי"ט - מאי 1984

בנין בית הכנסת בכפר מלחה (מנחת)
ע"ש הלוחם ראובן זכריה ז"ל

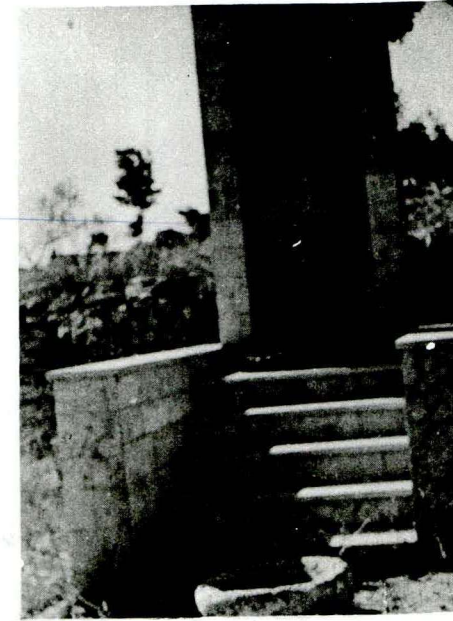

התוכן:

1. מבוא
 2. כבוש הכפר מלחה
 3. הפעולה האחרונה של האצ"ל מאת "קבצן"
 4. מחלקת הלטרוניםטים
 5. מלחה הפכה עברית בכח הנשק המשחרר
 6. אותו יום ארור
 7. סגן "גלילי" והקרב על הכפר מלחה ליד ירושלים
 8. גונדת ה-30
 9. לתולדות הכפר מלחה - שכונת מנחת כיום
- שבתי זכריה
- דוד ניב
- אליעזר סודיט
- א. יהודיוב
- ש. גולדהור
- עודד
- אפרים לוי
- שמעון חמילבסקי
- שבתי זכריה

- מהדורה ראשונה - ניסן תשמ"ב - אפריל 1982.
- מהדורה שניה - אייר תשד"מ - מאי 1984.

מ ב ו א

מראה האנדרטה במקומה הראשון, צפונית לכביש הראשי, בין בית וגן למלחה.

מאז נפל ראובן אחי במלחמת השחרור-בחודש תמוז-תשי"ח, בשדה הקרב של הכפר מלחה עיי ירושלים-יחד עם 17 חבריו לנשק, נוצר חלל בלב. חלל שלא ירפא לנצח. זה גורל ההורים, הבנים והאחים השכולים. ראובן וחבריו לקרב הגנו על שולי אותה גבעה צחיחה בדרום הכפר, עיי הואדי בו עוברת הרכבת מהבירה לשפלה. הלוחמים היו למעשה בלתי מחופרים בשטח, וללא שום מחסה. על הגבעה הומטרה אש מכמה סוגי כלי נשק - מכיוון הכפר בית ג'אלה - דרומית למלחה (כיום מנחת). אך הלוחמים לא ידעו נסיגה מהי. הקרב היה אבוד מלכתחילה - אך זו היתה הפקודה וכל זמן שאין פקודה אחרת אין זזים. כך חונכו האנשים במשך שנים, בהיותם - חברי המחתרת העברית - האצ"ל - לפני קום המדינה. עם הקמת המדינה ויסוד צה"ל - במאי-1948 פורקו ארגוני המחתרת - שלחמו בבריטים בשנים שלפני קום המדינה, אך ארגון האצ"ל (הארגון הצבאי הלאומי), בירושלים, המשיך זמן מה לפעול כיחידה עצמאית.

היוזמה לפעולה במלחה, ננקטה בעיקר עיי ארגון האצ"ל בירושלים. כיבוש הכפר בוצע בחודש תמוז, תשי"ח-יולי 1948.

כפי שמתואר בחוברת שלפנינו השתתפו בפעולה, אנשים שהיו עצורים במשך שנים במחנות המעצר של הבריטים-בלטרון, ובמקומות מעצר אחרים. זאת, בהיותם חשודים בהשתייכות למחתרת.

זמן קצר אחרי שחרורם, הם הצטרפו מיד אל לוחמי ירושלים - שהיתה אז במצור קשה. האנשים לקחו חלק בקרבות ברחבי הבירה. לבסוף נקראו להשתתף בקרב בכפר מלחה. היחידה העיקרית שפעלה, נקראה - "גונדת הלטרונסטית" או "גונדת ה-30". רב הנופלים בקרב היו מאנשי יחידה זו.

עתה, לאחר שאחינו היקרים נפלו - משתדלות המשפחות השכולות לעשות כל שבידם כדי שזכרם לא ימוש, וכן כדי שהדורות הבאים ידעו להוקיר ולהעריך את פועלם של הגיבורים - שהקריבו נפשם ללא מורא ופחד, ובלי חשבונות אישיים. המשימה היא להנחיל לדורות הבאים את המסר הגדול של הלוחמים במעשי המופת שלהם-במלחמתם בראשית תקומת המדינה.

זמן מה, לאחר קרב מלחה יזמו החברים לנשק, הקמת "אנדרטה" להנצחת זכר הלוחמים שנפלו. בתחילה, הוצבה "האנדרטה" בנקודת היציאה לפעולה בין שכי בית וגן ומלחה. לאחר מספר שנים - כשקצב הבניה באזור גדל- הועברה "האנדרטה" למקומה הנוכחי-קרוב לכביש הראשי ומול מרכז הכפר.

הלוחמים וההורים השכולים פוקדים מדי פעם, את המקום - כדי להתייחד עם זכר יקיריהם.

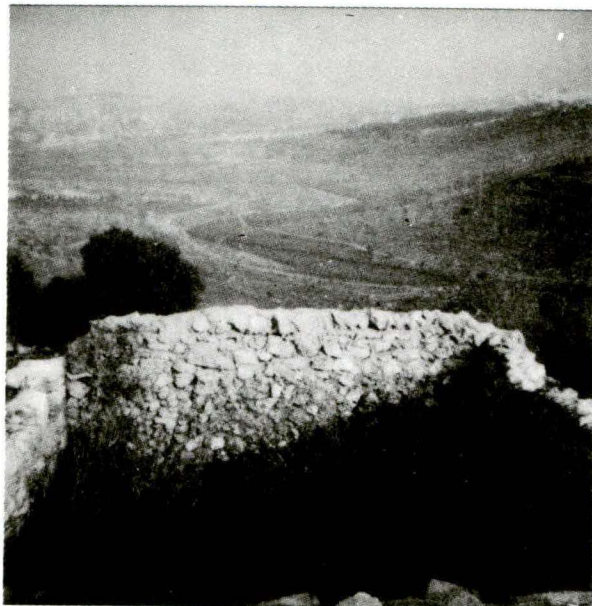
לפני כ-15 שנה "אמץ" את "האנדרטה", בית הספר "אגרון", שבשכונת קרית היובל בירושלים- הנמצא בשכונות למלחה. מדי שנה, בימי הזכרון עורכים תלמידי בית-הספר

טכסי "אזכרה" לגבורי הקרב, ע"י ה"אנדרטה", לאחר טקס האזכרה נערכים מדי פעם סיורים בשדה הקרב - בהדרכת הלוחמים שהשתתפו באותו קרב. לאחר שהשתתפתי לאחרונה, בהנחית מספר סיורים - נוכחתי כי הנוער בסביבה והצבור בכללו, צמא לדעת את קורות הקרב ולשמוע על הלוחמים. לפיכך - מצאתי לנכון להקדים בכתב, בנושאים אלה ומכאן החוברת שלפנינו. עיקר החוברת - הן הרשימות של משתתפי הקרב. רשימות אלה נכתבו כשנה לאחר הקרב. הן פורסמו בזמנו, בעתון "חרות" שיצא לאור בירושלים - בגליון "זכרון" של עתון זה מיום יא' בתמוז תשי"ט (8.7.49) - במלאת שנה לקרב. כן נכללו בחוברת, תיאור כללי על הקרב ועל רקע הפעולה, זאת מתוך ספרו של מר דויד ניב על מערכות "הארגון הצבאי הלאומי" (כרך ו'). בחוברת פורסמו גם תמונות הלוחמים הודעת האבל של האצ"ל - שפורסמה אחרי הקרב, צלומי ה"אנדרטה" והמערה - שעל ידה נפלו רב הלוחמים. לא התימרתי, אלא לעשות התחלה. זאת, תוך תקווה כי יבואו עתה ההיסטוריונים והלוחמים ויעמיקו חקר בנושאים אלה וללמוד על מעשי הלוחמים המשמשים דוגמא ומופת במסירות נפשם ובדבקותם למשימה. יהי זכר הלוחמים ברוך.

שבתי זכריה

ירושלים, ניסן תשמ"ב

קטע מהעמדה הקיצונית של המשלט, דרומית לכפר : בבקעה משמאל עוברים פסי הרכבת של ירושלים - ת"א.

חוליית ה"אצ"ל במלחה

דברי הלוחם ראובן זכריה ("גלילי")
שעות מספר לפני נפלו בקרב מלחה בתמוז-תשי"ח

"אני מקווה כי מלחה זו לא
תתפך לנו מלוחה..."

צריך אומץ לב רב כדי לנסות ולשחזר את כל הקורות את גונדת ה-30, את פעולותיה בזמן הקצר עד להצטרפות חברינו לצ.ה.ל., מה עוד, שכל האמור לעיל התרחש לפני שלוש שנים ושש שנים.

אולם יש לציין שמכל הפעולות הצבאיות שבוצעו ע"י הגונדה, ואשר החלו בערך מפסח עד לאחר ההפוגה השנייה (העליה להר-ציון, כבוש רמת רחל והנסיון לכבוש את העיר העתיקה, שהינה אפופיה נפרדת) אנו תמיד נחזור לכבוש "מלחה" המהווה גולת הכותרת של פעולת הגונדה, ואשר הפכה להיות ארוע המפתח של כל יתר הפעולות, וזאת בהקשר לטרגדיה הנוראה שארעה לגונדה בכבוש מלחה, וקרבנותיה שנפלו - ח"י קרבנות הי"ד - שמסרו נפשם בהתנגדות שהאויב הפעיל נגדנו למחרת הכבוש.

אני לא בטוח שיש לספר כאן את אשר אירע לכותב רשימה זו אישית, ואשר נשאר בחיים, אבל יש צורך רב להעלות על הכתב את מה שאירע לכל אחד מהחברים בנפרד, וזאת אפשר לעשות אך ורק על ידי בדיקה יסודית ונפרדת מהסך הכולל של הלחימה באותן 48 שעות של כבוש מלחה.

האם להתחיל דווקא עם הקרב הראשון, חברי וידידי מנעורים וחברי למעצר בלטרון יהודה סלונימסקי הי"ד שנפל עוד לפני שהגענו למבואות הכפר ולפני הלחימה ממש על היעד ועד לאחרון הנופלים, שלצערי אינני יודע עד היום מי היה. האם זה היה ראובן זכריה הי"ד?

ההתקפה הנגדית שהחלה בצהרי היום השני לכבוש, שתחילתה בהרעשה כבדה מהרכסים ממול ועד התקרבותם של חיילי האויב בירי מסיבי, ואשר אנו נסינו בכל כוחנו למנעה ולא ניתנה לנו האפשרות לענות על המיתקפה באמצעים שהיו די דלים בידי לוחמינו, שניסו את כל מה שיכלו לעשות, עד שהגיעה תגבורת של מחלקה אחרת, שהיתה במרכז הכפר וכן ההרעשה הנגדית של צ'נקי עם ה"תותח" הנייד.

יבורך פועלו של ידידנו שבתי זכריה נ"י, אחיו של ראובן הי"ד, אשר ממריץ כל השנים ולא נותן למעשים להשכח ולהביא את כל הארועים שארעו לפלוגה ג' ולנופלים מגונדה 30, שמתוכה נפלו עד כמה שאני יכול לזכור עתה 5 לוחמים צעירים, כמעט ילדים.

י ה א ז כ ר ט ב ר ו ך

ניסן תש"ס

הקרב על מלחה במלחמת השחרור

תמוז-תשי"ח, (יולי 1948)

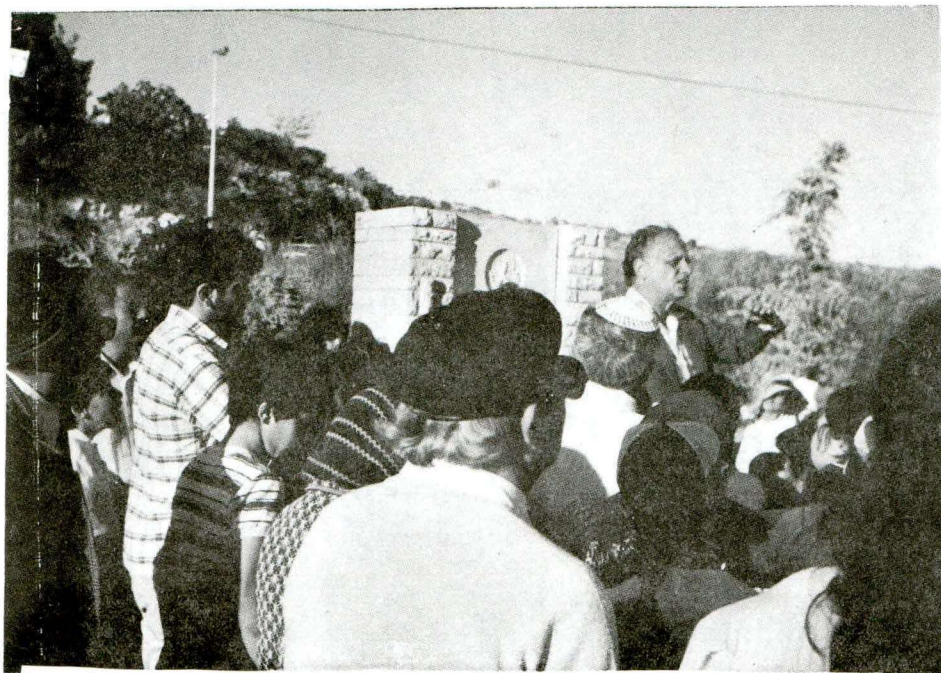
מתוך הספר "מערכות הארגון הצבאי הלאומי"

חלק ו' מאת דוד ניב.

ההתקפה על מלחה

ב-9 ביולי 1948 באה לקצה ההפוגה הראשונה בקרבות מלחמת העצמאות, הפוגה שנמשכה כחודש ימים. בין התכניות שהוכנו במרחב ירושלים היתה התכנית "להשתלט על הכפרים מלחה ועין-כרם" — בתאום עם פעולת הראל בפרוודור — כפתח להשתלטות על קו הרכבת כולו" (לורך, עמ' 339). ב-11 בחודש יצא כוח של לח"י, בשיתוף פעולה עם יחידה מפלוגת-הנוער של ה"הגנה" ("הגונתן"), וכבש את חרבת-אל-חמאמה החולשת על עין-כרם במורד ההר שלימים קורא שמו "הר הרצל". למחרת היום כבשו את חרבת בית-מיזמיל (היום שכונת "קרית היובל") — משלט החולש על דרך מלחה—עין-כרם. אחרי כיבוש שני המשלטים החלה בריחת ערבים מעין-כרם, אבל עדיין היו הכפרים עין-כרם ומלחה מכשול קשה בדרך לטיהור דרום-מערבה של הבירה. מלחה נקבעה כיעד ראשון לכיבוש, אבל "שאלתיאל הודיע לרענן כי אין לו כוחות משלו לבצע את הפעולה וביקש פלוגה של אצ"ל" (אופיר, עמ' 174—175). הפלוגה הועמדה לרשות המבצע ואליה צורפו שתי מחלקות של פלוגת-הנוער "הגונתן". המפקדים הישירים של שני הכוחות ערכו תצפיות וסיוורים ובסוף הוחלט על מועד ההתקפה: אור ליום ה-14 ביולי. "התפקיד שלנו", מעיד דוד בריסק, "היה לכבוש את הכפר ואת הגבעה שמובילה מן הכפר עד הגיא, לאורך מסילת-הברזל. התפקיד של 'הגונתן' היה לכבוש את בית-הספר ולהחזיק בחורשת-הזיתים ליד השביל לבית-צפפה". הכוח התוקף, שניתן לפיקודו של "קבצן", היה בסדר-גודל של פלוגה ובה 4 מחלקות: 3 מחלקות-קרב ואחת לשרותי-עזר — מטבח, אפסנאות ועזרה ראשונה — יחד: 100 לוחמי קו ראשון, 50 בשרותי העזר. כן הוקצתה למבצע כיתת-חבלנים לפעולות מיוחדות. מפקדן של שתי מחלקות "הגונתן" היה מיכאל גרוס, וה"הגנה" גם הציבה בשכונת בית-וגן יחידת רגמים משלה והיא הופעלה בפיקודו של דוד בריסק.

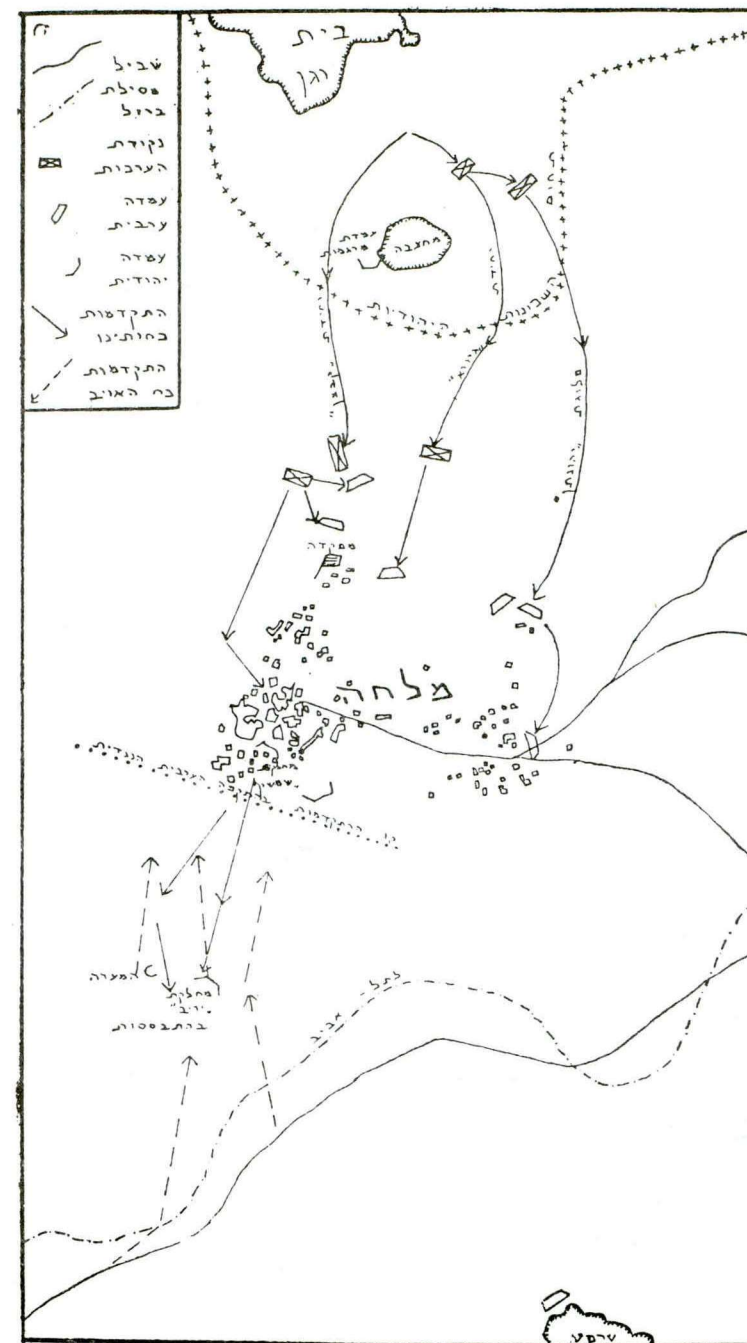
להתקפה קדמה הרעשת-מרגמות כבדה שנמשכה כ-3/4 שעה ובעת ובעונה אחת הפגיוז מרגמות האצ"ל שבקטמון את עמדות האויב — רובם מצרים ומיעוטם בלתי-סדירים — בדרום ובעיר העתיקה. בשעה 11.30 באה שעתו של הכוח התוקף לנוע ממוצבי בית-וגן: "שתי מחלקות 'הגונתן' בפיקוד גרוס התפרסו, באיגוף מזרחי, לעבר בנין בית-הספר. שתי מחלקות בפיקוד 'גיורא' התקדמו בקו ישר אל מרכז הכפר" (שם, עמ' 175). הערבים גילו התנגדות ובמהלכה נפצע ונהרג יהודה סלונימסקי מיחידתו של "גיורא" ונפצע "גדעון" (דב בוסמירטני). מפקד מחלקה במבצע, אבל ההתנגדות נשברה בכוח ריכוך המרגמות ומחץ ההסתערות היהודית. בידי התוקפים נפלו שבויים וגם שלל רב, שהועבר מיד לבסיסי הארגון. שמואל סוקולוב ("נחום") נתמנה מושל צבאי של מלחה. "גונדת הלטרונים" (ה-30) בפיקודם של אריה אשל ("יריב") וסגנו זאזא זכריה ("גלילי") תפסה משלטים בדרום הכפר; מחלקה אחת בפיקודו של שאול דומניץ ("שמשון") — במרכזו. אחרי כיבוש הכפר יצא כוח של עשרה לוחמים, בפיקודו של "גלילי", לתפוס משלט במרחק של 200 מטרים ממלחה. המשלט נתפס והוחזק על-ידי הכוח בצרוף תגבורת של 25 איש שהגיעה מן הבסיס. "השטח בין המשלט וכפר מלחה", מעיד אפרים לוי ("בנימין"), מן המפקדים ב"גונדת הלטרונים", "היה שטח מת ואי אפשר היה לעבור בו כי האויב עמד מצד ימין והמטיר אש... היו מספר פצועים מאנשי המשלט שנפצעו בשעת השיבה."

האנדרטה לזכר הלוחמים במבואות הכפר
בתצלום; סיור בעקבות הלוחמים - יום הזכרון, אייר, תשמ"ב

המערה ששמה מחסה ללוחמים שנפצעו בקרב
בתצלום; סיור בעקבות הלוחמים, אייר תשמ"ב
מעל פתח המערה
ממשתתפי הקרב: השלישי משמאל בתמונה - שמעון חמילבסקי
הרביעי משמאל - משה ברנדווין
הששי מימין - ישעיהו אדלר
השביעי מימין - אפרים לוי שנפצע בקרב מלחה
כולם מירושלים

מפת הקרב על מלחה

התקפת-נגד; כיבוש הכפר

למחרת היום באה התקפת-נגד. היא החלה בהרעשת מרכז הכפר ובית-הספר: "הפגזות הערבים היו חזקות מאד וקשה היה להימצא בחוץ" (א. אשל). אחר-כך החלה הסתערות על "גונדת הלטרונים" שלא הספיקה להתחפר. מספר ש. גולדהור, מאנשי הגונדה, על אותו

"יום הסתערותו של האויב. השעה שעת הבוקר. ההפגזה בלתי-רגילה. למרות מכול הפגזים אף אחד לא נע מעמדתו. משהו שאינו כשורה מנבאת ההפגזה בכוון. ואמנם היתה בשעה השלישית אחר-צהריים הסתערות קשה מצד האויב. ובכן החלה הפרשה...

אש, קולות נפץ נשמעים בלי הרף, התפוצצויות; פגזי האויב אינם נפסקים אף לרגע אחד. כדורים שורקים מכל הכיוונים. אש רובים ומקלעים — מצדנו, אש תותחים כבדים — מצדם. מתוך שאון קולות הנפץ האוון קולטת. "חברה, דני! נפצע! אלונקה! צדוק! * מה קרה לך? צדוק!" ומעל לכל יללת הפצועים נשמעת עד לב השמים.

בפינה אי-שם, ליד המערה האפלה, שוכב גלילי הפצוע בדמו. לידו החובש ממלא את תפקידו הקדוש בנאמנות. שפתיו של המפקד הפצוע ממלמלות ובקושי מוצאות מבתא: 'הלאה חברה! זרקו רמונים! המשיכו!' בפעם הראשונה ראיתי את פניו כשאני מביעים את הבעת חיכוך המתמיד, ומעולם לא יכולתי לחשוב אף לרגע אחד כי לא אראהו עוד. דל העט מלהביע את רגשי הלב על אותו מפקד אהוב ויקר, על גלילי שהלך ואינו.

קולו של דני נשמע מן האגף השני. לידו שוכבים שאר הפצועים. מי בלי רגל ומי מחוסר זרוע, מי בדמו ומי מחוסר הכרה, מי נוטה למות ומי מחוסר תקווה לחיים — — —

האש נפסקה לפתע. מכונות-הירייה שלנו פסקו מלפעול ברגע מכריע זה. המנגנון שלהם כוסה בחול מההתפוצצויות האדירות. מספר הפצועים וההרוגים גדל על מספר הבלתי נפגעים. פקדה ניתנת לסגת מהעמדה. חייל אחד נראה ממשיך בתפקידו. הרי זה החובש מ'אלטלנה'. * הוא ממשיך לטפל בפצועים למרות הכל. אינו יכול לסבול שדם חבריו נשפך. הוא החליט לשים מחסום לזרם הדם של הפצועים. ברם, הוא לא הספיק. האויב הרצחני הקדימו... (חרות, 8.7.49).

האבדות היו כבדות: 17 הרוגים, ביניהם פצועים שנדקרו למוות על ידי האויב. פצועים אלה הועברו לאחר שנפגעו למערה סמוכה, להגן עליהם מפני הפגזים. כשכבשו הערבים את המערה נכנסו לתוכה וערכו בה טבח. אחד הפצועים, מאיר עודני ("גנדי"), שנדקר גם הוא. אך שכב ללא תנועה והתחזה כמת, יצא מן המערה עם רדת הלילה והגיע בזחילה אל חבריו לנשק, סיפר להם על סופם המר של הפצועים.

למרות ההתקפה העזה באש בלתי פוסקת והחללים הרבים נהדפה התקפת-הנגד בעזרתה של תגבורת שהגיעה מבסיס האצ"ל בקטמון שעות אחדות לאחר תחילתה: "היתה זו מחלקה רעננה שבראשה עמד צבי קניג ("ישי"), שהיה מפקד אחת משלוש הפלוגות בגדוד בקטמון" (א. אשל). מלחה שוב היתה בידי היהודים, וכך הושלמה המשימה הכללית לטיהור דרום-מערב העיר: "מלחה נכבשה, והחזית המצרית דרומה לירושלים, המסוכנת ביותר לעיר, נשברה" (לוח הארץ תש"ט, עמ' 46). עין-כרם ומשלט מים קרי נעזבו, כן נמלטו שארית תושביו של הכפר בית-צפפה. מחלקה של ה"הגנה", מורכבת ממפקדי גדנ"ע ושתי מחלקות של חי"ם, תפסה את משלט מים קרי בליל 17/18 ביולי ואת עין-כרם למחרת היום ו"כאשר ההגנה כבשה את עין-כרם ואת מים קרי כבר לא היתה צריכה להילחם מפני שכיבוש מלחה חיסל את ההתנגדות הערבית בעין-כרם" (א. אשל).

* דניאל עזיאל. ** אפרים צדוק. *** נתנאל קשמן.

יביאו גם אוכל ומים". באמצע השיחה נשמעה צעקה מבחוץ וגלילי רץ מיד, חזר ואמר "עוד פצוע", אמר "כוח האנשים הולך ודל, ולמרות כל התחנונים תגבורת אינה מגיעה". עוד הוסיפו לשוחח, פתאום קם ואמר שהולך לעשות סבוב בקורת. הצעתו לו שינוח ושיגש אחר, אבל הרגיש באותו רגע שאין הוא סומך על שום אדם. למחרת, ביום ה' הומטרה אש חזקה על המשלט. גלילי אמר "יש לי הרגשה שהתקפת הנגד שלהם תבוצע היום, ויש לי הרגשה לא טובה". אני יצאתי מן המערה. ליד הבנין עמדתי עם שלמה⁽⁶⁾, והתחילה הפגזה. אני רצתי, סחבו אותי למערה, טיפל בי ג'ו האמריקאי⁽⁷⁾ וגלילי עמד לידו. גלילי בקש להעבירני למלחה, סרבתי ואמרתי שאני מרגיש בסדר, אבל ראובן עמד על דעתו אני עמדתי על דעתי. בעמדי לצאת מן המערה קרא לי גלילי ובקש ממני לעזוב את המקום, ובטון של צווי אמר "עזוב, שמע בקולי אתה עוד תסבול", "מה זה, אתה חס, אתה לא מרגיש את זה?" אבל אני סרבתי. כעבור זמן מה התחלתי להרגיש את הכאבים. בא גלילי, שאל אותי איך אני מרגיש, ואמרתי בסדר. לא הספקתי להפרד ממנו, והתחילה הפגזה שניה, במשך רגעים מספר. אז אמרתי לגלילי "מתי מתליפים אותנו?", מתי תגיע התגבורת? אמר - "אותה שאלה אני שואל אותך" והלך לבקורת.

זה היה בערך בשלוש אחה"צ. התחילה הפגזה חזקה, וזה הביא את הקץ. ההפגזה היתה מאד כבדה ובלי הפסק. ראיתי את גלילי רץ, הרגשתי כי משהו לא בסדר אצלו. רצתי אליו ושאלתי "מה יש לגילי?" אמר - "שום דבר, קבלתי איזו סריטה". גלילי אמר "בשורה רעה יש לי, יש לנו הרוג". באמצע השיחה נשמעו צעקות ויללות שיש עוד הרוגים. גלילי רץ למקום. צעקתי לו: "גלילי עצור". הוא ראה את גלילי שותת דם, פצוע, רץ מעמדה לעמדה ונותן את הפקודה. התחננתי לפניו: "אתה פצוע, הכנס למערה!". צעק - "נופלים חללים, איך אכנס למערה?". שותת דם הוא רץ מעמדה לעמדה. נפצעתי ושכבתי במערה. הביאו את החלל צדוק⁽⁸⁾, הביאו את החלל ג'ו האמריקאי, החובש שאל על גלילי. ימרו גלילי שותת דם, פצוע קשה. בזחילה יצאתי מן המערה וצעקתי לעבר גלילי "גלילי בוא!" לא נתקבלה תשובה. זחלתי וראיתי את גלילי שותת דם, שכוב. גלילי אמר לי: "טליוף נפל". פניתי לעמדת טליוף, באה הבשורה המרה (שגלילי מת). חזרתי למערה וראיתי את גלילי שוכב על ידה. הערבים היו מטרים ספורים מהמשלט והתקדמו אליו. נשמעה הפקודה: "גונדת יריב, לסגת" לא היה מי שיסוג. נפלו ותחת חיפוי אני יצאתי. שאלתי על גלילי ולא העלתי על שפתי כי לא יכלתי, ולא רציתי להאמין, במה שראיתי. כפי שנודע לי אף התעללו בגופו של גלילי. עם נפילתו של גלילי אבד האצ"ל את אחד מטובי לוחמיו ומפקדיו. נפלו 18 חללים במלחה. גלילי אמר "אני מקוה שמלחה זו לא תהפך לנו מלוחה".

- (1) כותב הרשימה הוא אפרים לוי מירושלים, איש האצ"ל שהשתתף בקרב מלחה בתש"ח ונפצע בקרב.
- (2) יריב - הכינוי של א. אשל (אפשטיין) מפקד המחלקה.
- (3) גלילי - ראובן זכריה הי"ד שנפל בקרב. סגן מפקד המחלקה שרוב אנשיה נפלו בקרב.
- (4) יקבצן - מפקד הפעולה אליעזר סודיט.
- (5) גיורא - סגנו של "קבצן" מפקד הפעולה.
- (6) שלמה - הוא שלמה גולדהור אחד ממשתתפי הקרב.
- (7) ג'ו האמריקאי - החובש נתן קשמן, שנפל גם הוא עם ה-18.
- (8) צדוק - הוא צדוק אפרים שנפל בקרב.

אפרים לוי (1)

סגן "גלילי" והקרב על הכפר מלחה על יד ירושלים
במלחמת השחרור בשנת תשי"ח

יום ב', 12.7.48, ערב הפעולה במלחה. יצאנו בשעה 3 מבסיס האצ"ל בקטמון. נסענו לבית וגן. באחד הגנים היה מקום העזרה הראשונה. האנשים ירדו מהמכונית וניתנה ההסברה האחרונה. עם חשיכה יצאו לכוון מלחה תחת פקוד יריב⁽²⁾. גלילי⁽³⁾ ואנשיו ירדו בכוון ישר למלחה. "קבצן"⁽⁴⁾ היה מפקד הפעולה, עשה איגוף מימין, וגירור⁽⁵⁾ סגנו עשה איגוף מצד שמאל. גלילי בחר לו כששה אנשים. כשירדו נתגלה להם בנין. מהבנין הומטרה אש, וגלילי ואנשיו הלכו בכוון הבנין על מנת לסלק את אנשי הבנין. נכנסו לבנין ולא נמצא איש, כנראה הספיקו לברוח. גלילי זרק רימונים משם ופקד להתקדם הלאה, אחר שלא מצא שם איש. כשניסו לצאת הומטרה אש חזקה ואחד האנשים נפצע, לכן לא יצאו. גלילי בקש חיפוי אש מצד האנשים הנמצאים בבנין, ניתן חיפוי וגלילי יצא. לאחר רגעים מספר צווה לצאת, אז התחילו להתקדם לאזור הכפר. נודע שליד בית הספר נפל החלל הראשון, יהודה סלונמסקי. באותו זמן הצטרף סגן מפקד הפעולה גירור. הוא התקדם ואנשי גלילי אחריו. כבשו עם אשמורת את מלחה, אבל כ-200 מטר מהכפר עמד בנין קטן ומערה, ומשם עד המטרה נתקבלה פקודה לכבוש את המשלט "ירמת-גן". כשלוש שעות אחר השחר יצאו כעשרה איש, תחת חיפוי אש, לכבוש המשלט. בסערה, באש "ברנים" הגיעו למשלט. גלילי נכנס לבנין הקיצוני שבמשלט ושדר באלחוט שהמשלט נכבש. הוא נתבקש על ידי המפקדה להחזיק במשלט עד שיבואו להחליפם אנשי "ההגנה". הוא בקש תגבורת. נשלחה תגבורת, ויחד מנו עתה האנשים במקום כ-35 איש (הגיעו 25 איש). התגבורת הגיעה בלילה. היה במקום בור מים, שגלילי אסר על האנשים לשתות ממנו מחשש הרעלה. כל הזמן לא היתה אספקה, וגם התגבורת לא הביאה אספקה. השטח בין המשלט וכפר מלחה היה שטח מת ואי-אפשר היה לעבור בו כי האויב עמד מצד ימין והמטיר אש. למחרת עדיין לא יכלו להעביר אספקה, והיו מספר פצועים מאנשי המשלט שנפצעו בשעת הישיבה. כל אדם שנפצע היה צריך להגיע בעצמו למלחה כדי לקבל את העזרה הרפואית. מלווים לא נשלחו כי היה חבל על אדם שילך ולא יוכל לחזור. על כל בקשות האספקה היתה התשובה שבמהרה יוחלפו. ביום ד' בקש גלילי גם תגבורת נוספת בגלל הפצועים. ביום ד' בשעות הבוקר נתפס ערבי ששוטט באזור. היה במורד 30-40 מטר מהמשלט. ירדו להביאו. הוא נחקר על ידי יריב ועל ידי גלילי. הערבי ספר, שבמורד ההר למטה נמצאים ערבים שמתכוונים לבוא להתקיף את המקום. גלילי אמר לערבי שירד איתו למקום הערבים, ואם יהיה שקר יחסלנו. אני התנגדתי לירידתו של גלילי, והטוב ביותר להעבירו למפקדה. ביום ד' בלילה ישב אפרים במערה עם גלילי. גלילי אמר "כפי הנראה לא

יזכור

תהלת נצח ל-18
הגבורים שבדמים
שחררו אדמת
ירושלם המקודשת

הסגן זכריה ראובן

המפקד סוקולוב שמואל ראובן

אלושר אליהו

שרעבי בנימין

סלונמסקי יהודה

שמואלי משה

מורחי יוסף

אוישפיץ יהודה

צדוק אפרים

עוזאי יוסף

נחום יחזקאל

סלוב אליהו

זר אברהם

בעדני רצון

בישמעון אברהם שלמה

ברווה ציון

קשמן נתנאל

עוזאל דניאל

*קבצן

יום אחרי פרשת "אלטלנה" הצלחנו מספר חברים להסתנן לירושלים נגד רצונם של אנשי הפלמ"ח שעמדו בדרכנו. אחרי מנוחה של יום וביקור בבטיסים ובמחנות שלנו התייצבנו במשרדי המחוז של הארגון ודרשנו להפוך את הסניף לגדוד צבאי. בזמן קצר מאוד הצליח המפקד ברוך (מפ"ה) הרגמים של הארגון להפוך את אנשינו בירושלים לחטיבה צבאית סדירה והתרכזנו במחנה צבאי אחד בשכונת קטמון.

היחסים בינינו ובין מפקדת ה"הגנה" היו כמעט טובים, ביחוד שהיה להם מחסור בנשק ובאנשים ולכן הם הסכימו לפעולות משותפות. ואז התחלנו בהכנות לשתי פעולות משותפות: האחת, להבטיח את דרך "בורמה" מצד דרום בכיבוש כפר מלחה השוכן בקרבת בית-וגן, והפעולה השנייה, כיבוש העיר העתיקה. לשתי הפעולות האלו צורפה גם חטיבת לח"י הירושלמית שמספר ימים לפני כיבוש מלחה התקיפה עמדת מישלש ערבית בין מלחה ועין כרם (צריף הפחים) ורק למחרתו נתפס המשלט ע"י ההגנה.

אחרי מו"מ עם ההגנה וסיוורים שלנו בסביבת מלחה הוחלט על ההתקפה. מתפקידנו היה לכבוש את הכפר עצמו ומשלט קיצוני עם פלוגה אחת, מחלקה וחצי של ההגנה תכבוש את בית הספר מהצד המזרחי של הכפר ושכונה של שבעה בתים מהצד המערבי.

על פלוגתי היה לכבוש את הכפר. במצב האיסטרטגי ששרר, קשה היה לבצע את ההתקפה ביום, ולכן התחלנו להתקרב אליו בלילה, משני כיוונים בצורת חץ הפוך עם שתי מחלקות ומחלקה שלישית מאחריה.

התקדמנו עד למבואות הכפר, ויתכן שבגלל התקרבותנו השקטה עד העמדות הערביות הצלחנו להפתיע את הערבים ועם ההתקפה הם התחילו לסגת בעזבם מספר קרבנות, ואנו דלקנו אחריהם אל תוך הכפר ועד המשלט. בכיבוש הכפר בכללו עד הבוקר נהרג יהודה מגונדת ה-30 ומפקד מחלקתו גדעון נפצע. מיד אחרי הכיבוש התחלנו להתבצר מסביב לכפר ובמשלט הספקנו גם להתקין טלפון - שדה מעמדות מחלקה אחת למשנה ולמטה הפלוגתי שהיה מקושר עם המפקדה והפלוגה המסייעת בבית וגן. בשעת הצהריים התחילו הערבים להפגז את מרכז הכפר עד למחרת אותו היום, שבו **בוצעה** התקפת הנגד של הלגיונרים: הם התקדמו למרכז הכפר דרך המשלט הקיצוני שהופגז חזק ושם נהרגו רוב אנשי המחלקה. המשלט עבר מיד ליד כמה פעמים ובסוף נשאר בידינו אחרי שהארנו מספר קרבנות.

באותו יום הוחלפנו ואחרי מנוחה של יום יצאנו להתקפה על העיר העתיקה ששם פרצו אנשינו מפלוגה 1 את השער ואנו עמדנו לפרוץ לתוך העיר אבל כאן קרה מקרה שלא שערנו ובאשר נודע לנו שהכריזו על הפוגה - ידענו שהחמצנו את ההזדמנות הגדולה ביותר לכבוש את ירושלים העתיקה.

* כותב הרשימה היה מפקד הפעולה במלחה בתש"ח.

כנויו היה "קבצן" ושמו: אליעזר סודיט (תושב רמת-גן).

הערבי הראשון התקרב, הסתכל סביבו, ולפתע, הבחין ביוסף הגוסס, תקע בו כדור וגמר עימו. צמרמורת חלפה בגופי וזיעה כל אימת שהסתכל בי, מיד צעק לאנשי היחידות "בואו לכאן-היהודים שחוטמים כמו כלבים" נכנסו למערה כשנים עשר ערבים. והחלו להתעלל בגופות ההרוגים וביניהם היה רצון. את נעליו חלצו יחד עם רגליו. ואני רועד כולי, למזלי היתה המערה חשוכה, כובד ההרוגים לא נתן לי לנוע ואפילו את נשימתי הנורמלית לא נשמתי. לפתע נשמעו צעקות במערה: "כלבים, כלבים" איך מגיע אליהם נשק טוב שכזה!

אחר נשמע קול מפקדם שפקד עליהם לקחת את הנשק שבמערה, לירות בהרוגים ולעזוב את המקום. הכדורים עברו מעל ראשי ובי לא פגעו הם עזבו את המערה.

לאחר צאתם, שהייתי במערה עוד כעשרים רגעים. בצאתי נתגלה לפני ערבי שישב בעמדה אחת והחל לירות עלי. אולם הצלחתי להתחמק ממנו וירדתי לכוון הוואדי הפונה לעבר בית צפה. בעודני יורד במורד ההר, נתגלו לפני חבורות של לגיונרים חמושים בנשק כבד וקל, העומדים בוואדי וחוששים להתקרב מפחד המוקשים המפוזרים בסביבה. זחלתי לבל יראוני כשלפתע הבחנתי בעץ זית נמוך המכוסה עליים, ישבתי על העץ כשלוש שעות. הלילה רד ואני שרוע על אחד העצים, חלוש אין אונים וכואב. בהתקרבי לכוון הכפר התגלתה לעיני תעלה שהובילה אותי למבוא הכפר, לכוון בית וגן, ובלכתי שבור ורצוצ סופר ומונה את רגעי האחרונים נתגלה לי בית חרושת למחצבות שליד בית וגן. תקותי גדלה ובכוחות על אנושיים המשכתי לצעוד לבית החרושת, התאזרתי עוז ובשארית כוחי התחלתי צועק בקול צרוד ומוזר, קרוע והיסטרי כמעט: יהודים! יהודים! וצנחתי מתעלף...

פקחתי את עיני ומצאתי עצמי בבית וגן. לפני ראיתי ארבעה אנשים משלנו ובלונדינית אחת, אשר טיפלה בי.. היא קרעה מעלי את חולצתי ואת מכנסי.. וכאן כמעט קפצתי וצעקתי! הטבעת הטבעת, היא החלה לחפס במכנסי, ומצאה את טבעתי. הובילוני העירה לבית החולים שלנו..

אמנם בין יהודים הנני! מלחה כולה שלנו. כוחותינו הכו קשות ברוצחים והרבו את חלליהם. הגעתי העירה כשמחשבותי וחוש דמיוני הפורח מפתיעני כל רגע בבעיה כיצד ניצלתי, יחידי אכן זהו נס! האלקים עמד לי בעזרי..."

מאיר הפסיק את שיחו רווי הדמעות ועל פניו הצטיירה אותה בעיה שחשב עת ניצל אז בנס. גם אני הייתי שקוע באותה בעיה-אכן רצון האלוקים הוא.

אלה הם קורותיו של מאיר.

המערה בה מצאו מחסה פצועי מלחה דרומית לכפר

מאיר המכונה "גנדי" בקרב מלחה.

...הם לא ישברו אותנו, אנו גם לא נכוף הגב
כל עוד זה הרוח בנו וכל עוד פועם הצו...

בנכר הרחק מהמולדת, חובר שיר זה על ידי אסירי ציון, והפזמון החוזר ביטא
בפשטות את הרוח ששלטה במחנה.

בירושלים, עם צאת הבריטים, התארגנה מחלקה אחת בשורות הארגון הצבאי הלאומי.
רוב המשתתפים למחלקה זו היו בחורים שחשלו שנים על גבי שנים בבתי הכלא
בארץ, ורק בתקופה האחרונה שוחררו ממעצרם הממושך.

פלוגה ג' של האצ"ל, ובראשה מחלקת הלטרונטיסטים, קיבלה על עצמה את כיבוש מרכז
הכפר הידוע לשמצה-מלחה הערבית שליד בית וגן בירושלים. הכפר נכבש תוך קרב
ובמקום נפל יודקה (יהודה סלומינסקי), איש לטרון ותיק. למחרת - התקפת נגד
עזה בליווי הפגזה איומה. יחידה אחת של הלטרונטיסטים נשלחה לעזרת המשלט
המותקף ומרבית חבריה אינם חוזרים. לשעות מספר נדמה שהמשלט אבוד.

ואכן אחרנו את המועד. מגיני המשלט שוכבים בלי רוח חיים וסימני התעללות
איומה בגופותיהם: ביניהם מספר תל-אביביים שבאו בדרך לא דרך בעצם ימי

המצור. למען הגן והילחם על ירושלים הבירה.
כן, גם גילי המפקד (ראובן זכריה) הנערץ שוכב, וחיוכו המתמיד מרחף על
שפתותיו החיוורות, שנים ישב בלטרון ועם צאתו הצטרף מיד לשורות, לא, לא
מפקד היה גילי, אלא אח, אח לפקודיו ואח למפקדיו. כמה אהבנו אותו, אנו חניכיו
ולעולם לא סרבנו לפקודתו, כי לא איש פקודות היה גילי היקר.

והנה אליהו טליוב, בקצה המשלט הוא נמצא, גופו נטוי לצד האויב, וידי שולחות
קדימה. הוא ירה וירה, למרות שכל חבריו השתתקו מסביבו, כי מרביתם נפלו
או נפצעו, והנה הגיע גם תורו והמשלט השתתק... ודני מימין משה, חביב ויפה
תואר היה דני (דניאל עוזיאל),

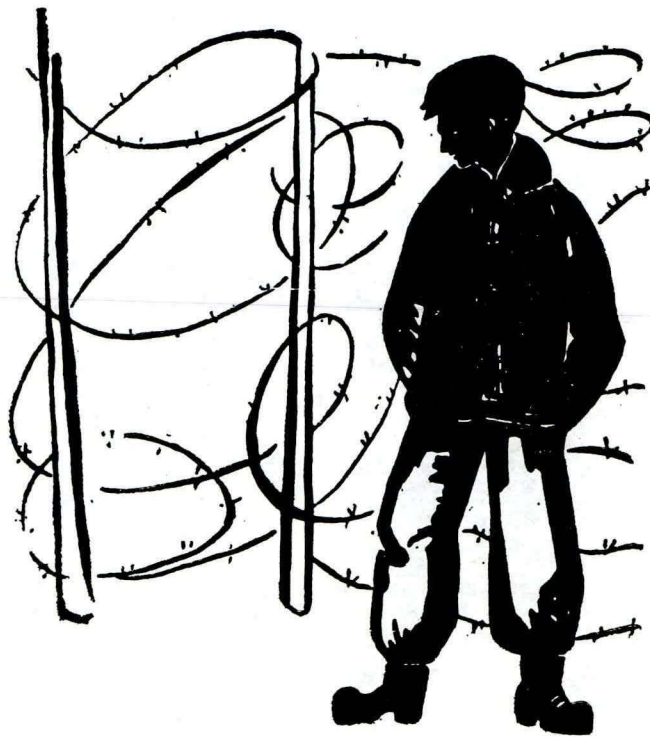
ובקצה השני של המשלט נמצא ציון-ציון ברסקה השקט, משכונות העוני והפחים
בא ציון למעמד, וכמה קורנים היו פניו משמחה בראותו את המפקד מסביר לו
פעמים ושלוש, למען יבין את הכל על בוריו. ובאותו ערב היציאה למלחה
תעה הוא ועוד שנים מחבריו בדרך, ואחרי מאמצים והליכה של שעות הצליחו
השלושה לחזור לבסיס לבסיס, ועם בוקר יצא מיד לכפר שנכבש בינתיים ונשלח
למשלט בו נמצאו חברי מחלקתו, ומשם לא חזר...

ולידם שוכב נער קטן, הלא הוא אליהו אלישר בן-ה-17, נער זה הפליא ממש
באומץ ליבו בלילה דרש בכל תוקף שיוציאוהו לשמירה למרות הסכנה הכרוכה
בדבר ובצאתו לשמירה גאה היה, שהצליח לשכנע את גילי, ובהרגשת בטחון
רבה עמד כל הלילה על משמרתו.

רבים הם עוד המוטלים לפניך כל אחד עם היסטוריה משלו, ואמנם כנראה חלף
הכל עם הרוח... נגוזו החלומות, תמו התקוות. אך לא לשם זה שאנו, חבריהם,
נספיד אותם מרה. הם נפלו. אנשי מחתרת וותיקים היו ובגאון צעדו לקראת
המוות. ולמרות הכל, ועל אף הכל נשיר ונישא ברמה את המנונם, הם לא ישברו...
וברגעי ההורים נוגים ומעציבים על אחים וידידים שהלכו ואינם, נזכור
ונשנן, כי אין כובשים את ראש הסלע אם אין קבר במורד.

השעה שעת בין הערביים, מוכרי העתונים מכריזים בקולי קולות: ליל קרבות
פה; יום קרבות שם. לידי יושב בחור שחרחר בן העדה התימנית האמיצה.
עינים שחורות ויוקדות לו, פנים שחרחרים המפיקים טוב לב ותמימות ילדותית.
אחד מחילי האצ"ל הוא: מאיר המכונה, בפני חבריו, גנדי - ומספר לפני את פרשת
מלחה, בה נהרגו שבעה עשר - חילי אצ"ל. אני מאזין במרוכז לקורות המזעזעים
של גנדי זה אשר יחיד פצוע ובודד ניצל בדרך נס. פותח את פיו ומספר:
ביום הרביעי עם לילה, בשעה 1,30 אחר חצות, יצאנו בשיירת מכוניות גדושות,
חמושים בנשק קל וכבד, בדרכנו לכיבוש הכפר מלחה. הגענו לבית וגן. חילינו
חולקו ל-3 חוליות, למזלנו, לא ידעו עדיין הערבים על התקרבותנו בדרך ההרים,
ולכן לא נורתה לעומתנו אף יריה אחת, ב-3 אחר חצות, ניתן האות, וחיל המחץ שלנו
פרץ לכפר. בכח ההפתעה השתלטנו על שורת הבתים הראשונים. מיד עם פתיחת
מטר היריות על הכפר, החלו הערבים להמלט מכפרם בשבע דרכים, אך חלקם התאושש
והחל להכנס עם כוחותינו בקרב. הם לא יכלו לנו, ומיד נהדפו ונסוגו בבהלה
לעבר בית צפפה, כשכוחותינו מטהרים את הכפר מצלפים וממוקשים.
אבידותינו באותו לילה היו: 2 הרוגים וכמה פצועים.

למחרת העבירו את יחידתנו, לגיזרה הקיצונית ביותר. הגענו לגיזרה ב-9 לפנה"צ
קבלנו ארוחת בוקר, וחלקנו יצא לעמדה. הוצבנו לשמירה בעמדה. תוך שבתנו בה
בחן סגן מפקד הגונדה במשקפתו את השטח בכיוון עמדתנו, מיד פקד עלינו לתפוס
את מקומות התורפה, ולהיות מוכנים לקרב. לפתע פתאום בשעה שתיים אחה"צ באה
עלינו התקפת פגזים קטלנית מכוון בית צפפה. הסתתרנו בעורף עמדותינו...
מהרנו להתקדם, תחת מטר פגזים, בזחילה על ארבע, לעבר הפצועים וההרוגים,
הגשנו עזרה לפצועים ולקחנו חלק מהם עמנו למערה קטנה אחת שבקרבת המערה הגדולה.
והנה בא פקודה מהמפקדה לסגת. כל הגונדה נסוגה, כשהיא נושאת עמה את הפצועים
ואני נשאתי עם החייל רצון. שנפגע בגבו ובידו מרסיסי פגזים, נשאתי אל
המערה הגדולה, חבשתי והתחלתי להרים אותו, אך הוא מנעני וצעק אלי: "עזבני!"
ברח לך! סרבתי. הוא החל לבכות לפני והתחנן שנית: מאיר, לך, ברח ועזבני!"
עניתו: "רצון, לא אעזבך, אם נמות, יחדיו נמות." לאחר שאמרתי לו מלים אלה
נשתתק ובכה בחשאי; דם רב נזל דרך חולצתו הקרועה לגזרים, מבחוץ נשמע מטר
פגזים איומים ופעמי ערבים המתקרבים והולכים, הבנתי את הסכנה נשאתי את רצון
על גבי והחילתי להתקדם לעבר המערה הקטנה, צעדים מספר לפני המערה הוא חטף
כדור בגבו. נחפזתי להכנס למערה כשרצון על גבי ופתאום הבחנתי לנגד עיני
בהרוגים מרוטשים ובגוססים-שבעה במספר, צעקה היסטורית פרצה מקרבי; רצון, רצון!
חשבתי אולי הוא חי... ובינתיים, צעדי הערבים הלכו וקרבו... אני יחיד... כולם
נסוגו... היאוש אכלני, מה אעשה? מרחוק נראו לי פרצופיהם. בידי היתה טבעת זהב.
מיד הוצאתיה, כי ידעתי שהם מסוגלים להוריד את אצבעי עם הטבעת והכנסתיה
לכיס, מרחתי משלוליות הדם את פרצופי ושכבתי בין ערמות ההרוגים

ראובן זכריה

ימים ולילות בלטרון

יומן מעצר

מחנה לטרון

ראובן זכריה - מנהל מחנה לטרון, במסגרת תוכנית העלייה השלישית. המעצר, אירוע מעטפת הספר.

לכל - יללת הפצועים נשמעת עד לב השמים, בפינה אי-שם, ליד המערה האפלה, שוכב 'גלילי' הפצוע בדמו. לידו החובש ממלא את תפקידו הקדוש בנאמנות. שפתיו של המפקד הפצוע ממלמלות ובקושי מוצאות מבטא: "הלאה חברה! זרקו רמונים! המשיכו! בפעם הראשונה ראיתי את פניו כשאינם מביעים את הבעת חיוכו המתמיד, ומעולם לא יכולתי לחשוב אף לרגע אחד, כי יותר לא אראנו עוד. דל העט מלהביע את רגשי הלב על אותו מפקד אהוב ויקר, על 'גלילי' שהלך ואיננו. קולו של דני נשמע מן האגף השני. לידו שוכבים שאר הפצועים: מי בלי רגל ומי מחוסר זרוע, מי בדמו ומי מחוסר הכרה, מי נוטה למות ומי מחוסר תקווה לחיים. מחזה מר ללא נשוא! מחזה קורע לבבות! האש נפסקה לפתע. מכונות היריה שלנו פסקו מלפעול ברגע מכריע זה, המנגנון שלהם כוסה בחול מההתפוצצויות האדירות. מספר הפצועים וההרוגים גדל על מספר הבלתי נפגעים. פקודה ניתנת לסגת מהעמדה. חייל אחד נראה ממשיך בתפקידו. הרי זה החובש מ'אלטלנה'. הוא ממשיך לטפל בפצועים למרות הכל. אינו יכול לסבול שדם חבריו נשפך הוא החליט לשים מחסום לזרם הדם של הפצועים ברם, הוא לא הספיק. האויב הקדימו... אחד אחד הובאו החללים העיר על גבי חבריהם, יחפים וערומים הובאו. עתה כולם שוכבים לפניך - דני, אליהו יוסף, גלילי, טור של כשתי עשרות לוחמים, רובם אנשי מחתרת ותיקים אשר כל ימיהם ראו סבל ועינויים למען יקום שלטון עברי בישראל. דרומית - מערבית מירושלים נמצאת מלחה-עבריה היום. שוממה היא ודוממת. כלניות אדומות גדלות באותה אדמה בה נשפך דם ה-18. ולא רחוק היום ותהפוך מלחה לשכונה, אשר עשרות משפחות ימצאו בה את מקור חייהן ומקור קיומן ואז יסופר להם ברטט ובגאווה, איך נפלו גבורים ולוחמים בקצה זה של עיר דוד, למען תקום על רגליה ירושלים, לב האומה העברית. וביום השנה למותם נתבע אנו חבריהם ונדרוש: יוקם במלחה גל-עד, זכרון עולם לנופלים, משררי ירושלים.

קבוצה מלוחמי מלחה, השני בתמונה העומד משמאל בשורה השניה - הוא שלמה גולדהור-שכתב את הרשימה "מלחה הפכה עברית" בחוברת זו יבדל"א, הראשון העומד מימין הוא ראובן זכריה הי"ד -מגבורי הקרב. רובם נפלו בקרב.

אכן, שנה שלמה חלפה מאז הפכה מלחה לעברית, אותו ערב נשאר חרות

עמוק עמוק בלבותינו לנצח נצחים.

קשים הלילות בירושלים, קרים וארוכים הם. השעה קרובה לחצות, פלוגה 3 במסדר האחרון לפני היציאה לפעולה. ואמנם היה זה מסדר אחרון של פלוגה 3 השלמה... הרהורים חולפים במוחך: פלוגה מזוינת בנשק מלא לנגד עיניך.

כל כחה נושאת מקלע, לכל מחלקה מרגמה, כל חייל מצויד בנשק ובתחמושת מספקת ומרגיש עצמו בבטחון מחלט. בתוך הרהורים אלה עולה בדמיוןך אותו ערב... המסדר לפני היציאה לדיר-יסין מחסור עצום בנשק סטנים מקולקלים, תחמושת בכמות בלתי מספקת. ועתה מה נצב לפניך! מרגיש אתה בכל זה הרגשת נצחון מחלט.

בין שורות המסדר גם חיילים מ-"מלטנה": אותם אידיאליסטים אשר ויתרו על כל הון שבעולם, עזבו אחריהם חיים שקטים ועליזים ובאו לקחת חלק במלחמת הקיום של העם העברי. ברם, רבים מהם לא זכו להשתתף במלחמת החרות. המתיחות בין החיילים בשורות הולכת וגוברת. כל אחד מצפה לאות היציאה, הלילה אפל. דומיה, לעתים נשמעת שריקת כדורים ממרחקים. ולפתע בוקע את הדומיה קולו של "קבצן" הנותן את אות היציאה. המחלקות מתקדמות בשורות עורף ההתקדמות הולכת ונמשכת כמעט כל הלילה. אור הבוקר הולך וקר, ולפתע-כרעם אש בוקעות מכוונות היריה את הדומיה כדורים שורקים מכל הכוונים.

האויב כמעט וכבר אינו נשמע, פרשת הבריחה שלו החלה.

מתוך חלל השקט נשמע קולו של "קבצן": "הלו שמיר אחד, הלו שמיר אחד, אנו

מתקדמים "תל-אביבה"... הלו שמיר אחד, הנח להרוג והתקדם הלאה".

שעות הבוקר, המחלקות מסתדרות לפי העמדות, גונדת "השלושים" בעמדה הקיצונית ביותר. אכן, מלחה נכבשה בקרבן אחד- יהודקה נפל, אולם הפרשה טרם נסתיימה...

את שעות המנוחה מבליט אנו במערה אפלה, מלאה רטיבות, אשר גובהה כחצי

מטר. יתושים עוקצים בלי הרף ומונעים מאתנו כל מנוחה.

הימים חולפים ללא מזון וללא שינה. בל נשכח את אותם ימי המצור על ירושלים העברית. ירושלים הצמאה והרעבה נאלצה לשלוח את חייליה לחזית רעבים, כי

ימי חרום היו ימינו.

יום הסתערותו של האויב. השעה שעת הבוקר. ההפגזה בלתי רגילה. למרות מבול

הפגזים אף אחד לא נע מעמדתו. משהו שאינו כשורה מנבאת ההפגזה בבוקר.

ואמנם היתה בשעה השלישית אחר הצהריים הסתערות קשה מצד האויב. ובכך

החלה הפרשה...

אש, קולות נפץ נשמעים בלי הרף התפוצצויות, פגזי האויב אינם נפסקים

אף לרגע אחד, "חברה, דני נפצע! אלונקה! צדוק, מה קרה לך? צדוק"... ומעל

קבוצה חיילי אצ"ל ירושלמים
בחסונה נדירה עם סר מנחם בגין
ספקר הארגון הצבאי הלאומי (אצ"ל)
יוני - 1948

ראובן זכריה הי"ד - גיבור מלחה, ע"י ירושלים
במלחמת השחרור, תש"ח - 1948

תולדות חיים

הוצא לאור על ידי המשפחה
ירושלים - חשון תשס"ח - 2007
פינסקר 22 ירושלים

ראובן זכריה הי"ד - איבור מלחה במלחמת השחרור, תש"ח - 1948

תולדות חיי.

א.מא

ראובן זכריה - או ראובן צלצ, פני הוריו, ו"לילוי" פני חבריו לקרב - נולד אור
לכ"ד בתמוז תרס"ד (26.7.1924) בעיר ביאליסטוק שבפולין
להוריו צבי (הרש"ל) ורבקה. הציר ביאליסטוק שכנה באיור המערב בין פולין
הציקרית מלה ומחולותיה הליטאיים מלה. ואמנם התמלל בה הסצולות
החרשתנית נוסח לודז' וכבוד הראש המדני נוסח ירושלים דליטה, לאותה אחדות
נפלאה, שהפכה את ביאליסטוק לשם דבר בתולדות התחייה. היתה לו ציר של
יהדות צמחית-מצויה, הספאה רוח תורה וכיסופי תנופת לאולה - ולו היתה
הקרקע שממנה צלה ראובן.

הוריו, צבי ורבקה, התפרנסו מהחלקת בית מלון בדירתם המרווחת, ומארחים היו
בעיקר את הבאלינטיס של ד"ר פניס, רופא הצנייט המפורסם. ביתם צמד בחצר
רחפת-ידיים, מוקפת כולה פתי מידות כרכיים, אשר שימשה כמקום חנייה
לצולות ומכוניות, שהיו מתאספות שם מהצירות הקטנות שמסביב הציר
ביאליסטוק. הסוסיס, הדגן והשחת שמיאלו את החצר היו מצין מופלצת כפרית
פתוק הסביבה הצירנית המופהקת, שבה עברו צל ראובן שנות ילדותו הראשונות,
ומהופלצת לו נמצא לו פנוי-מה צל ריחוקו ממרחק השדות, אשר אותו למד
לאהוב בעיקוריו אצל סבתו - אם אמו - בעיירה המוריקה ינופה.

ב.אצל סבתא בעירה ינופה

צוירה לו היתה לו לראובן כמולדת שניה, ומן השתיים - בלי ספק - הקרובה
יותר אל הלב. הביקורים אצל סבתא היו מנהל למשפחה מימים ימימה; את
חדשי הקיץ היו באים תמיד לבלות בינופה, והדבר נחשב להם כבטחת השנה. אבל
היו גם ביקורים מחוץ למניין. כך התחשק לו פעם לראובן הקטן לחקות את
ינופה בחצרט שביאליסטוק, והחליט שם לנסוע לניה. ראשית מצעה היתה לסקר
ולצדור את השטח, אבל לצל הבית היו תכניות אחרות פרכולו והוא פסק לשים
קץ למשחק. ראובן הליט פככי תמרורים, ובהיותו צקשן מנצוריו אי אפשר היה
לחרטצו אלא בהפסחה כי יעלחלו אף סבתא. בו פשפוצ קווימה ההפסחה, וצל
אף קשיי הפרידה מן הבית שח ראובן להישאר בעיירה. ושוב, בחורף אחד עברו
קשיי הפרידה; אבא נסע ללמוד את מלאכת השחיטה מפיו של השוחט בינופה,
וראובן נסע צמו.

יזיקרי תולדותיו של ראובן ז"ל נכתבו ציי הסופר שפתאי בן דב ז"ל, שהיה צורכו המופלא של
היומן המרתק שכתב ראובן במצורו פלטרון. היומן הוצא לאור כספר פהוצאת "קרית ספר"
פנת תשי"ז - 1957, ונקרא - "ימים ולילות פלטרון".

ראנן בן-צור - ככל צעיר

ראנן בן-צור 16.

משפחתה של סבתא היסודית סחנת רוח גדולה בינומה, והסחנה היתה בנויה בצד ביתם בקצה הצעירה. כאן היה ראובן מוסט בשדות הירוקים, שוכה לו ברכון ומסתכל בשמים הכחולים, או רץ לנהר ולסוף הדגים הקטנים השטים בו. הוא התחבר עם נצרי הספירה, והיותו בן הציר הדולה היה נחשפ בעיניהם מיוחס. אתה היה יוצא להשליך חכה בנהר - ואף התקין לו אחת פחו ידיו - או היו מפליטים לכפרים הסמוכים וחוגרים צמחי פירות, שקטבו בשדות האוויר והפיקורי החורף היו מטיילים במחלות צל-פני המרחקים המושלמים. ראובן אהב עם להסתכל באוויר הכפריים השמים, שהיו פאים אל הסחנה לסחון את חיסמת, היה משתאה למראש ולדבריהם המשוניים, ובפסון שחציה יהודית וחציה פולנית היה רץ אחריהם ומתחנן שיסיצוהו מצט בעצלותיהם בצאתם לחזור לביתם. עם כלל נמצא שה לראובן להתיידד צמו, - וסבתא היתה שומרת על הנכד ומאכילה אותו מכל טוב.

ג. האפא נוסע לאמריקה

אולם בזה נאמר האור שפנצורית. כשהיה ראובן בן חמש נאלץ אפא לנדוד לאמריקה, כדי לעשות לביתו. היה זה בשנת 1929. תכניתו היתה "לעשות קצת כסף" ולחזור ולקחת את משפחתו לארץ-ישראל, אפא בניתייט נשארה האם עם בני ילדיה - עם ראובן ואחיו שבתאי, הדול ממון בשלש שנים. אותה שנה מסרה אמא את ראובן לבית-ספר עברי, ובו הוא למד - בהספקה של שנת-לימודים אחת - כחמש שנים. ביאליסטוק היתה אז שטופה בעילות ציוניות. פ"בית הצע" היו נצרכות מסיפות "צונג שבת" שהיו נואמים בהן על האהבה לציון ועל הצליה לארץ, וכשהיה ראובן בן שש-שמונה כבר אפשר היה למצוא מסיפות האלו כשהוא שותה בצמא את דברי הנואמים. אמא, שנשארה עם ילדיה לבדה בבית, הרגשה

את עצמה ללמודה מאוד ועם קשה היה לה להשתלט על הילדים, שהתהלכו בלי השחת אפ, ובשנת תרצ"ג (1933) היא עברה לאור עם משפחתה בינומה. כאן הוכנס ראובן לבית-הספר העברי של הצעירה, אפא כעבור שנה שוב היא חזרה לביאליסטוק, וראובן הוחזר לבית-ספרו הראשון. הנדודים הללו גרמו סבל רב לראובן. הוא התקומם ובעה ורצה רק לחזור לינומה.

ד. האצונו לירושלים - הלימודים ב"ישיבה"

בינתיים למד האב באמריקה את המקצוע של ליטוס יהלומים, ופגנת תרצ"ו (1936) הוא חזר לפולין כדי להשלים את תכניתו המקורית. בחודש פברואר של אותה שנה עלתה המשפחה לארץ-ישראל והתיישבה בירושלים. הפחירה בירושלים היתה קשורה - בין השאר - עם פתכניות לחינוך הבנים. אבא פיקש לתת לפניו חינוך ירושלמי והכניסם ללימוד ב"ישיבה הקטנה" - "תפארת צבי", אבל הציון התלמודי המופשט לא הלם את נטייתו המעשית של ראובן. מוחו היה מתקומם מפני ההפחנות הדקות וסרב לעכלן: "פעמיים שתיים הן ארבע, ואם שתיים ושתיים הן ארבע", קבל בעצם ראובן ומרר בעכיה, "ושכן למה לנו עם זה ואם זה?" אף-על-פי-כן ניסה אבא לפרוץ את המחיצה ולקח לראובן צוהר ללימוד השמרא בבית, אבל הדבר היה ללא הוציא, וכעבור שנה וחצי - אחר שלשה זמנים - הכריזה צלחה של אמא, שאת אוקיו של ראובן הולחת יותר תכנית הלימודים של בית-ספר.

ה. הלימודים בבית הספר "תת-מזרחי" בירושלים

באותו הזמן קנה אבא בית קטן בירושלים. הדבר סיפק אותו מחולות, עד ששם נאלץ היה לנסוע שם לאמריקה, ואמא הכניסה את ראובן לבית הספר - "תת-מזרחי". היה זה פגנת תרצ"ח (1938); ראובן היה כבר נער בר-מצוה, אבל אחר חוסר הסדר שבלימודיו בחוץ - לארץ ואחר שנותיו ב"ישיבה" שפונקצו חתם הוא התקבל רק לכתה הרביעית. יצא לו איפוא להתבניס בסילוף לפני חבריו; לא ערכו לו אפילו חטיבה של בר-מצוה... ואת תפיליו הוא היה נושא לבית-הכנסת בהסתה. מכאן-מקום למד כאן ראובן בציונים טובים, ביחוד במקצועות היהדות. מוריו היו מזכירים אותו לשבח, והוא סיים את בית הספר פגנת תש"א (1941). אחרי-כן המשיך עוד ללימוד כשנה וחצי בבית-המדרש למורים "מזרחי", אבל הלימודים בבית-המדרש שם לא משכוהו, וצא פי צלחה של אמא יצא לחיי עבודה. היה אל נפול פארץ מקצוע ליטוס יהלומים, וראובן נסע לתל-אביב ללימוד את המקצוע. הוא התקבל לעבודה בבית-חרושת אחד, והצטיין שם מאד בעבודה, אבל הפגידות בעיר הזרה לו, דיכאתו, והוא חזר לירושלים. כאן היה יותר קשה למצוא מקום עבודה במלטה ורק כעבור כמה חדשים עלה הדבר בידו. כל אותו הזמן צדיין שהה אבא בחוץ לארץ; הוא נסע אמנם רק לשנה או שנתיים, אבל

ראובן סגלני עם חברים בירושלים לאחר
השחרור ממעצרו הראשון בגטו

פיתויים ברצה המלחמה הצולמית והדרך חלרה נחטמה רק פתום המלחמה, פנת 1945 הצליח אבא לחזור - לצת שחרורו הראשון של ראובן מן המצר בפטרון.

ו.הצטרפות לראובן באצ"ל

חבריו מזכירים כי אולי רוב לוחמי האצ"ל בירושלים באו מתלמוד-תורה או מפיט-המדרש למורים "המזרחיים"; ובאמת, אק טבעי הדבר. מלחמת המחתרת לא נצטתה על-ידי הנוצר "הצברוי" הראשי: החינוך הארץ-ישראלי המקובל מפוסט אמנם על סיסמאות לאומיות, אק לא לו פלגד שמרוחק הוא לחלוטין ממקורות יניקתן פתרפות האומה, אלא יוצר הוא אפילו חיץ מכוון בין הסיסמאות שמעל ושרשיתן שבצומק - ולא יפלא איפוא אק תנוצה של יוצמה מוסרית לא יכלה לצלות מתוכו. לצומת זאת, פמוסדות "המזרחיים" לא באו ללמוד אלא אותם נצרים, אשר תניקה היסירה מן המקורות שבצומק היתה נתונה להם כפר פתוק האוירה שפית - ואם מוסדות אלה עצמם השתדלו לחנק את תלמידיהם פרוח ישראל לא מחיצה. הנצרים שלמדו כאן ספאו איפוא את ערכי האלאה, המלכות והפורה של המורשת העברית ההיסטורית, לא פפחית "ציונות" פצמא, אלא כחוויה תרבותית מלאת תוכן: וכאשר המציאות הציונית שוחררה את הערכים הללו פנס הנצרים, מדכאונם האלותי - נצשתה להם מלחמת-השחרור המוצא הטבעי; המחויב והמופן מאליו. מצד שני, לבו ההבדל בין תלמידי "המזרחיים" ונצר הישיבות, שאת כיסופי המלכות ואוצרות הפורה האלומים פהם צדיין לא הספיקה הציונות פדרך-כלל לתמחיש, ובסק הכל ניתן איפוא לומר פדוקא מוסדות "המזרחיים" ושכמותם נצעו - ולו אם שלא פמכוון - אחד ההסיסים המופתקים ביותר לחינוכו של נוצר עברי למלחמת שחרור. ופין הלוחמים אשר מוסדות "המזרחיים" הכשירו למלחמת היה אם ראובן.

ז. הצעיר ראובן פקרב חבריו

יש מחבריו שבתרשמו כי ראובן לא היה מללה את קנאותו הלאומית פסיחה או פהתצניינותו היום-יומית; אק מפחיתה לו יכולת לחשוב שלפניק נצר כשאר הנצרים פני טילו, לאו דווקא שופק, ואולי אף עצור פמידת-מה, ואשר מצויניו נתונים רק לצפודתו ולפילויים המקובלים - חפרה, קולנוע, טיולים, וכיו. ואמנם, דוקא התקופה שסביבות מאסרו היתה כנראה המפופעת ביותר אם פפצילות חפרתית מסוג זה. אולם, הכל מודיע שאם לראובן "האמיתי" הרי הוא היה מתללה פדערים שונים לחלוטין. קודם-כל, הוא היה מתללה פחיוכו. חיוק זה, שם אדם שהכיר את ראובן אינו מאחר להזכירו (אף ראובן עצמו מזכיר אותו פיומנו - "ימים ולילות פפטרון"), ופודאי לא תיוודע מלוא אמיתו אלא למי שראהו; אק שמץ מנהו מיתרשם פלי ספק פסיפורים על "החיוק התמים", או "המלפפ" או על "שפץ המרץ ורצנות נצורית", ופציקר - על ילפ הנהם שיש לו לראובקצ", על "סוג פפו שלא ידע פפול" ועל "חיוכו הפופע סוג פה, שלא נמוט אפילו פשעת ההתקפה החולרת של הערבים פמנו כיפוש מלחה, אותו כפר פו מסר את נפשו". ושנית התללה ראובן לחבריו פמעשיו, אשר פאמצותם נודע להם אם כל הלהט היהודי שקיין פנסשו.

הפעילות של ראובן פזמן הפריטים

ההתנלות הראשונה מסוג זה היתה כאשר הצטרף ראובן לפשיטת מחבריו בתכנית להתנפל על שוטר אנגלי ולנקוט בו-המידת יכולתם הדלה של נצרים בני ייד, את נקמת תליתו של שלמה בן-יוסף. השוטר שאונה תחת ידם היה גפרתן מן התקן הידוע של "מטר-שמונים", וההתקפה נהדסה על נקלה, אך הכסף לא הראיז את המצפון והנצרים כיולו את חמתם פריסוק הפנסים (הפנסים הפריטיים) שלאורק הרחוק ובהצתת הדואר פאמה שצרים. אולם, אותה תקופה דאג השלטון מפני לחימה עפרית שתתחדש, חדשות לבקרים, והנזמנות נוספת להתנלות דומה ניתנה לראובן לאחר פרסום ה"ספר הלפן". מספר עליה אחד מחבריו.

"זה עתה נאמרה אסיפה פאלם "אדיסון", הקהל הזורע החוצה אינו מתפזר איש לפיתול פה ושם נשמעות קריאות נאד הממשל הפריטי ומדיניות הספר הלפן. מדינה עפרית! עליה חפסית! צבא עפריו! השורות מצטופפות ופני המפטיים מוצדות למרכז של ירושלים. מכל העפרים צצים לפתע שוטרי "הוד מלכותו" ומקפלים את פני המפטיים פאלות. אחד המנצחים על פיעור ההסננה הוא סרש'אנט פריטי לבוש אנרחית. תוק רשעים ספורים דולדלו השורות, עוד רשע ותחל מנוסה לכל עפר. פתאום מלנק מתוק הקהל נצר לרץ ותוק תנופת ריצתו קופץ על הסרש'אנט, איש הסיאיידי, ומפילו ארצה פהדף גדול..."

הפעילות של ראובן פאציף

היתה לו כחולן הקדמה טבעית למפעלים יותר רציניים, ופגנת תש"א (1941) הצטרף ראובן ל"ארטון הצבאי הלואמי". אותה תקופה היתה דווקא עת-שפל לארסון, ופזמן הראשון ממילא אין אנו שומעים גם על שום פעילות מיוחדת מצדו של ראובן; אבל ידיעותינו מתעשרות משעה שצלה האציף על דרך המלחמה. התאופה הראשונה של האנגלים על המסנה הנה היתה מאסר

ראובן על יד עדר המחנה הלטרון - 1946

האחראים, וצף-ידי כק מחיףא הוצאו צמודות-הנוצר של הארסון - זה דורו של ראובן - אל השורה הקדמית. ראובן הוצג ל"חיל התצמולה", בקיצור חת"מ. צבר קורס של "סגנים", ונתמנה מפקד יחידה בחיל, בכינויו: "סגן גליף". התפקיד הציקרי של החת"מ התפסא בדבר קל לכאורה: הדפקת כרזים פרזופות; אבל למעשה היה זה מן התפקידים המסוכנים והנכבדים ביותר במלחמת השחרור. ההדפקה הייתה צריכה להיצעות מלפני ציניהם הפולשות של אנשי ההגנה והמטרה הקריטית, והצוד שפצולות ההתקפה נתון היה יתרון ההסתעה ללוחמים הצעירים, הרי כאן נהסכו היוצרות והיתרון צבר לכוחות הפטחון. יתר על-כן ההדפקה לא הייתה צניין לציתים מלומנות, אלא דבר יום פיומו, אם בקור השכם ואם מאוחר לפילה, ואין פלא איפוא אם פפית החלו לתהות על צצנותו של ראובן, על מתיחותו המתמדת, וצף היותו "עסוק". למעשה לא הצטמצם תפקידו רק בהדפקות, אלא הוא השתתף גם בפצולות הסחה, ואף בהדפקות צמח לא הצטמצם תפקידו רק בהתפקידים הרגילים של מפקד יחידה. אחרי מאסר האחראים החלה פארסון תקופה של שידוד מצרכות: פים מאנשי הקפוצות הותיקים החלו לנשור וחדשים החלו לבוא סמקומם, ותוק ארסון היחידה מחדש היה ראובן ממלא פיותיים את תפקיד המפקד ותפקיד הפיקודים כאחד. כצבור זמן כתב עליו אחד מפיקודיו: "לא, לא מפקד היה גליף, אלא את, אח לפיקודיו ואח למפקדיו. כמה אהפנו אותו, אנו חניכיו, ומצולם לא סירבנו לבקודתו - כי לא איש פקודות היה גליף היקר".

1. המצבר פלטרון

אולם, הרעה זמן לא ניתן לראובן להמשיך בכך. הפצילות הרעה טררה פצילות שכנגד מצד אנשי "ההגנה", ופפצילות "הסיעון" (ההלפנות לפלטונות), פיום 23.11.1944, נצצר ראובן והוצבר לפלטרון. היה זה תוק כדי שקידתו לסכל את "הפצילות הנגדית" נגד משהו מהארסון. התגלו אז סימנים לכונותם של אנשי "ההגנה" לחטוף את מפקד החת"מ. בהתאם לקו שהתקבל פארסון התכוון

ראובן זכריה
ימים ולילות בלטרון
יומן מציצר

ראובן על רקע מחנה המצבר פלטרון

12 ספרית
המרד
הדד

צבר הספר "ימים ולילות בלטרון" שכתב ראובן

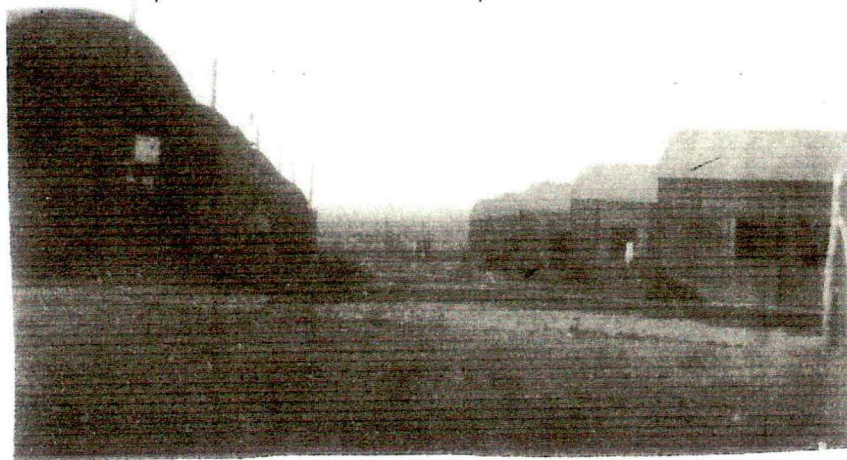
המפקד צמח להכניע ללא התנגדות, אבל מספר חברים - וראובן בתוכם - סרבו לקבל את הדין. בניסיון להוראות הם הביאו משמר על מפקד ואף הודיעו בכתב לאנשי "ההכנה", שכל ניסיון לפרצ את החטיפה תתקבל בהתנגדות חזקה. האיום הצליח: נעשו אמנם שני ניסיונות חטיפה, אך מתוך יתרון-להירות נסוגו החוטפים בהקדם, בלי שיהצצו את זממם. משאסרו ראובן וחבריו הוסר המשמר, ומפקד החת"ם נחטף.

את חייו בלטרון תיאר ראובן כיומן שיצא לאור בספר השם: - ימים וליילות בלטרון" (בהוצאת "קרית ספר"). הדברים שהוא כתב כיומן נותנים תמונה אוטנטית מהווי החיים של צעירים אלה, שחלמו על עצמאות יהודית. המצר שלו נמשך תקופה של כשנתיים ורבע, אך תקופה זו התחלקה לשניים. בתחילה, בפעם הראשונה, שוחרר ראובן כעבור שבעה חודשים. אך השחרור היה מותנה ב"מצור בית", לאמור שאחר שקיצת החמה נאסר עליו לציאת מן הבית ובכל יום הוא היה צריך להתייצב במשטרה. אך יצוין כי כבר ביום השני לאחר שחרורו בלטרון נפגש עם חבר וביקש לחזור ולהתקשר עם הארגון. בקשתו היתה כי יוצג לביצוע קריית, וכעבור זמן-מה קיבל בשמחה את הידיעה כי בקשתו אושרה. הוטלו עליו תפקידים שניתן היה למלאם במשך היום, וכך - למשל - הוא היה האחראי להשגת כלי הרכב שהיו נחוצים לשם העברת הציד והאנשים הפצועה של ביצוע הפולשת בירושלים.

יא. מצורו של ראובן בסנית

כעבור שנה - אחרי ביצוע מלון "המלך דוד" - נצטר ראובן בסנית ואף הוא שוחרר רק בימי סיום השלטון הבריטי, בחודש מרץ 1948. ומצוין יהיה להביא כאן קטע מיומנו בלטרון, בו הוא מספר פרטים ממצורו בפעם השניה. הדברים נוסעים אל הלב, כי הוא כולל בדברים את דמותה של אמה.

הפרק כיומנו המספר על כך נקרא - "בלטרון עם כל הנצרים". היה זה בסנית 1946. האבא כבר היה אז פארץ. ראובן בדבריו מתאריך 26.7.1946, מספר כיצד באמצע הלילה הוצעו לבית שוטרים בריטים. הם דפקו בדלת והצילו את בני המשפחה משנתם. השוטרים "בישרו", כי באו לעצור את ראובן. ראובן מספר כי

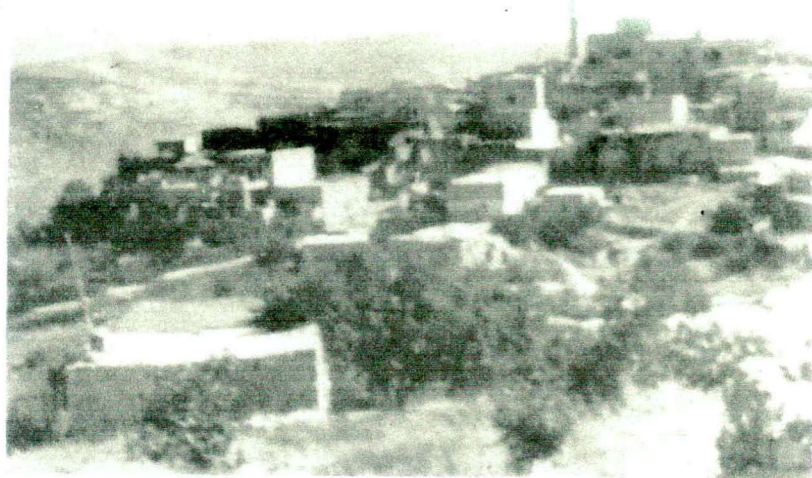
מחנה בלטרון בסנית ה - 40

אבא פנה לשוטרים הפריטים ואמר להם תקול נכאים ופצער - פאנגלית שלו -
He his a good boy - כלומר - ... "הוא ילד טוב". אק כמופן שנה לא עזר. וכאן
הוא מתווכח לאמא, והוא כותב דברים הנולצים ללפס:

"...אמא צמדה מהצד, דמעות זלזל מציניה ודבריה אינם
נשמעים בתוק ההמולה. אחר כך ניסשה אפי ונפרדה
ממני פנשיקה: "הוי, מי יודע, ראופן... כמה זמן לא
נתראה", אמרה, ואכן - כמה היא צדקה...הנה לה
כחמישה חדשים עברו כבר מאותו הצרפ..."

יפהשתתפוט בקרבות ירושלים, פתש"ח

פחדשים האחרונים של מצרו הוא היה עצור פצטלית, אשר לפס הוצערו
האסירים היהודים מבתי הסוהר וממתנות המצור ששכנו בסביבות צרכיות. גם
הפצט לא אחר ראופן לחזור ולתצטרף אל חבריו הלווחמים, ופמשק ארבעת
החדשים שצוד נותרו לו לחיות, לא היה יום אשר לא הקדישו לפצט ולמולדת. כפן
ירושלים מצא ראופן את מקומו בקרבות שהתנהלו על שחרורה, ופייוחד מציינים
את השתתפותו בקרבות פאלור שיק ג'יראח, דיר יאסין, פהר ציון ובסביבת שער
יסו, שפס "נמסר לו תפקיד אחראי מאד" פפצולה שכוונה לכבוש את "מגדל
דוד" וליצור ראש... אשר אל הציר הצתיקה. דרלתו היתה סכן מפקד אונדה, ובין
קרפ לקרפ הוא היה נשאר ממונה על צמדות שונות פציר.
פפפס האחרון היה ראופן אחראי למספר צמדות פ"הר-ציון", אק פיוס פ', ה'
פתמוז תש"ח (12 פיולי 1948), צורף עם היחידה שלו אל הכח שרוכז בפסיס
האצ"ל פקטמן, במטרה לצאת לכיבוש הכפר מלחה - פמצרפ ירושלים.
פבוקר צוד הסביק ראופן לקבל רשות כדי לפצט ולפקר פבית, ופ-3 אחרי
הצהרים החלה היציאה. פשכונת פית וכן נצרכה חנייה פנייה. הוקמה תחנת עלירה
ראשונה וניתנה הסברה על הפצולה הקרובה, ופס חשכה פנו הלווחמים אל מלחה
עצמה.
ראש אחד יצא לאצול את הכפר מימין, ראש אחד פנה לשמאל, ואילו ראופן
ואנשיו התקדמו פמרכז. מפניין פפפניהם נפתחה עליהם אש, אק צד שפאיו

הכפר מלחה פפנת 1948

הציילוס האחרון של ראובן.
ראובן מאדי צייל עם רופהו, אתו נלחם ונסל
הקרב במלחה, צייל ירושלים.
הציילוס נעשה כ - 10 ימים לפני נסל הקרב
ליד ביתנו, השכי "יוסף כסוב",
(צייל עם צייל האח שבתו)

אליו הספיקו יושביו לפרוץ. ליתר בטחון השליך ראובן פנימה רימון, האנשים
נכנסו כדי לברוק את המקום, ומשמאל כי הבית ריק פקד ראובן לצאת
ולתקדם הלכה. אך עתה של נפתחה מאי של אל היוצאים. אחד האנשים נפצע
והיציאה נעצרה. ראובן פנה איפוא להשיב אל, ותחת החיפוי ניסה לצאת בצל
ואחר-כך עם הוציא את אנשיו, והמשיכו להתקדם, עד שהתחפרו עם אנשי
האיגוד השמאלי. לפנות בוקר נכבש הכפר, אך ממשיט אחד, במרחק כ - 200
מטר משם, הוסיפו הצרביים להמסיר אל, כשהם חפויים פתוק בית ומצרה של
ידו ראובן הצללוה לכבוש את המשיט, ועם יחידה של עשרה אנשים הוא ביצע את
המשימה, בהסתערות "פרניס" ותחת חיפוי הנשארים. משידד ראובן את ההודעה
על הצלחתו, נתבקש להחליק ממשיט עד שיצאו מחליפיה. כפי שיתברר, ראובן
נשאר למעשה האחראי במקום.

יד. הקרב המר במלחה

המצב בשטח היה קשה ורציני, וללא זאת, החלו כמה וכמה מאנשי הקבוצה,
לצלו את השטח ולפרוץ לצבר הכפר.
כבר בשלבים הראשונים, אחרי כיבוש הכפר, עלו את השטח מפקד המפצע צמח
וכן סגנו. מאוחר יותר התברר כי פרעצים הקריטיים של התקפת הנגד, עלו עם
את השטח האחראי היחיד במקום, שכוונו היה "יריב" - וראובן כאמור נשאר
האחראי היחיד בשטח.

הצרכים המשיכו להמטיר אש מימין לכפר, והמפלס למצפה היה מנותק. שום אספקה - לא מים לא מזון ולא פחמרי רפואה - לא נמצאו בו, וצף כל הדרישות המעוררות למפלס אספקה היתה התשובה אחת, כי צתידיק האנשים להיות מוחלפים במהרה. כך נמשך המצב מיום ג' לד' ומיום ד' לה'. רבים נפצעו מהיריות, ולא לה לא היתה ברירה אלא להביע בכוחות עצמם לכפר כדי לחפוש את פצעיהם. מיום ד' תססו צרפי אחד, וזה סיפר כי חפריו נצרכים להתקפת נדד. האש הוסברה, וראובן התפטט באותם רגעים כי יש לו הרגשה שהתקפת הנדד תבוצע באותו יום, והרגשתו איננה טובה, והוא הוסיף את המילים דלקמן:

"אני מקוה שמלחמה זו לא תהיה לנו מלחמה"....
וכאן יוספר, כי ראובן מהיותו נאמן למשימה, לא צנע את השטח, כי הוא לא קיבל שום פקודה על נסיגה. בעיקבותיו נהגו יתר אנשי מחלקתו. תוצאות קשות היו פסיוס הקרב.

ט. נפילתו של ראובן בקרב

החלה הסכנה חזקה יותר ופאותו הזמן לא חדל ראובן לסבף בפצועים ולצבור לפיקורת מצמדה לצמדה, ותוק כדי כך הוא נפצע. תחילה היתה לו "סריטה" בלעד, אך אותה שעה (בערך ג- 3 אחר-הצהריים) נכנסה ההפסדה ללשון מכריז, והפגעים נפלו ללא הפסקה, וצע שרבו הנפגעים, ספר גם צניינו של ראובן והוא סירב בהחלט לחפש לו מקלט: "אתה פצוע, היכנס למצורה, צעק לו חפר, אבל תוק כדי ריבה אמר ראובן:.... "נופלים חללים, איך אכנס למצורה?" ואז הוא נפצע פגנית - הפצע פרצנות. שותת דם הושבע ראובן פצד הנפגעים האחרים, שהוא רץ לצורתם.

וכאן מן הראוי להביא ארוץ וסיפור טרגי וקשה, לבטי מה שקרה עם ראובן הרציו האחרונים. את הסיפור סיפר - שלמה אולדבור לאח שבתאי. שלמה היה מפקדיו של ראובן ואחד האנשים שהשתתף בקרב. את הדברים הוא מסר מספר שנים אחרי האסון.

הוא אמר כי הוא מאד הסס אם לספר את הדברים, כי הפין שהדברים יכאיבו מאד למשפחה.

ואלה דבריו של שלמה. ראובן שכב על האדמה כשהוא פצוע קשה מהקרב, ושלמה צמד לידו. הוא ציין כי מצבו של ראובן היה קריטי... ואלה היו כפי הנראה רגציו האחרונים. הוא הפין שראובן רוצה למסור לו משבו. לדבריו התחזק אז ראובן. שלמה חנן לצער ראובן... וראובן תפס אז את ידיו, ואמר לשלמה:

- "שלמה...אל תצנע אותי..."

וכאן - למרות בקשתו הטרטית של ראובן... הוסיף שלמה כי הוא לא יכול היה לקיים את בקשת ראובן כי בגלל ההפגזות הקשות שנמשכו... היה המצב צפוף מסוכן ביותר... והוא נאלץ היה לצנע את המקום ואת ראובן והא פרח צפונה לצער הכפר, וכך נפל ראובן ואתו אנשי המחלקה - חיי לוחמים - גיבורי הקרב.

6. בית הכנסת במלחה - "זכרון ראובן"

ולסיים סיפור תולדותיו הטרגיים של ראובן נציין כי כשנתיים שלפני אירוע כיבוש הכפר, בערב פגעת תש"א (1951), החלו ליישם את כפר מלחה בצולפים חדשים מארצות צפון אפריקה. תושבי מלחה המשוחררת שמצו מהאבא והאח על הלוחמים המסורים שמסרו חייהם על כיבוש הכפר וכן סופר להם על מסירותו ופירותו של ראובן במלחמה, למצן המדינה, ולמצן כיבוש הכפר מלחה, ושהוא היה מייבא הקרב. המשפחה פיקשה והציעה למתיישבים לסייע בהנצחת זכרו של ראובן בכפר. הוצע לתושבים להנציח את ראובן על ידי קריאה על שמו של בית הכנסת בכפר. המתיישבים אכן הודיעו שהם מקבלים את הצעת המשפחה. המשפחה תרמה לבית הכנסת - "ספר תורה". ואכן כך היה. שופץ אחד מבתי הכפר שמד על גבעה והוא הפך לבית כנסת. ובית הכנסת נקרא אז - "זכרון ראובן". בית הכנסת קיים עד היום, והוא אכן נישא על גבעת הכפר ועל צד הים - "זכרון ראובן".

על לוח שיש נקבע על אחד תקירות פתית הכנסת, נחרתו הדברים הבאים:

"זכרון ראובן"
 "על שם הצעיר הנצלה ראובן בן צבי זכריה
 שהקדיש את שנותיו לעם ולמולדת
 הקריב את נפשו במלחמת השחרור על כיבוש
 הכפר מלחה ביום ח' תמוז התש"ח.
 לזכרו הקדוש נחנך בית כנסת זה".
 ת.נ. צ.ב.ה.

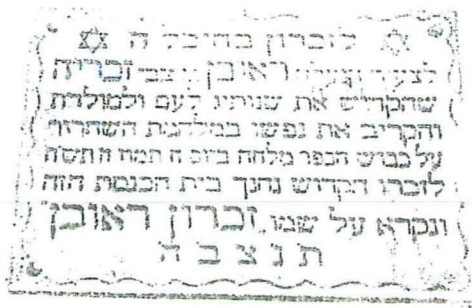
ליד הכפר מלחה שנכבש על ידי מייבא הקרב בשנת 1948, נבנתה מאז שכונת מלחה לדולה חדשה ומאובלסת - והיא כיום אחת השכונות המרכזיות בירושלים. אך מי יודע אם לזכריה עוד את אותם הלוחמים הנוצנים, שמסרו את נפשם על כיבוש מקום זה.

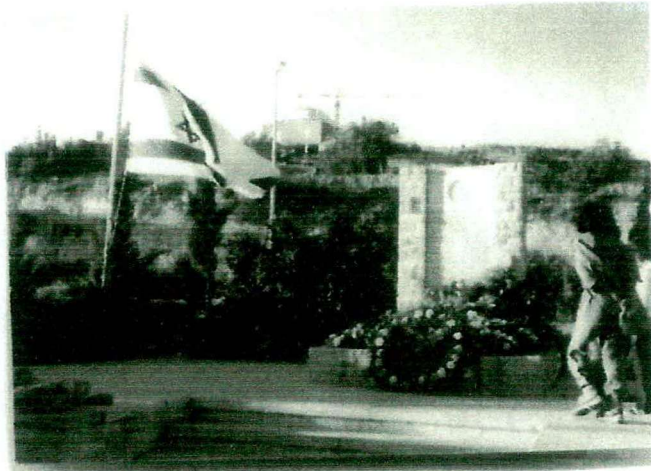
הכניסה לבית הכנסת "זכרון ראובן"

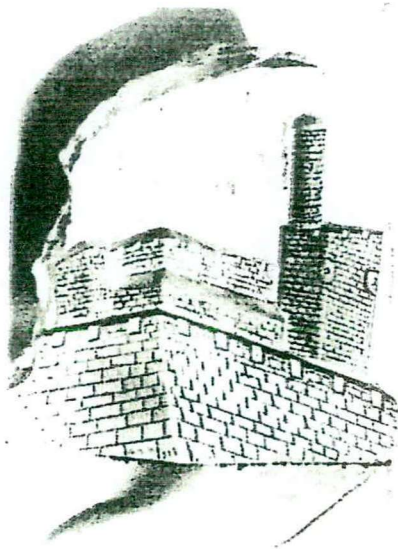
בית הכנסת "זכרון ראובן"
 בכפר מלחה - נוסד בשנת תש"ט - 1949

אמן הזכרון פיהכנ"ס צ"ע ראון

האנדרטה מול הכפר מאחז לזכר
ח"י האוחזים שנפלו בקרב מאחז -
מאחזת השחרור - תמוז תש"ח - 1948

"מגדל דוד"
עמק אילון 10.9.46

15.1.48
שלום רב לכם ואחי שבתי היקרים. זה זמן
כח שלא כתבתי לכם כל מכתב. סיבת הדבר היא
היותי לי כל אפסכלוג, וכנראה שגם את צרישם.
השאלה ששאלתי אתכם די מצער אנשים
שהשתתבו בצמח האומנות לא האיצו ליפנותי.
אולם הדבר הזה לא שאלתי אתכם את מכתבי
די גמר בכתובות האלה היותי בן גולמץ אליו
היה מספרו העיניים ממשיכות לכתב במסלולות
הבגדים. כנראה, אני מקנה להם כאלה אתכם
היקרתי קמחתי אתכם את כל החבילות. זאת כל
המכתבים, אחת - דינו שגנבי יותר הכתיבה
אני את שאלתי מה מכתב - אני שיהיה מכתב
אלהי מילתים כפולות, מה שלום הולדו.
ושבתי, למה הם אינם באתרים, היום הם
אנשים תשתתבו לכתוב לו כל הכלי, אני
מסכים את מכתבי לכתוב שכתב זה
וכייה הולמון. מהדבריו שלם זה לכם את
שלם לכתב באלמון.

צילום מכתב מיום 16.1.1948 להורים פירושלים מאת
ראובן זיל, מכתב ידו, מלחן מצריו מחנה אסרן.
המכתב אסני לדרך כתיבתו. הוא נכתב כחדשים
אסני שחרורו מהמצור. יס כ - 15 מכתבים שהוא כתב
מהמצור.

דברי המכתב מיום 16.1.48

16.1.48

שלום רב לכם ואחי שבתי היקרים.

זה זמן רב שלא כתבתי לכם כל מכתב. סיבת הדבר שלא היתה לי כל אפשרות וכנראה שגם את דרישות השלום
ששלחתי לכם עיי מספר אנשים שהשתתרו בזמן האחרון לא הציעו לידיכם. אולם בהזדמנות זו אני שולח לכם
את מכתבי עיי אחד הבחורים שיוצא היום. כן בנוגע אלי הכל בסדר. החיים ממשיכים ללכת במסלולם ברנלי. אל
דאגה. אני מקה להתראות אתכם בקרוב. קבלתי מכם את כל החבילות ואת כל המכתבים. אמא, רצוני
שתרבי יותר בכתובה. אם את שולחת כבר מכתב אזי שיהיה מכתב ולא מילים ספורות. מה שלום האבא ושבתי.
למה הם אינם כותבים. האם הם עובדים? תשתדלי לכתוב לי על הכל. אני מסיים את מכתבי הקצר ומקוה שמכתב
זה יהיה האחרון ממעצרי.

שלום רב וכל טוב לכם.

ראובן